

Lucian-Vasile Szabo

Jurnaliști, eroi, teroriști
Revoluția de la Timișoara în
presa locală

Asociația Memorialul Revoluției 16-22 decembrie 1989
Timișoara

ISBN: 978-973-8970-16-8

Editura ÎNVIEREA, Arhiepiscopia Timișoara, 2009

DE UNDE PLECĂM

Spiritul Timișoarei apasă

Acest volum s-a născut dintr-o teamă, un regret și o frustrare. Cam prin anul 2000, am devenit conștient de faptul că presa românească a evoluat în ton cu întreaga societate, ba, uneori, fiind în față și dând tonul. Ceea ce numim generic cu expresia „spiritul Timișoarei” reprezintă o sinteză a aspirațiilor de civilitate, bun simț și corectitudine ale bănătenilor, aspirații afirmate când difuz, înainte de Revoluție, când pregnant, în timpul acesteia și în perioada de după. Aceste deziderate au fost receptate și formulate cu claritate pe parcursul anului 1990, în articole de presă, în eseuri, dar și în documente de o importanță capitală, reprezentate în primul rând de *Proclamația de la Timișoara*. Este evident că acelor caracteristici amintite mai sus li s-au adăugat altele, din toate domeniile, într-un ansamblu coerent privind politicul, socialul, economicul și culturalul. Spiritul Timișoarei se afirmă astfel atât prin aplicarea regulilor de temeinicie, cumpătare, seriozitate și integritate, dar și prin cele de democrație, libertate, economie de piață, protecție socială sau realizarea condițiilor pentru afirmarea liberă a personalității umane.

Au scris atunci despre aceste principii și le-au promovat cu insistență, mai ales în ziarul Timișoara, dar și în altele, George Șerban, Daniel Vighi, Ion Monoran, Vasile Popovici, Iosif Costinaș, Alexandra Indrieș, Vasile Deaconescu, Viorel Marineasa, Harald Zimmerman. Ioan Crăciun, George Lână, Mariana Brandl-Gherga, Doina Pașca-Harsany, Ovidiu Guleș, Mircea Mitruțiu, Marcel Tolcea, Brîndușa Armanca, Florian Mihalcea, Șerban Foarță, Ladislau Gagy, Lia Lucia Epure, Mariana Cernicova-Bucă, Radu Viorică, Gheorghe Secheșan, Lucian Ionică, Marcel Sămânță, Petru David, Cornel Bogdan, Dușan Baiski, Mihai Teodor Olteanu, Remus Jurcă, Dan Popovici, Ioan Sorincău, Radu Ciobotea, Eva-Angelica Szabo, Dorin Davideanu, Lucian Gheorghiu, Ioan-Viorel Boldureanu, Jeanne-Marie Popovici, Lucian Negruțiu, Constantin Cozmiuc, Gabriel Marineasa, Marius Ghilezan, Traian Abruda, Valeriu Drumeș, Mircea Pora, Radu Ardelean și mulți alții.

Perioada a fost marcată de confruntări acerbe, deoarece nostalgicii vechiului regim, ideologii și politrucii, s-au regrupat și au pornit o contraofensivă, uneori și prin faptul că dețineau poziții importante în aparatul de stat, poziții pentru

care luptau din răzputeri să și le păstreze. Exemplul cel mai bun este cel din învățământ, mai ales cel universitar. Poziția lor era susținută și de faptul că puterea provizorie de la București, formată în general din „oaste de strânsură”, dominată însă de elemente din eșaloanele al doilea și al treilea ale Partidului Comunist Român, avea nevoie de aceste persoane pentru a se consolida în posturile-cheie din stat. Controversele au dus la afirmarea acestui spirit novator al Timișoarei, care a tras țara către democrație și economie de piață (capitalism, ce mai!), aproape împotriva voinței conducerii centrale de la București.

Să răscolim lucrurile...

În timpul Revoluției din decembrie 1989 și imediat după s-au întâmplat foarte multe lucruri, s-au luat diferite atitudini și s-au exprimat o sumedenie de poziții. Îmi era teamă că unele dintre acestea, nu doar amănunte dintr-o istorie teribilă, se vor pierde. Regretam deja acest lucru, văzând oamenii, unii personaje-cheie ale vremurilor, unii angrenați în alte proiecte, unii bolnavi și neputincioși, alții scârbiți și cu iluziile pierdute, iar alții deja trecuți în lumea dreptilor, unii destul de tineri și în putere, cum s-a întâmplat cu Ion Monoran, George Șerban, Iosif Costinaș sau Gheorghe I. Sânmărtinean.

Frustrarea se accentua pe măsura trecerii timpului, atunci când vedeam tot mai puțină lume preocupată de ceea ce s-a întâmplat în Revoluție și după, căci multe fapte au rămas învăluite în mister. Justiție nu s-a făcut decât cu jumătăți de măsură, existând deja și un sentiment de resemnare, de: „Ce să mai răscolim lucrurile? Că mortul de la groapă nu se mai întoarce...” Frustrarea aceasta rămâne, undeva ascunsă într-un colțisor al sufletului fiecăruia dintre noi, chiar dacă timpul a vindecat și multe răni adânci și trece faptele, încet-încet, în uitare. Uitate încep să fie și acțiunile unor oameni de presă înainte, în timpul și după Revoluție. Unii au fost fățiș împotriva pluralismului și democrației, iar după 1989 au continuat să fie tributari vechilor mentalități. Presa nouă, începând cu 1990, a pornit cu handicapul unei prea mari deșănțe. Una a lipsei de experiență, căci un ziar înseamnă o anumită ordine și o organizare specifică, atât în ceea ce privește adunarea informațiilor și redactarea lor, cât și în privința așezării în pagină sau a tipăririi și distribuției către cititori. Cel puțin la Timișoara, noii ziariști porneau atunci cu un imens entuziasm și cu o mare dorință de a face lucrurile temeinic, de a informa corect, de a contribui la promovarea și instaurarea principiilor democratice. A trebuit însă să învețe repede toate

chichițele managementului de presă, din mers și într-o epocă tulbure, marcată de schimbări profunde.

Adevăruri regăsite în arhive

Propunerea de a scrie despre Revoluție în presa bănățeană a venit din partea lui Traian Orban, directorul și sufletul Asociației Memorialul Revoluției 16-22 Decembrie 1989. I-am comunicat atunci că aveam această intenție, dar că nu doresc să o fac sub forma amintirilor sau a memoriilor, ci într-un mod temeinic, documentat. Mi-am exprimat atunci și temerea că unele publicații ori numere din acestea s-au pierdut. Mă refeream la faptul că unele gazete au apărut în condiții grele, în spații improvizate, că nu s-au păstrat colecții organizate și complete, că deseori mutări ori dispariția unor publicații au dus la pierderea unui fond arhivistic important, imposibil de recuperat. Știam că, la ziarul *Timișoara*, ne îngrijisem să recuperăm multe numere și să facem câteva colecții complete. Unele au ajuns la diferite instituții, care le păstrează în condiții bune și unde pot fi consultate.

Mă gândeam că aveam unele șanse să aflu colecții întregi din *Renașterea bănățeană* și din revista *Orizont*, dar îmi făceam probleme privind *Gazeta de Vest*, *Forum studentesc*, *Inamicul public nr. 1*, *Ecou 17*, *Victoria*, publicații extrem de percutante în acea perioadă. Orice cercetare privind presa și Revoluția era exclusă în lipsa acestor materiale-document. „Am eu totul”, mi-a spus Traian Orban atunci. Mărturisesc că am fost destul de neîncredător. Am ajuns însă în arhiva Memorialului Revoluției și m-am convins că Traian Orban avea dreptate. Există aici aproape toate publicațiile, plus alte și alte documente, într-un fond arhivistic bogat, divers și unic. Îi mulțumesc lui Traian Orban pentru toate aceste probe adunate, multe în exemplare rare, valoroase, și pentru faptul de a mi le fi pus la dispoziție. Îi mulțumesc, de asemenea, lui Gino Rado și colectivului extraordinar de la Memorialul Revoluției, care m-au sprijinit cu multă sollicitudine în fiecare pas al realizării acestei cercetări.

Fiind eu însumi jurnalist, unul cu o experiență de două decenii, aflat în primele rânduri atunci când s-a constituit ziarul *Timișoara*, dar și cu colaborări la *Gazeta de Vest*, *22*, *România liberă* și la alte publicații, posturi de radio sau televiziune, există pericolul ca în cercetarea ce urmează să fi interpretat uneori prea subiectivist anumite aspecte. Fac această precizare tocmai pentru a evidenția nota personală, deoarece nu am intenția de a mă ascunde sub false

teoretizări despre obiectivitate și adevăr. Ca ziarist, dar mai ales ca teoretician al comunicării și profesor de jurnalism, știu foarte bine că și această activitate, ca orice activitate umană, până la urmă, își are gradul ei de subiectivism. Orice demers științific, de cercetare, tinde să fie cât mai obiectiv, însă tocmai faptul că datele prezentate pot fi analizate, amendate, completate poate duce la o cât mai mare apropiere de adevăr. Drept pentru care mi se pare mai logic să aplicăm principiul unui grad cât mai mare de obiectivare.

Am să dau un exemplu: pentru Radu Tinu, fost maior și adjunct al șefului Securității statului pe județul Timiș, pastorul reformat Tőkés László nu este un erou al Revoluției, ci un trădător de țară. Sunt însă persoane care susțin că pastorul și evenimentele derulate în preajma Bisericii Reformate din Piața Sfânta Maria din Timișoara reprezintă o piesă fundamentală a Revoluției Române. Alte persoane susțin, cu alte argumente, la fel de valabile, că Tőkés László a fost doar un pretext și un prilej pentru a declanșa revolta. Multe dintre întâmplările Revoluției au această notă de contradictoriu, cu păreri exclusive și, adesea, ireconciliante. Sunt însă și altele asupra cărora diferă doar nuanțele, unele semnificative. Am întâlnit însă și aspecte asupra cărora există consens, unul care arată că nu se știu prea multe lucruri. Primul ar fi misterul teroriștilor, al celor care au tras în populație după fuga lui Ceaușescu. În mister sunt învăluite și presupusele conturi deținute în băncile din străinătate de cuplul dictatorial. Foarte curioase sunt și unele decese de după Revoluție. Unele ale unor personaje din sfera fostei puteri, altele chiar din rândurile unor revoluționari sau zariști, cazul Iosif Costinaș fiind cel mai elocvent.

Presa, la fel cu societatea

Am pornit însă această cercetare cu gândul că voi găsi ceva, ceea ce știam dinainte: faptul că presa a evoluat odată cu societatea și în interiorul ei, nefiind nici mai rea, nici mai bună decât cei ce o compuneau și o compun. Mai știam că, uneori, presa a fost în avangardă, promovând cu asiduitate fie idei vechi în ambalaj vopsit proaspăt, fie ideile adevărate ale democrației, pluralismului și economiei de piață. Mai știam că adesea jurnaliștii au fost preocupați la modul concret de a pune în practică criteriile democratizării, funcționând ca lideri informali ai societății sau chiar ca propagandiști. Dincolo de cele știute, doream să văd cum și-a îndeplinit presa misiunea în ceea ce privește principiile și regulile ce o guvernează. Este vorba deci de o analiză pornind de la criterii bine

definite, acceptate de teoreticienii din domeniul comunicării, criterii valabile oriunde în lume.

Sigur, s-ar putea pune întrebarea (îndreptățită!) dacă elementele de teoria comunicării, așa cum le vedem astăzi, într-o societate pluralistă și așezată, pot fi aplicate unei perioade care a cunoscut convulsii extreme. Răspunsul este clar și conține două componente: 1. Regulile funcționau și atunci, chiar dacă erau mai puțin cunoscute, iar rutina folosirii lor era una ce șchiopăta. 2. Analiza este necesară tocmai pentru comparație, pentru a sublinia devierile de la normă și pentru a afla consecințele acestor abateri jurnalistice. Sigur, este necesar să ținem seama de context, de presiunea evenimentelor, însă e bine să vedem și erorile, scăpările sau manipulările fățișe!

Poate că unii cititori vor acuza dese cite folosite în lucrare. Vreau să-i asigur însă că am citat cu parcimonie și doar atunci când a fost necesar. Am făcut-o doar atunci când am întâlnit aspecte semnificative. Într-o primă situație, este vorba de elemente cu caracter de noutate, adică afirmarea – pentru prima dată prin intermediul presei scrise – a unei idei. În al doilea caz, am folosit tehnica citării atunci când a fost vorba de a evidenția aspecte privind stilul și particularitățile celor relatate, căci presa de după Revoluție a avut caracteristici propagandistice, militantiste și retorice evidente. Sunt folosite des și celelalte procedee ale argumentării: explicația, demonstrația, analiza prin comparație, analiza lingvistică (semantică, în primul rând) sau exemplificarea. Nu m-am ferit însă nici de procedeul semnalizării elementelor evidente, de bun simț, și nici de referințele cu încărcătură emoțională, prin întrebări ori invocări retorice, ironie sau chiar satiră!

O REVENDICARE: LIBERTATEA PRESEI!

Necesara adaptare la context

În timpul Revoluției de la Timișoara una dintre revendicările formulate de demonstranți a fost cea privitoare la libertatea presei. „Vrem presă liberă!” și „Libertatea presei!” au fost unele dintre scandări, cristalizate anterior și afirmate cu putere în spații publice, mai ales în Piața Operei, în 20 decembrie 1989. Expresia a fost preluată ca atare și în manifestul Frontului Democratic Român, document elaborat și tipărit în condiții grele chiar în 20 decembrie 1989. De fapt, într-o variantă din programul Frontului... existau două prevederi referitoare la libertatea de comunicare, căci a mai fost cuprinsă o revendicare privind ieșirea televiziunii publice din îngrădirile ideologice și propagandistice impuse de statul comunist. Acest aspect relevă faptul că persoanele care au redactat documentul făceau diferența între presa scrisă și audiovizual, receptau impactul deosebit al fiecărui domeniu mass-media și faptul că aveau o reprezentare corectă asupra rolului deosebit deținut în societate de mijloacele de comunicare în masă.

Evoluția ulterioară a presei a demonstrat faptul că persoanele care au redactat documentul, sintetizând, de fapt, cerințele zecilor și sutelor de mii de demonstranți, au avut o intuiție remarcabilă. Departe de a fi vorba de o repetiție, oarecum stângace și semipleonastică, impunerea unei prevederi privind eliberarea televiziunii publice (a audiovizualului, în general, deci și a postului public de radio, care avea mai multe programe) de constrângerile totalitare anticipa faptul că presa scrisă avea mai bune capacități de adaptare la noul context, având și resurse mai bune pentru promovarea valorilor democratice, precum și profesioniștii, și amatorii entuziaști care să promoveze schimbarea. Ziarele și revistele nu au avut nevoie decât de câteva săptămâni pentru a se calibra pe adevăratele cerințe ale publicului, predominantă fiind nevoia de informare.

Înainte, că înainte era mai bine?

Înainte de Revoluția din 1989, presa din România era reprezentată de un singur post de televiziune. Avea două programe, însă al doilea nu se putea recepționa decât în jumătate de țară. Nu se vedea în Banat sau Ardeal și nici în Bucovina.

Înainte de 1989, programul de emisie fusese redus la trei ore pe zi, în zilele săptămânii. Atunci era prezentat telegenul, care îi avea în centru pe Nicolae și Elena Ceaușescu, pe alți lideri de partid, precum și ceva știri externe despre „succesele” realizate de țările comuniste sau despre protestele din statele democratice. Urma o emisiune patriotică, cu versuri și cântece despre cuplul prezidențial, țară și partid. Uneori, era programat câte un film artistic sau o piesă de teatru, majoritatea de producție românească, cuminți și pe linie. În zilele de sâmbătă și de duminică, televiziunea avea program mai lung. Existau atunci și emisiuni pentru copii, dimineața, unele simple și patriotice, în spiritul **Daciadei și Cântării României**, celebre programe naționale de mobilizare și control al maselor. Radioul evolua în același cadru, cu două programe, după ce, în 1983, posturile locale fuseseră desființate.

Presa scrisă era formată din câteva cotidiene centrale (*Scânteia, România liberă, Scânteia tineretului*), legate direct de ideologia partidului și statului. Funcționa și un cotidian de profil, *Sportul*, dar, în ultimii ani ai dictaturii, și acesta publica în prima pagină articole de fond cu partidul și Ceaușescu. Săptămânalele generaliste aveau o mai mare varietate (*Munca, Magazin, Știință și tehnică* etc.), însă și acestea se aflau în slujba propagandei comuniste. O mare diversitate avea presa literar-artistică, cu reviste săptămânale ce apăreau la București sau în principalele orașe ale țării: *România literară, Contemporanul, Viața românească, Luceafărul, Săptămâna, Suplimentul literar-artistic al Scânteii tineretului, Secolul XX* (București), *Convorbiri literare și Cronica* (Iași), *Steaua și Tribuna* (Cluj), *Orizont* (Timișoara), *Vatra* (Târgu Mureș), *Tomis* (Constanța), *Astra* (Brașov), *Ateneu* (Bacău), *Ramuri* (Craiova). Acestea aveau o mai mare libertate de expresie, fiind însă obligate la temenele față de partid și Ceaușescu, cel puțin în prima pagină sau în articolul de fond.

Existau publicații și în limbi străine, în primul rând în maghiară, germană și sârbă, ale „națiunilor conlocuitoare”, cu li se spunea atunci. Acestea aveau atât profil de presă generalistă, cât și unul specializat, mai ales în domeniul literar-artistic. Regimul de apariție era fie cotidian, fie săptămânal, fie lunar. Existau și publicații foarte specializate, de teorie literară, spre exemplu, editate în franceză sau engleză. Un regim strict specializat îl aveau anele editate de diferite instituții de cercetare, universități, mai ales. Unele dintre acestea chiar reușeau să apară fără să facă niciun rabat din punct de vedere ideologic. Revistele

pentru copii, care nu scăpau nici ele de osanalele aduse lui Ceaușescu și partidului, erau reprezentate de *Cutezătorii*, *Luminița* sau *Arici pognici*.

În județe, pe lângă presa cu profil generalist venită din București, se citeau publicații editate pe plan local. Unele județe mai mari și mai dezvoltate aveau cotidiene, iar celelalte trebuiau să se mulțumească cu săptămânale. La Timișoara apărea în limba română ziarul *Drapelul roșu*, un titlu elocvent pentru trăsăturile epocii. În anii de după cel de Al Doilea Război Mondial purtase belicoasa titulatură de *Luptătorul bănățean*. Luptător tot în spiritul ideologiei comuniste, desigur! Presa cotidiană în limba maghiară era reprezentată de *Szabad Szó*, iar cea de limbă germană de *Neue Banater Zeitung*. Săptămânal, era editată și publicația în limba sârbă, intitulată *Banatske Novine*.

Epoca activiștilor în presă

Publicațiile locale se asemănau mult cu cele centrale, toate mergând pe linia ideologiei și propagandei comuniste, cu un accent deosebit, în ultimii ani ai regimului, pe cultul personalității lui Nicolae Ceaușescu. Cei ce făceau aceste publicații, ca să folosim o expresie explicativă potrivită contextului, nu erau jurnaliști, ci activiști de partid în presă. De fapt, ziaristica nici nu exista ca specializare în România comunistă, decât ca studii postuniversitare la Academia de Studii Politice „Ștefan Gheorghiu” din București. În aceste condiții, lucrătorii din presă, ca să folosim un alt eufemism, mai adecvat situației, erau recrutați dintre cei cu un oarecare talent la scris, însă ferm dedicați cauzei și partidului.

Revoluția mentalităților nu a fost atât de rapidă nici în presa scrisă, reprezentată în primele săptămâni de la Revoluție de fostele ziare și reviste aflate anterior sub tutela Partidului Comunist. Remarcabilă este în context luarea de poziție a unui grup de redactori de la revista *Orizont* din Timișoara. Publicația a renunțat pentru o perioadă la profilul literar, dedicându-se relatărilor de strictă actualitate. Din grupul de inițiativă au făcut parte Mircea Mihăieș, Adriana Babeți, Cornel Ungureanu, Iosif Costinaș, sprijiniți de Daniel Vighi, Viorel Marineasa, Vasile Popovici și Marius Proks. O realizare remarcabilă a grupului a fost relatarea privind cazul Tókéș László. Ancheta-reportaj publicată atunci rămâne și astăzi în picioare și reprezintă un model privind modul de a concepe

un material publicistic. Un alt exemplu este dat de ziarul *România liberă*, intrat sub coordonarea lui Petre Mihai Băcanu.

Unele publicații au rămas însă tributare unor rutine imprimate pe timpul regimului totalitar. Dacă nu s-au exprimat fățiș împotriva noilor deziderate democratice, au rămas, totuși, în plasa reprezentanților noilor puteri și sub influența (nu neapărat benefică!) a instituțiilor statului. O atitudine ostilă se remarcă după Revoluție față de pluripartidism, în mod concret față de partidele istorice și reprezentanții acestora. Au existat lungi și dese intervenții în vederea ostracizării unor cadre ale Partidului Comunist și ale Securității, dar și numeroase încercări de a reabilita instituții și persoane, ori măcar de a le prezenta într-o lumină favorabilă. Un subiect temeinic dezbătut este și cel privind pericolul reprezentat de etnie, în special de cea maghiară, dar și cel privind posibila separație teritorială, calul de bătaie fiind Banatul și Ardealul. Inflamarea spiritelor, promovarea, în numele libertății de exprimare, a ideilor privind pericole, prin stimularea imaginarii colective, aveau darul de a incita, de a pune oamenii în contexte deosebit de dificile, sporindu-le temerile și curajul în scenarii ce luau dimensiuni eroice (epopeice chiar!), în întâmplări ce căpătau dimensiuni mitice. Erau ziare și ziaristi ce se convertiseră în făcători de istorie.

Aservirea televiziunii

În acest context evoluează și televiziunea publică, devenită Televiziunea Română Liberă, acest din urmă calificativ rămânând multă vreme neacoperit. Televiziunea Română avea un impact deosebit, fiind principalul mijloc de comunicare în masă. Era unicul mijloc de comunicare de acest gen, complet obedient față de noua putere provizorie. Televiziunea s-a manifestat în mod exclusivist, fie prin ignorarea unor voci în disonanță cu cele ale puterii, fie criticând și promovând anihilarea mediatică a unor personalități aflate pe alte poziții ideologice decât oamenii puterii. Televiziunea publică avea să se remarce prin toate apucăturile amintite mai sus la presa scrisă fostă de partid (comunist, desigur!). Televizoare erau aproape în fiecare casă, la fel și radiouri. Adăugându-se faptul că în multe județe ziarele erau concepute de oameni care scriseseră și în vechiul regim, avem o imagine sumbră despre modul de informare zilnică a cetățenilor României. Manipularea prin prezentarea și

întărirea versiunilor oficiale și semioficiale au dus la formarea unei democrații debile, ale cărei efecte negative se văd și acum, la două decenii de la Revoluție. Schimbările în televiziune s-au făcut greu și cu încetineală. Despre Televiziunea Română se poate afirma, fără teama de a greși prea mult, că abia după un deceniu a ajuns la standarde doar apropiate adevăratului profesionalism. Posturile private de televiziune au început să se afirme abia din 1994. Le pândeau însă câteva handicapuri: lipsa de profesionalism, mijloacele tehnice precare și resursele financiare limitate, precum și timpul de emisie redus, combinat cu mijloacele de recepție în condiții dificile. Multă vreme, aceste noi televiziuni au și fost urmărite mai mult pentru rolul lor de divertisment, mai puțin pentru elementele informative.

În presa scrisă, lucrurile s-au mișcat mult mai repede. A apărut o puzderie de publicații, cele mai multe finanțate privat. Condițiile de editare nu au fost ușoare, deoarece era nevoie de profesioniști, capacitatea de prelucrare în tipografia era depășită și nu exista nici hârtie de ziar suficientă. Aceste publicații au rezistat un timp mai scurt sau mai îndelungat pe piața informațională, orientarea lor fiind extrem de diversă. Dintre ele, câteva s-au remarcat prin seriozitatea cu care au promovat democrația, drepturile și libertățile fundamentale ale omului, pluripartidismul, dreptul la opinie, formarea și consolidarea organismelor societății civile, dar, mai presus de toate, au prezentat adevărata față a Revoluției, au militat pentru tragerea la răspundere a celor vinovați de represiune, aducând la cunoștința lumii modul de acțiune, precum și numele celor care au acționat ori au făcut parte din trupele de represiune, au făcut și prezentat investigații privind soarta celor uciși, răniți sau arestați și au căutat și prezentat mărturii.

DE LA MIȘCARE POPULARĂ LA REVOLUȚIE

Beneficiile graniței

Revoluția română din 1989 și-a avut punctul de plecare la Timișoara. Orașul intra atunci (și se menține și în prezent) în categoria localităților mari ale țării, atât ca populație, cât și ca putere economică. Este situat în vestul României, la 60 km de granița cu Serbia și la 90 km de cea cu Ungaria. Atât apropierea de granița occidentală, precum și condițiile istorice (nu întotdeauna vitrege!) au făcut din Timișoara și din Banat, în general, ca zonă de influență, un spațiu privilegiat. Împreună au conviețuit în zonă: români, germani, unguri, sârbi, evrei, bulgari, slovaci, țigani, precum și (în mod izolat) macedoneni, greci, turci, italieni, albanezi, ucrainieni etc. Semnificativ este și fenomenul migrației interne, în Banat stabilindu-se multe persoane din alte zone ale țării, în special din Oltenia, Moldova, Crișana și Maramureș. Rezultatul este o zonă a Timișoarei cosmopolită, deschisă către lume, menținând cumpătarea și spiritul de organizare specifice locuitorilor mai vechi ai ținutului.

Deschiderea către lume a fost menținută (cu multe sacrificii, e drept!) chiar și în timpul regimului comunist, unul recunoscut pentru îngrădirile impuse, în special prin închiderea românilor între granițele țării. Cunoașterea a mai multor limbi străine, accesul la mijloace de informare din alte state și rudele și prietenii din alte țări sunt doar trei din căile prin care bănățenii aveau acces la informații din lumea liberă, în ciuda piedicilor puse de regimul totalitar. Erau urmărite emisiunile posturilor de televiziune din Serbia și Ungaria, radiourile din aceste țări, dar și unele de limbă germană. Mai mult, în 1989, a luat amploare fenomenul instalării de antene pentru recepția unor programe tv transmise via satelit. În același timp, existau adevărate biblioteci ambulante, cu cărți multe reproduse la copiator, date din mână în mână, în special în mediul intelectual. Circulau astfel atât volume editate în străinătate, cât și cărți ale unor autori români neagreați de regim. Nici manuscrisele unor autori nu erau întotdeauna închise în sertare, unele dintre acestea făcând carieră în semiilegalitate.

România a cunoscut în comunism două perioade extrem de grele, în care teroarea, înstrăinarea și suferința au atins cote maxime. Prima perioadă este cunoscută sub sintagma de „obsedantul deceniu”, una a stalinismului închistat

și feroce, cu pușcării supraaglomerate de deținuți politici, oameni absolut nevinovați în aspirațiile lor spre democrație și libertate. „Obsedantul deceniu” se plasează între 1950 și 1960, însă represiunea dură începuse ceva mai devreme și a mai durat până în 1963, când regimul, fiind consolidat și partizanii învinși, face un ușor gest de clemență și eliberează deținuții politici, câți mai trăiau. Contextul este cel al unei ușoare destalinizări, căci „Tătuca” era mort deja, însă modul lui criminal de a gândi și de a acționa rămăsese în vigoare. Plus că liderii comuniști din țările lagărului socialist nici nu doreau decât o ușoară distanțare de faptele lui Stalin pentru a se putea ei înșuruba mai ușor la putere, ducând mai departe ideologia dictaturii proletariatului.

Al doilea „obsedant deceniu”

România a cunoscut însă și un al doilea „obsedant deceniu”, între 1980 și 1989. Ușoara deschidere percepută la instalarea lui Nicolae Ceaușescu în funcțiile supreme în stat și partid este anulată. Se instaurează un regim autocratic personal, care reia și duce la perfecțiune metodele staliniste. Acțiunile sale sunt plasate în contradicție cu ceea ce se întâmpla în cele mai multe dintre statele din lagărul comunist. Mai ales după instalarea lui Mihail Gorbaciov în funcția de secretar general al prezidiului Sovietului Suprem al U.R.S.S., începe o deschidere timidă, marcată de glasnost și perestroika. În România și în Albania însă se continuă cu politica de izolare și de represalii împotriva persoanelor doritoare de a urma linia Gorbaciov, așa cum se întâmpla deja în Ungaria, Polonia, Cehoslovacia, R. D. Germană sau chiar Bulgaria.

Cultul personalității lui Nicolae și Elena Ceaușescu ia proporții deosebite, amintind de butaforiile spectacolelor medievale organizate pentru Ecaterina cea Mare a Rusiei, când, practic, îi erau prezentate sate din carton, mutate dintr-un loc în altul peste noapte. Orice urmă de împotrivire dispăruse, iar dictatorul se înconjurase doar de figuri slugarnice, cu instrucție puțină, obișnuite să execute toate ordinele primite. Este și perioada unor lipsuri crunte pentru populație. Curentul electric, apa caldă menajeră și căldura se furnizau cu întreruperi, alimentele se dădeau pe cartelă și în cantități insuficiente, nu se găseau electrocasnice, iar cele ce puteau fi cumpărate erau de o calitate proastă. Înflorise specula, existând o piață neagră pentru aproape toate cele necesare. Oricum, detaliile despre ororile ultimului deceniu comunist sunt departe de a fi lămurite.

Fără îndoială, schimbările de regim petrecute în Europa Centrală și de Est au oferit românilor un exemplu despre cum să acționeze, o încurajare că schimbarea este posibilă, dar și prilejul de a acționa. Bănățenii au fost întotdeauna la curent cu evenimentele din lume, luându-și informațiile din surse sigure și necenzurate, gen Europa liberă, BBC sau Vocea Americii, dar și de la posturile de radio și televiziune străine, cum ar fi celebra emisiune „Panorama”, a televiziunii maghiare. În cadrul acesteia și-a făcut public protestul pastorul Tőkés László, emisiunile respective fiind vizionate și la Timișoara. Cetățenii României știau însă de glasnost și perestroika, de reformele cumiți inițiate de Gorbaciov, aflaseră de protestele de masă de la Praga, precum și de manifestațiile masive din marile orașe ale Germaniei Democrate, mișcări soldate cu schimbări de lideri și chiar de regim. Cunoscute erau și demonstrațiile din Bulgaria, soldate cu alungarea de la putere a lui Teodor Jivkov, după ce acesta încercase să recurgă la represalii. De asemenea, era urmărit procesul lent, dar sigur de schimbare pașnică a puterii în Ungaria, prin alegeri libere.

O cronologie în evenimente

În mod sintetic, contextul internațional, cunoscut cetățenilor români cu greutate, mai ales prin apelul la surse externe, captate în condiții dificile, arăta astfel:

1. 6 martie 1989. Comisia pentru drepturile omului a O.N.U. a adoptat o rezoluție prin care inițiază formarea unei comisii de anchetă privind situația din România.
2. Polonia acceptase deja organizarea de alegeri, la care s-au putut înscrie mai multe grupări politice nou constituite oficial. Scrutinul a fost organizat în 4 iunie 1989 și a fost câștigat de Solidaritatea, aripa politică a sindicatului cu același nume. În Ungaria, politica de deschidere avansase profund, dincolo de glasnost și perestroika, în luna ianuarie a anului 1989 acceptându-se oficial ideea pluralismului politic, urmându-se calea spre organizarea de alegeri libere. Scrutinul va avea loc anul următor.
3. Are loc exodul est-german, posibil ca urmare a faptului că Ungaria deschisese granițele, aderând la convenția internațională privind

refugiații. Germanii din Est ajunși în Ungaria nu mai erau returnați în țara de origine, ci au putut să se îndrepte către Germania federală.

4. Tot Ungaria. În 16 iunie 1989 este organizată ceremonia oficială de reînhumare în țara natală a prestigiosului lider al Revoluției maghiare din 1956, Imre Nagy. Fusese înlăturat de la putere cu concursul forțelor sovietice și executat după un simulacru de proces.
5. În Polonia, conducerea guvernului îi este încredințată, în luna august, lui Tadeusz Mazowiecki, provenit din Solidaritatea.
6. Bulgaria. În septembrie sunt declanșate mișcările de protest, prin care sunt susținute schimbările democratice.
7. Începutul lunii octombrie este cel a marilor demonstrații în favoarea democrației din Republica Democrată Germană. Valul revendicativ în favoarea reinstaurării libertății și democrației cuprinde marile orașe Dresda, Berlin, Magdeburg și Leipzig. În 7 octombrie, Mihail Gorbaciov sosește într-o vizită de stat la Berlin și-i dă lui Erich Honecker celebrul sărut de adio pe gură! Liderul est-german nu înțelege să se conformeze și ordonă represalii față de protestatari. S-a opus Egon Krenz, un lider mai luminat, cel care, după câteva zile, va deveni noul șef de stat în R.D.G.
8. Are loc, în 7 noiembrie, întâlnirea dintre cancelarul vest-german Helmut Kohl și președintele francez François Mitterrand, în care se discută despre un sprijin concret pentru forțele de opoziție din statele comuniste. Președintele Franței recunoștea direct că urmărește destabilizarea conducerilor comuniste din statele din Europa Centrală și de Est.
9. Vine ziua de 9 noiembrie 1989, în care germanii iau cu asalt Zidul Berlinului, simbol al divizării, și nu durează mult până când îl desfac în bucăți, fără ca forțele de ordine să se opună.
10. 10 noiembrie este ziua Bulgariei, căci o Plenară a Comitetului Central al Partidului Comunist din această țară decide să plaseze țara pe un culoar democratic, acceptând alegeri democratice, pluripartinice.
11. În zilele de 2-3 decembrie are loc, pe un vapor, în largul coastelor Maltei, celebra întâlnire dintre Mihail Gorbaciov, conducătorul U.R.S.S., și George Bush, președintele S.U.A. În timpul reuniunii este abordată și chestiunea românească, optându-se pentru ideea că este

momentul pentru inițierea de reforme și la noi în țară. Decizia aceasta îi va fi comunicată lui Ceaușescu în 4 decembrie, dată la care a avut loc, la Moscova, o reuniune a șefilor de stat care formau Tratatul de la Varșovia. Gobaciov a avut chiar o întâlnire separată cu Ceaușescu, însă acesta din urmă nu a putut fi convins să o ia pe calea glasnostului și perestroikăi.

12. În 3 decembrie, guvernul comunist din R.D.G., chiar și reformat, este obligat să demisioneze. Se deschide calea către scrutinul popular, pluripartit.
13. În 10 decembrie, după Revoluția de catifea, în Cehoslovacia ajunge la putere un guvern care nu mai are în componență decât puțini comuniști.
14. Președintele S.U.A., George Bush, se implică în problemele României. În 12 decembrie, este publicată o declarație a sa, în care acesta se exprimă cu claritate: „Aș dori să văd unele acțiuni și în această țară. Am trimis în România un nou ambasador. L-am trimis tocmai pentru faptul că este un om ferm și intransigent.”

Moment speculat cu abilitate

Toate acestea pot fi luate ca argumente pentru a motiva de ce Revoluția română de la 1989 a început la Timișoara. Sigur, nu sunt suficiente. Chiar și motivația lipsurilor materiale, a cozilor și a produselor de proastă calitate aflate în comerț nu pare să ajute prea mult, deoarece zona Banatului, prin spiritul de organizare și prin existența unei industrii locale bine dezvoltate, era ceva mai bine aprovizionată decât celelalte zone ale țării. Izbucnirea Revoluției în acest loc, ca descătușare de forțe, intră în contradicție și cu spiritul mai reținut al bănățenilor, înclinați, mai degrabă, la o rezistență pasivă. Eliberarea de sub apăsarea regimului totalitar a fost declanșată poate și de o mai mare și mai conștientă nevoie de libertate, de democrație. Un rol important l-a avut, desigur, capacitatea acestor oameni de a exploata momentul, de a specula oportunitățile. Este evident că în declanșarea mișcării de eliberare la Timișoara pot fi identificate trei momente esențiale. Primul cuprinde protestele pastorului reformat Tőkés László, acutizate în 15 și 16 decembrie 1989, în confruntarea directă cu autoritățile statului român. În seara zilei de 16 decembrie, solidarizarea cu pastorul, susținută în special de enoriașii săi, ia forma unui protest de masă, la care, treptat-treptat, se adaugă persoane de alte etnii.

Momentul este speculat cu abilitate și astfel se ajunge la un protest public. Inițial, sunt doar câteva zeci de persoane. După episodul blocării circulației tramvaielor în Piața Sfânta Maria este organizată și prima coloană de manifestanți, pornită apoi în marș prin oraș. Seara, se conturează revolta populară, mai ales în confruntarea cu forțele de ordine, trimise să elibereze zona. Au participat sute de curioși, adică persoane venite doar să vadă ce se întâmplă, care au preferat să stea pe margine. Alte sute de persoane au devenit însă active în manifestările lor, strigând lozinci și luptând cu forțele de represiune. Spre miezul nopții de 16 spre 17 decembrie, mii de demonstranți au umplut orașul, mulți dintre aceștia știind foarte puține sau chiar nimic despre pastorul Tőkés László! Deja în 17 decembrie, duminică, asistăm la o revoltă de masă, mutată acum în inima orașului, la Catedrală, Operă, Piața Libertății, „Continental”. Represiunea armată declanșată în după-amiaza zilei de duminică consfințește cu sânge că este vorba de o revoltă populară.

Zile de confruntări surde

Urmează două zile de confruntări când surde, când fățișe, în 18 și 19 decembrie. Forțele de represiune, la vedere fiind cei în uniformă militară, au supus orașul unui veritabil asediu. Oamenii nu au abdicat însă, ci au ieșit în continuare pe străzi, începând și revoltele în fabrici. Un rol important l-au avut în acest context persoanele pornite să-și caute rudele, căci, mai ales în seara de 17 decembrie, mulți oameni au fost împușcați. În 20 decembrie, forțele armate de represiune au fost nevoite să se retragă în cazărmi, iar Timișoara a devenit primul oraș liber de comunism al României. Este și ziua când se definește caracterul revoluționar al mișcării, fiind editat Programul Frontului Democratic Român. Este un document care prevede clar schimbarea de regim, chiar dacă sub forma unor revendicări. Unele dintre prevederile acestei veritabile proclamații par astăzi stângace ca și concepție sau redactare. Este un aspect cu totul irelevant, atâta timp cât sintetiza cerințele momentului, adică schimbarea de regim, demisia lui Ceaușescu și a guvernului, alegeri libere, presă liberă, judecarea celor implicați în represiune, returnarea trupurilor celor decedați.

Concluzia desprinsă de aici este că, în decurs de câteva zile, s-a ajuns de la protestul unui singur om, pastorul Tőkés László, la o solidarizare cu acesta, apoi la o mișcare de protest mai amplă, care a îmbrăcat apoi caracteristicile unei revolte populare, culminând cu o mișcare revoluționară, după un program clar

stabilit. Aceste aspecte sunt importante în privința stabilirii caracterului revoluționar al mișcării. Schimbarea de regim este una din condițiile unei revoluții, ceea ce în România s-a realizat în 1989. Este îndeplinit și criteriul participării de masă, precum și cel al realizării la nivel național. Mișcări revoluționare au avut loc în multe orașe importante ale țării, înainte de fuga lui Ceaușescu. Este evident că hotărârea cu care au acționat bucureștenii a făcut posibilă alungarea dictatorului și preluarea puterii la nivel de stat de către reprezentanții organismelor provizorii.

UN DRAPEL (FOARTE) ROȘU

În slujba comuniștilor

În preajma Revoluției, la Timișoara apăreau cotidienele *Drapelul roșu* (în limba română), *Szabad Szó* (în maghiară), *Neue Banater Zeitung* (germană), săptămânalul *Banatske Novine* (în sârbă) și săptămânalul literar *Orizont*. Lunar sau chiar mai rar, apărea revista *Forum studențesc*. Publicația cu cel mai mare impact este, desigur, *Drapelul roșu*, organ al Comitetului Județean Timiș al P.C.R. și al Consiliului Popular Județean. Colegiul de redacție era format din: Teodor Bulza (redactor-șef), Corneliu Popovici (redactor-șef adjunct), Ildico Achimescu, Ion Dancea, Simion Dima, Ion Stan și Vartiade Ștefan. Ziarul apărea în patru pagini mici (uneori, duminica, în opt pagini), corp de literă tipografică opt sau chiar șase, adică unul foarte mic. Pagina întâi este dominată, de obicei, de materiale privind faptele și gândirea (sic!) tovarășului Nicolae Ceaușescu. Paginile din mijloc conțin materiale pe teme locale și continuări. Aici este înghesuită, de obicei, nepolitizata rubrică de sport. Pagina a patra cuprindea sumare știri externe, precum și mica publicitate.

Să aruncăm o privire pe *Drapelul roșu* de joi, 14 decembrie 1989. Pagina întâi: *Cuvântarea tovarășului Nicolae Ceaușescu la Plenara comună...* Cuvântarea ocupă toată pagina a doua, precum și două treimi din cea de a treia. Aici mai este inserată o completare solidă cu titlul: *Lucrările camerei legislative a consiliilor populare*. Are și o continuare în pagina a patra, unde abia mai intră mica publicitate și ceva știri despre vreme și spectacole! *Drapelul roșu* de vineri, 15 decembrie 1989, pagina întâi: *În prezența tovarășului Nicolae Ceaușescu* (sic!), *Lucrările sesiunii Marii Adunări Naționale*. Se adaugă articolul *Lichidarea stocurilor supranormative*, având supratitlul *Imperativ economic prioritar*. Acest număr este mai diversificat, căci, în pagina a doua, putem citi articolul *Pentru ca localitățile să fie tot mai dezvoltate, mai înfloritoare* (a se remarca forma căzută a acestui titlu!). Pe lângă rubricile de sport și timp liber, remarcăm două texte critice. Primul este un răspuns de la ICRAL, pentru că nu-și făcea treaba la Școala Populară de Artă. Al doilea chiar poartă mențiunea de *Notă critică*, urmată de supratitlul *La Trustul SMA se impune*, urmat de titlul *Mai multă răspundere față de învățământul agrozootehnic de masă*. Pagina a treia are articole tot despre comuniști și

agricultură, plus ceva știri neutre. Pagina a patra cuprinde știri externe cumiști și mica publicitate.

Să vedem acum ce spune ziarul *Drapelul roșu* de duminică, 17 decembrie 1989. Conform acestuia, evenimentele din ziua precedentă, din dreptul Bisericii reformate, din Piața Sf. Maria și din alte locuri din oraș, nu au existat! În locul demonstrației de solidaritate cu pastorul Tőkés László și al confruntărilor cu forțele de represiune, aflăm că am primit un „puternic imbold la muncă spornică, de calitate, pentru continua înflorire a patriei socialiste”! Ni se mai vorbește de faptul că exportul are prioritate absolută, iar Pomul de iarnă și revelionul erau sărbători ale bucuriei pentru marile împliniri (socialiste, desigur!). Mai aflăm și că secretul izbânzii este munca, ordinea și disciplina. Ziarul de miercuri, 20 decembrie, este făcut pe același calapod, cu vizita de prietenie a lui Nicolae Ceaușescu în Iran și perspective luminoase pentru noua... revoluție agrară.

Nimic despre Revoluție în... Revoluție

Nimic despre adevărata Revoluție, declanșată în urmă cu patru zile! Nicio referire la faptul că duminică, în 17 decembrie, tancurile și TAB-urile fuseseră scoase în oraș, că existau morți și răniți! Nimic despre faptul că, luni și marți, orașul fusese sub stare de asediu! Or, ce evenimente pot fi mai importante decât acestea pentru un ziarist? Mai ales că multe se derulau chiar sub geamurile redacției! Nici publicațiile de limbă maghiară sau germană nu au suflat un cuvânt despre teroare și lupta pentru libertate! Apariția acestor ziare în zilele Revoluției, pe tipicul ideologiei comuniste, promovând valori în care nu mai credea nimeni, nici măcar unii dintre ziariștii respectivi, a dus la compromiterea totală a celor mai mulți lucrători din aceste redacții.

Să ne permitem o paranteză de subiectivism în această abordare obiectivă și să ne întrebăm, retoric, desigur: oare ce a fost în inima, în sufletul și în mintea acelor lucrători de ziar care vedeau pe geam că se trage în persoanele nevinovate de prin tramvaie sau de pe stradă, dar care dădeau bunul de tipar pentru elucubrații de genul: „Pe temeiul documentelor marelui forum comunist”? Completa neadecvare la realitățile României de atunci, paralelismul de idei și de acțiune dintre clasa conducătoare și societate au fost, în acele zile, de o evidență strigătoare. Din păcate, lucrătorii din presa comunistă au

contribuit din plin la accentuarea acestei prăpăstii de comunicare, deși, teoretic, lucrau ca specialiști în comunicare!

În realitate, funcția de informare a presei era total abrogată încă de la instalarea regimului comunist în țară. De atunci nu se putea publica decât ceea ce venea din surse oficiale, controlate de partid sau supuse ideologiei acestuia. Informațiile erau unilaterale, previzibile, în sensul că le lipsea gradul de noutate necesar pentru a face din ele adevărate informații, și deveneau sufocante prin repetiții. Puține erau știrile cu adevărat noi, iar acestea se limitau la domenii mai puțin importante, cum ar fi programul cinematografelor sau datele despre vreme. Existau, desigur, documente oficiale adoptate de organele de stat și partid, unele cu prevederi periculoase, de limitare a drepturilor cetățenești. Bineînțeles, erau prezentate ca mari victorii ale socialismului și nu ca o îngrădire a vieții de zi cu zi.

Spiritul critic era abolit

În ceea ce privește funcția educativă a mass-media se poate aprecia că exista o anume coerență (ortografică) privind scrierea, dublată însă de formulele stereotipe, calpe, folosite, expresii care dovedeau teamă, sărăcie de vocabular, comoditate, apelul la sintagme moarte din punct de vedere expresiv. În ceea ce privește funcția de divertisment a presei scrise, ne referim la cea generalistă, ***Drapelul roșu*** a stat întotdeauna foarte prost. Caricaturile erau rare și nu tocmai reușite, iar glumele sau grupajele de fapt divers ori gen magazin lipseau și ele. Practic, în afară de știrile despre timp liber, în ziar puteau fi citite doar știrile culturale sau cele de la sport. De cele mai multe ori, acestea erau înghesuite în spații meschine și culese cu caractere mici, greu de descifrat.

Este momentul să facem aici o mențiune privind clivajul care se relevă la ***Drapelul roșu*** atunci când vorbim de articolele ce ilustrează funcția culturalizatoare a presei. Pe de o parte, atunci când este vorba de politica oficială a partidului și statului, reliefată în documente și decizii ale acestora, prezentarea este făcută sub girul propagandei comuniste. Situația se accentua în discursuri ideologice și în produse pseudoliterare (poeme, proză, eseuri), atunci când se făcea cultul personalității. Criteriile estetice și axiologice erau, în aceste cazuri, complet abolite. Pe de altă parte, atunci când se vorbea despre evenimentele culturale în sine prezentările rămâneau în general aplicate. Erau prezentate cărți, precum și însemnări de la lansări, vernisaje sau premiere,

propaganda fiind lăsată deoparte. De remarcat este faptul că ziarul publica multe știri din domeniul cultural, aceste texte scurte având rolul de a chema publicul la evenimente culturale adesea interesante și chiar în răspăr cu linia oficială!

Ripostă într-un oraș liber

Primele referiri la ceea ce se întâmpla la Timișoara și în localitățile apropiate (Lugoj, Deta și altele) apar în ***Drapelul roșu***, ca o ironie a sorții, chiar în ultimul număr al acestuia, joi, 21 decembrie 1989. Sunt trei materiale, toate preluate de la București, toate condamnând starea de lucruri din Timișoara. Deci nici vorbă ca lucrătorii de la ziar să scrie ce au văzut cu ochii lor sau să pună, cumva, sub semnul îndoielii, cât de cât, cele venite pe linie oficială din capitală. La data apariției pe piață a ziarului, Timișoara era oraș liber, se constituise Frontul Democratic Român, armata se retrăsese în cazărmi, zeci, poate sute de mii de oameni manifestau în Piața Victoriei (Operei) și în alte locuri din oraș, iar comitete revoluționare se instalaseră în balconul Operei și la Comitetul Județean de Partid. Joi dimineața, deci, bănățenii așteptau să se ridice Bucureștiul, conștienți că acolo se poate finaliza Revoluția, prin înlăturarea dictatorului.

În aceste condiții ajunge la manifestații ziarul ***Drapelul roșu***, cu un conținut care nu se dezmințea. Pe prima pagină era plasată ca articol central *Cuvântarea tovarășului Nicolae Ceaușescu*. Este vorba de faimosul discurs rostit de dictator la întoarcerea din Iran și în care sunt condamnate acțiunile revendicative de la Timișoara, participanții fiind numiți „huligani”. Tot aici este publicat și decretul privind instituirea stării de necesitate pe teritoriul județului Timiș. Și pentru că nu era destul, în pagina a treia este prezentat un material al mașinii de propagandă, intitulat *Ripostă fermă oricăror încercări de a atenta la valorile socialismului, la integritatea, independența și suveranitatea României*. În text se specifică faptul că oamenii muncii din marile uzine și întreprinderi din București s-ar fi adunat în ședințe și ar fi condamnat cele întâmplate la Timișoara și că ar fi susținut poziția lui Nicolae Ceaușescu! Era o minciună, desigur... În acest mod lipsit de glorie și-a încheiat existența ***Drapelul roșu***, organ al Comitetului Județean Timiș al P.C.R. și al Consiliului Popular Județean.

SCHIMBAREA CARE SCHIMBĂ PUȚIN...

Luptătorul... stalinist

Schimbarea se produce chiar în 22 decembrie 1989. În seara acestei zile, este editat *Luptătorul bănățean*, serie nouă, într-o ediție specială. Înlocuiește *Drapelul roșu*, păstrând însă formatul, aspectul grafic, personalul redacțional și, după cum se va vedea, mentalitatea. Am precizat faptul că este serie nouă, așa cum apărea înscris chiar în caseta de pe prima pagină a publicației, deoarece este extrem de interesantă filiația. Modelul este, desigur, *Scânteia*, fost organ al Comitetului Central al Partidului Comunist Român. Ziarul, ieșit formal de sub tutela comuniștilor, va relua denumirea de *Scânteia poporului*. Titlul dorea să sugereze, desigur, faptul că publicația cea mai odioasă pusă în slujba partidului și a cuplului Nicolae și Elena Ceaușescu a trecut de partea celor mulți și necăjiți. De fapt, era o titulatură folosită de organul de presă al P.C.R. ani în șir, în perioada de după război, perioada stalinistă, una de grave abuzuri, pe fondul terorii comuniste și al consolidării regimului totalitar!

Drapelul roșu exploatează și el, printr-un demers lipsit de imaginație, semnificația cuvintelor din noul titlu, *Luptătorul bănățean*. În context, cel al Revoluției, al rezistenței față de forțele de represiune, ce poate fi mai mobilizator decât un „organ” de presă „Luptător”? Mai ales că era unul cu referire strictă la bănățeni, făcându-se și legătura forțată cu lozinca „Să fie judecat / Aici, în Banat!”, strigată în piață în acele zile, o cerință formulată în contextul crimelor comise de regimul comunist la Timișoara la ordinul direct al lui Ceaușescu. În realitate însă avem în față titlul folosit de publicație în anii de după război, perioada belicoasă a „obsedantului deceniu”, unul marcat, așa cum aminteam și în cazul *Scânteii poporului*, de grave abuzuri și crime.

Mistificări de la primul număr

Primul număr al *Luptătorului bănățean*, serie nouă, are pe manșetă lozinca „*Trăiască România liberă!*”, apoi o fotografie mare cu balconul Operei plin cu revoluționari. Sub ea este plasat un text informativ scurt, despre fuga lui Ceaușescu și constituirea unui organism al puterii privizorii. Tot în dreapta primei pagini, în chenar și pe două coloane, este plasată o așa-zisă „*Declarație*

a *Frontului Democratic din Timișoara*”. Este un text curios, redactat în limbajul de lemn, propagandistic al epocii, un discurs care începe cu adresarea directă: „Iubiți compatrioți! Minunați Eroii ai Timișoarei și ai Țării!” Nu știm cine face această invocație retorică, deoarece textul nu are nicio semnătură. Bănuim însă că este al unei persoane și nu al unei organizații, deoarece în următorul paragraf ni se adresează cu: „Vă vorbește din Timișoara, capitala istorică a Banatului, mare oraș...” Subiectul nu se dezvăluie, iar textul rămâne șchiop și incoerent. Poate că numele vorbitorului a fost tăiat ulterior din text, fără să se mai ajungă la refacerea uniformității și coerenței acestuia.

Ceva mai jos însă, după o primă invocație retorică cu formula „Iubiți compatrioți!”, vorbitorul își dezvăluie unele caracteristici: „La acest ceas de cumpănă și adevăr, mă simt dator să vă mai spun că vărsările de sânge...”, deci discursul era ținut de un bărbat și nu de Frontul Democratic Român, cum s-ar putea deduce din titlu. Poate că această persoană făcea parte sau nu din respectiva organizație revoluționară. Datele ulterioare au relevat însă că F.D.R. nu a dat niciodată o astfel de declarație, ci a redactat un document mult mai succint și eficient ca mesaj, document cunoscut ca Proclamația Frontului Democratic Român. Textul „declarației” publicate de ziar este unul lung, elaborat, ceea ce demonstrează că era pregătit dinainte de minți specializate în propagandă și mistificare.

Ideea este întărită și de un grupaj prezentat în pagina a treia a ziarului. Aici apare o poză în format mare, iar dedesubt titlul *Radu Bălan*, urmat de subtitlul *Lider al Frontului Democratic Român de la Timișoara, român prin ființă, bănățean prin simțire*. Urma un consistent parcurs biografic și câteva date despre presupusa încercare a lui Radu Bălan de a opri represiunea declanșată împotriva manifestațiilor. Era, desigur, o mistificare, una cu consecințe deosebit de grave și prima dintr-un șir lung de minciuni sau adevăruri spuse doar pe jumătate. Radu Bălan, în ciuda faptului că era văzut ca un comunist moderat, nu era agreat de cei mai mulți din capii Revoluției de la Timișoara, deci nici vorbă să fi fost, vreo clipă, lider al Frontului Democratic Român! În mod cert, această mistificare, cu materiale elaborate și realizate din timp, a fost pregătită chiar în redacția ziarului *Luptătorul bănățean*.

Promisiuni neonorate

Acest prim număr al ziarului conține și câteva lucruri demne de luat în seamă. Există, astfel, un apel al redacției către cetățeni, pentru a relata în scris ceea ce s-a întâmplat în Revoluție, urmând ca paginile să fie păstrate și folosite apoi „public sau în procesele ce se vor intenta celor vinovați”. Un apel asemănător face, bănuim, și Procuratura, căci textul nu este semnat. Înainte de toate se afirmă că procurorii nu au arestat nicio persoană „care a manifestat pentru libertate și democrație”. Apoi se solicită sprijin pentru conservarea probelor, un sprijin necesar, deoarece instituțiile erau devastate, atât de revoluționari, cât și de persoanele interesate să o facă: „Pentru a judeca cu luciditate greșelile trecutului, trebuie să păstrăm dovezile existente în arhivele organelor de Miliție și Securitate spre a proceda, în numele libertății și democrației, la o judecată dreaptă a celor vinovați și reabilitarea celor nevinovați”.

Mai remarcăm un grupaj destul de consistent, în care se face o primă cronologie a faptelor din timpul mișcării de protest. Sunt făcute referiri sumare la evenimentele din 16 și 17 decembrie. În ultima pagină este publicată o primă listă cu persoanele rănite în timpul revoluției, răniți aflați în Spitalul Județean Timișoara. Apar aici numele a 87 de persoane rănite. Interesante sunt și ecourile internaționale date publicității, căci timișorenii au simțit mereu pe parcursul rezistenței lor nevoia ca întreaga lume să afle ce se întâmplă cu adevărat în oraș. Reținem din aceste știri una de o importanță epocală, căci: „Consiliul de Stat al R. D. Germane a hotărât să-i retragă lui Nicolae Ceaușescu ordinul Karl Marx”!

Lentoarea terapiilor-șoc

De fapt, încă de la începutul noii epoci, deschisă prin fuga lui Ceaușescu, s-au format două curente de opinie în societatea românească, privitor, desigur, la evoluția ei post comunistă. Primul este dat de nucleul dur al Frontului Salvării Naționale, avându-i ca reprezentanți de seamă pe Ion Iliescu și pe Silviu Brucan. În câteva cuvinte, orientarea lor era către un „socialism cu față umană” (!? *n. m. L.-V. S.*) de inspirație sovietică, cu un ritm lent al reformelor și cu un rol important al unui partid comunist reformat. A fost un curent care s-a impus, cel puțin la suprafață, având darul să divizeze lumea românească, în confruntarea cu o poziție mai radicală. Aceasta se caracteriza prin directetea și firescul cu care cerea sincronizarea rapidă cu valorile universale, mai ales în privința vieții democratice, a consolidării libertăților universale și a

pluripartidismului. Mai trebuie remarcat faptul că aceste curente nu au fost unitare și că în cadrul lor au fost diferite nuanțe și direcții, cu „disidențe” și regroupări sau demiteri și demisii ostentative.

Primul curent pornea din elita de mâna a doua din structurile comuniste ale statului și era adeptul pașilor mici și al reformelor lente. Al doilea curent, originar în mișcările populare și revoluționare bruște din marile orașe, în special Timișoara, București, Cluj sau Brașov, accepta terapiile-șoc, „tăierea cozii câinelui dintr-o dată” și scoaterea foștilor diriguitori comuniști ai statului din viața publică, mai ales pentru a permite curățenia morală a societății. Confruntarea dintre cele două tendințe a fost aprigă, mai ales în 1990, iar ecourile ei nu s-au stins nici în prezent. Curentul radical s-a structurat în special în jurul Proclamației de la Timișoara și prin Alianța Națională pentru Proclamația de la Timișoara. Deținerea puterii de către Ion Iliescu și grupul său, la început în mod provizoriu, apoi în urma alegerilor din 20 mai 1990, a lipsit curentul reformist de pârghii importante ale punerii ideilor sale în practică. Cu toate acestea, câteva dintre principiile formulate aveau să se impună în societate, cel mai des împotriva voinței guvernanților!

Cum și-au păstrat comuniștii ziarul

În context, încercările de a reforma presa din temelii nu au de ce să surprindă. Astfel de încercări au apărut chiar din 22 decembrie 1989. Sunt și acestea argumente care vin în sprijinul atitudinii radicale a grupului de tineri intelectuali din Timișoara, de a aduce fostul ziar de partid *Drapelul roșu* pe făgașul normal al realității și al dezideratelor de democratizare. Semnificative sunt, în acest sens, câteva pasaje scrise de Gheorghe Secheșan (și el unul dintre liderii și canalizatorii curentului de opinie – și acțiune! – pentru o nouă ordine gazetărească), în volumul său *17 după 16*, volum apărut la Timișoara în 2006. Suntem cu relatarea în ziua de 22 decembrie 1989:

„După -masă mă caută Dani (Dinu? *n. m., L.-V. S.*) Barbu:

– Trebuie să mergem la Tipografie. Se face un ziar. Mă duc să-i chem și pe ceilalți.

Nu mai îmi spune cine sunt ceilalți. De fapt, nici nu mai contează. Mă îmbrac în grabă și fug. Literalmente. (...) Stau pe un coridor paralel cu intrarea propriu-zisă în tipografie, mi se oferă scaun și masă și, ca să nu stau degeaba, cer un creion și hârtie. (...) Am terminat materialul. Mă uit la ceas. A trecut mai bine

de o oră. Ies pe hol(ul pustiu), ca să întreb ce se întâmplă și dau peste... Marcel Tolcea.

– Facem ziarul, hai înăuntru.

Intrăm în secție și ni se dă sala faxului (de obicei, folosită numai de cei de la ***Drapelul roșu***). (Este vorba de sala telexului. Pe atunci, românii nu aveau fax... *n. m. L.-V. S.*).

(...) În birou intră un tip brunet, timid, sfios, recomandându-se: Ovidiu Guleș, student la Politehnică. Ar vrea să participe și el la ziar. Nimeni nu are nimic împotrivă. Numai că, la un moment dat, Marcel este sunat de Dani Barbu. Trebuie să meargă la «Sediu» (al cui sediu, al Partidului, al «Revoluției»?).

– Dai totul la linotip și apoi culegi cu Păsăroiul. Eu vin imediat.

Mă apuc de treabă, lumea este entuziasmată. Nu este un ziar propriu-zis, mai degrabă o foaie volantă, în care materialul meu are o pondere de aproape ¼ (nu prea avem materiale). Mai este și Declarația Frontului Democratic. Ceva, ceva o să iasă.

Când mă duc cu pozele (avem câteva, nu cine știe ce, dar există) la zinc, dau de Marcel. Trecuseră, cred, vreo cinci ore.

– Mergem acasă, a apărut Bălan la Județ, cu Bulza, iară sunt ei, îl lăsăm naibii de ziar. I-au dat numele de ***Luptătorul bănățean***, nume proletcultist, din perioada anilor cincizeci”.

A doua zi însă, în 23 decembrie 1989, are loc un nou episod, unul semnificativ în ceea ce privește setea de informare din acele zile, dar și în privința stării presei scrise de la Timișoara. Iată ce povestește, în continuare, Gheorghe Secheșan:

„Pe pod, la (piața, *n. m., L.-V. S.*) Badea Cârțan, revoluționari cu banderolă. Unul dintre ei are în mână... ***Luptătorul bănățean***, și... mă lupt cu el, aproape, ca să mi-l dea să-l citesc măcar. Pe pagina a doua, materialul meu, dar nesemnlat. Îmi vine să urlu, chiar o fac. Pe pagina a treia, poza tovarășului Bălan și un comunicat dat de acesta. Îmi citesc materialul și mai urlu o dată. La sfârșitul său, tovarășul Bulza a inserat câteva paragrafe, în care îl mai pupa un pic în fund pe tovarășul Bălan, zeul său de până mai ieri”.

Au păstrat controlul

Foștii redactori comuniști ai publicației reușesc deci să-și păstreze controlul asupra ei, fără să facă măcar o minimă prinenire a personalului. Trebuie

subliniat faptul că au fost câteva elemente care au venit în sprijinul acestor ziaristi-activisti, pentru a-și menține posturile și a otrăvi firava democrație românească. Primul element de sprijin era dat de vidul de putere politică, tradus prin faptul că nu mai avea cine să impună linia ideologică a publicației. Mai mult, în noul context nici nu mai putea fi acceptată o direcționare, o impunere de sus, din afară. Astfel că activiștii din presă erau liberi nu doar în sensul scăpării de constrângerile comunist-totalitare, ci și de a-și face propria politică! Oamenii aceștia își cunoșteau locul, se încadrau într-o ierarhie, cam știau ce au de lucru. De asemenea, exista personal administrativ, de la secretară și portar la corectori și personal de întreținere, fapt extrem de important pentru o activitate eficientă. Un alt avantaj era dat de experiența redacțională, de faptul că exista o rutină de zi cu zi în privința modului de a scrie, de a preda articolele, de machetare și paginare. Apoi exista o relație cunoscută și verificată cu tipografia, cu oamenii de acolo, fiind stabilite atât relații formale, contractuale, cât și unele informale, de amiciție cu personalul tipografic. Și aici exista un grafic de lucru respectat aproape identic în fiecare zi.

Un alt mare avantaj era dat de baza materială, căci ziarul beneficia de un sediu pentru redacție, iar acesta avea toate dotările necesare. Existau mașini de scris, dar și autovehicule pentru deplasări, ba chiar și un bufet destul de asortat pe vremea lui Ceaușescu, un local de unde ziaristii se puteau aproviziona cu cele necesare, ba chiar și cu produse inaccesibile păturilor largi ale populației. Foarte importantă era și rețeaua de distribuție deținută de fostele ziare de partid, rețea care însemna un număr covârșitor de abonamente, dar și chioșcuri de vânzare. Aici nu cele proprii erau importante, ci tutungeriile, de care județul era, efectiv, înțesat. În aceste condiții, sigur că acestor ziaristi comuniști le-a fost ușor să scoată pe mai departe publicația, schimbându-i doar numele și adaptând-o căznit noilor realități ale epocii. Pentru celelalte gazete apărute după Revoluție eforturile de editare au fost însă infinit mai mari, căci, după cum se vede, nu era suficient să știi să scrii și să crezi în libertate și democrație!

În slujba puterii

După încercarea grotescă, de sorginte comunisto-securistă, de a mistifica adevărul, prin minciuna că Radu Bălan, fost prim-secretar al județului, ar fi liderul Frontului Democratic Român, constituit la Timișoara în 20 decembrie 1989, *Luptătorul bănățean* intră într-o perioadă de „cumințenie”. Din paginile

gazetei răzbat cu preponderență semnale că s-a pus în slujba puterii provizorii de la București, cu o ostentație vădită față de ceea ce ar putea reprezenta curente mai radicale, novatoare, în perioada de după căderea lui Ceaușescu. Politica este una de ignorare a ceea ce se întâmpla cu adevărat în oraș și în județ și de promovare doar a acelor persoane ce reprezentau noua linie „oficială”, în conformitate cu directivele puterii provizorii de la București. Referirile la evenimentele sângeroase de la Timișoara sunt puține și făcute la modul improvizat. Apar însă „descătușările”, efuziunile poetico-filozofice naive despre libertate, democrație, viață liberă etc. etc.

În realitate însă, fapt neevidențiat în numerele de ziar apărute în acea perioadă, redacția trecea prin mari frământări. Practic, se creaseră două grupări, din care una, cea a ziariștilor mai moderați în atitudinea lor de propagandiști ai fostului partid de guvernământ, lupta pentru a prelua conducerea publicației. Motivul era clar, iar oportunitatea era dată și de mistificarea enormă a realității prin prezentarea lui Radu Bălan ca lider al Frontului Democratic Român, deci, practic, continuator în cea mai importantă funcție de conducere din județ. Luptele acestea se dau însă cu discreție, puține aspecte răzbătând în afară.

Decizia conducerii comuniste a ziarului de a comite impietatea cu Radu Bălan i-a iritat la culme pe liderii revoluționarilor, precum și pe unii dintre demonstranți. Cei mai mulți însă au crezut informația din ziar! Au crezut-o, deoarece fostul lider comunist avea un renume bun în județ, în comparație cu alți lideri de partid sau prim-secretari. Existaseră și încercări publice de a-l impune pe Radu Bălan din Balconul Operei, unii lideri ai revoluționarilor dând tonul unor scandări de genul: „Îl vrem pe Bălan / Că e bănățean!”. Apoi, cum să nu creadă, dacă informația era publicată în ziar, mai ales că la putere nu mai era Ceaușescu? Se intra astfel într-o cavalcadă a manipulărilor, una la care campioană a fost, desigur, Televiziunea Română Liberă. Amintim aici știrile panicarde și mistificările despre teroriști, securiști, despre otrăvirea apei, despre pericolul reprezentat de oamenii din partidele istorice, de rege, de tinerii cu vederi mai radicale, de fanaticii vechiului regim.

Ce victorie să consolidăm?

Astfel, numărul 2 al noii serii a *Luptătorului bănățean* apare cu un îndemn pe manșetă, unul adaptat noului context social-politic, dar formulat după tipicul exersat în anii comunismului: „Puternici, neînfricați și uniți să consolidăm

victoria!” Urmează Comunicatul către țară al Consiliului Frontului Salvării Naționale, unde, „cu voia dumneavoastră”, ultimul pe listă era Ion Iliescu. Tot pe prima pagină sunt publicate și două poezii, de Mihai Eminescu și Anghel Dumbrăveanu, ambele adaptate contextului istoric. Paginile a doua și a treia cuprind poze mari, frumoase, cu oameni bucuroși. Sunt redade mărturiile, mai degrabă impresiile și gândurile unor persoane, unele participante la evenimente. Limbajul este unul exaltat, al măreției în fața căreia cuvintele sunt greu de găsit. Informațiile lipsesc, doar ici și colo apare câte ceva demn de reținut. Poate doar formularea „Revoluția este în noi”, care poate sluji ca dovadă că în Timișoara s-a vorbit despre toate cele întâmplate ca de o schimbare de regim, ca despre o revoluție adevărată.

Ultima pagină este dedicată știrilor externe și de mica publicitate. Ziarul a dedicat o atenție deosebită acestui din urmă aspect, anunțurile fiind văzute de conducerea publicației ca o sursă importantă de bani. Ceea ce este o contribuție importantă la dezvoltarea economiei de piață, desigur!

Doar din știrile externe aflăm ceva informații interesante. De remarcat este informarea făcută de Mihail Gorbaciov deputaților sovietici. În mesajul transmis poporului român se vorbește despre sprijinul pentru cauza dreaptă, dar și de „dorința sinceră de colaborare strânsă în interesele socialismului și păcii”. În traducere: rușii erau bucuroși să scape de Ceaușescu, dar nu renunțau la socialism!... Peter Mladenov, noul secretar general al Comitetului Central al Partidului Comunist Bulgar, după alungarea de la putere a lui Todor Jivkov, este mult mai deschis. Nu vorbește de socialism, ci de prietenie, este preocupat de organizarea unor acțiuni de ajutorare a României, declarând: „Ne plecăm în fața memoriei celor care au murit pentru ca în România să sosească o zi a bucuriei”. Surpriza vine din Cehoslovacia, unde exista speranța că „poporul român și comuniștii cinstiți vor reuși să găsească o cale de ieșire din situația tragică în care a ajuns țara”, amintind: „Comuniștii cehoslovaci sprijină năzuința oamenilor muncii români îndreptată spre înnoirea bazelor umanitare și democratice ale socialismului”! Lupta împotriva lui Ceaușescu este salutată și susținută și de Partidul Comunist Japonez!

Mult mai tranșant este însă George Bush, președintele Statelor Unite ale Americii, care a anunțat că „are în vedere ajutoare economice pentru România în cazul în care țara va trece la democrație”. Ideea este subliniată ferm și de purtătorul de cuvânt al Casei Albe: „Statele Unite sunt gata să stabilească relații

normale cu această țară și să-i ofere o asistență economică, dacă ea va avansa pe calea reformelor democratice”. Ceea ce dovedea că americanii erau departe de a veni în România pentru a instaura un guvern democratic, așa cum spunea un mit modern, vehiculat insistent în epoca comunistă. Mai mult, manifestau reticență, așteptând consolidarea democrației. Decizia pare cu atât mai puțin de înțeles, dacă ne gândim că exact în acele zile trupele americane debarcaseră în Panama și-l capturaseră pe președinte, generalul Noriega! Reținerea era dată însă de faptul că România era simțită în mod clar în sfera de influență a Moscovei.

Omiterea liderilor locali

Numărul 3 al *Luptătorului bănățean* își modifică, puțin, tipicul și devine ceva mai ofensiv, pe fondul unei mai bune legături cu persoane din sfera puterii provizorii centrale. Posibili lideri de pe plan local, cu adevărat revoluționari, nu sunt luați în seamă. Dacă Radu Bălan nu era, nimeni nu era pentru cei de la fosta gazetă de partid! Indicațiile celor de la gazetă sunt clare: „În ediția trecută a tânărului (sic) *Luptător bănățean*, am publicat și noi, cu multă satisfacție și bucurie, Comunicatul către țară al Consiliului Frontului Salvării Naționale, proclamație cu adevărat istorică, într-un moment istoric. Documentul – unic și măreț – sintetizează”... Urmează și alte elogii, în spiritul propagandei încă neapuse și al limbii de lemn. Formulările periculoase sunt plasate însă ceva mai la vale: „Se impune de urgență constituirea, și în Timiș, a unui Comitet Județean (provizoriu) al Frontului Salvării Naționale”. Din acest organism urmau să facă parte reprezentanții tuturor etniilor, claselor sociale, cadre didactice, țărani, studenți, dar și reprezentanți ai celor ce au luptat în stradă. Nu era pomenit nici-un cuvânt despre organizațiile provizorii ale puterii constituite deja încă din 20 decembrie 1989!

Important din punct de vedere istoric și textul „Informare din partea Consiliului Frontului Salvării Naționale”, cel de la București și de la televizor, evident. Ion Iliescu se plânge că au avut o zi plină și grea, făcută și mai grea de acțiunile „criminale ale unor bande de teroriști instruiți special pentru lupta împotriva maselor populare și apărarea dictatorului”. Fostul președinte al României din anii de după Revoluție nu se îndoia deloc de existența acestor luptători împotriva poporului: „Existența acestor grupe de teroriști, a unor indivizi fanatizați, care acționează cu o cruzime fără precedent, trăgând în locuințe, în

cetățeni, provocând victime în rândul militarilor”... Acești teroriști sunt extrem de periculoși, căci folosesc arsenalul deghizării și disimulării. Nu poartă uniforme, ci sunt în civil, susținea Ion Iliescu. Mai mult, „și-au pus banderole, ca să fie confundați cu oamenii din formațiunile de apărare”. Se cerea vigilență maximă, mai ales că acești teroriști: „Împuşcă din orice poziție”.

Teroriști pierduți în ceață

Tema teroriștilor a fost intens dezbătută în anii de după căderea lui Ceaușescu. Au existat speculații că ar fi provenit din angajați ai fostei Securități, că ar fi fost componenți ai celebrei unități USLA, pregătiți tocmai în lupta antiteroristă, că ar fi fost tineri luați din orfelinat și crescuți cu scopul de a lupta și de a provoca diversiuni. O teorie intens vehiculată a fost aceea a luptătorilor străini, în special arabi, pregătiți în tabere speciale din Libia sau alte țări africane. Au existat și unele mărturii sau documente care să susțină ipotezele de mai sus. Cu toate acestea, problema teroriștilor a rămas una controversată. Există persoane ucise sau reținute pentru acte de terorism, însă nu există niciun terorist dovedit. În ciuda faptului că a fost aproape 11 ani președintele României, Ion Iliescu nu a reușit să impună elucidarea acestui mister terorist, al celor ce „împuşcă din orice poziție”, așa cum susținea atât de dramatic.

Ideea teroriștilor avea să fie reluată în plan local în articolul „Fără milă!”, în care ziaristul anonim, căci nu are curajul să-și dezvăluie identitatea, spune vehement și plastic: „Dacă în derularea acțiunilor lor disperate nu au avut vreme să asculte comunicatul cu privire la arestarea «nașilor» (care au cheltuit banii grei (sic) ai poporului pentru «creșterea și educarea» lor în unități specializate în agresivitate și teroare), măcar să privească”... Ziaristul anonim își dezlănțuie și pornirile mesianice. Nu doar că îi silește pe teroriști să citească ziarul, ci îi și lovește cu slova-săgeată. Căci ziaristul, el, ziaristul, este eroul acestor zile, un făcător și desfăcător de destine: „Chiar acum, când, sub răpăit de gloanțe și teamă de măcel, din respect pentru sublimul și eroicul efort al minunaților noștri cititori-concetățeni compatrioți, elaborăm o nouă ediție a ziarului, aceste elemente născute din circumvoluțiunile a două creiere alterate atentează (sic) pacea caselor, a familiilor, a avuției noastre, a României unice. Să-i lovim fără milă!”

Sesizăm ușor limbajul pompiestic (deși pompierii nu au nicio vină, fiind oameni serioși, cu o misiune nobilă!), bombastic, presărat cu greșeli, marcate

cu **sic**, la care se adaugă dezacordul din final, căci „să-i lovim fără milă” este la masculin, deși referința este la termenul „elemente”, neutru care face pluralul după genul feminin. Periculoasă este însă ideea indusă de acest articol, cum că ziaristii sunt la datorie, că se sacrifică sub gloanțe, că sunt gata să moară pentru ideal și pentru informarea corectă a cititorilor. Este adevărat că în Timișoara s-a tras până la mijlocul lunii ianuarie, la fel cum de adevărat că nimeni nu știe cine a tras! Însă să-ți arogi merite eroice, în condițiile în care pericolul era unul general, mai ales când, de fapt, reporterii nu mergeau în stradă, ci prelucrau, cel mult, texte primite la redacție, fie de la timișoreni, fie prin intermediul agenției de știri Agerpres, este, de fapt, o impostură și nu presă adevărată! Important este de menționat și faptul că cei ce scriu o fac adesea la persoana întâi („De ce spun exact?”), însă, probabil din prea multă modestie, „uită” să semneze articolele!

Să vină Miliția!

Numărul 4 al *Luptătorului bănățean*, serie nouă, apărut luni, 25 decembrie, deci chiar în ziua de Crăciun, aduce o altă inovație: gazeta se identifică drept organ al Comitetului Județean Timiș al Frontului Salvării Naționale. Ceea ce este, din nou, o manipulare, deoarece acest organism nu exista, ci era doar o proiecție a celor ce tipăreau ziarul cu pricina! Translația era simplă și ingenioasă. Gazeta publica documentele F.S.N. de la București, preluate prin intermediul agenției Agerpres. Deci subordonarea era una voluntară și exista doar față de acest organism central. La Timișoara nu se constituise un F.S.N. local, iar dacă era, acesta nu avea decât un rol marginal. În rândul liderilor revoluționarilor, grupați în balconul Operei, la fostul Comitet Județean de Partid și la primărie (fostul Comitet Orășenesc de Partid), exista o anumită reținere față de Frontul Salvării Naționale, văzut ca o grupare constituită înainte de Revoluție, din elemente din eșaloanele inferioare ale P.C.R., și care acum urma să pună mâna pe putere, înlăturându-i pe cei ridicați în timpul violențelor mișcări de protest. Însă toate acestea nu apăreau în ziar...

Este publicat un comunicat al Frontului Salvării Naționale, cel de la București. Remarcăm faptul că textul avea să fie prezentat de Virgil Măgureanu, personaj controversat, care va face carieră ca director al Serviciului Român de Informații. Imediat sub comunicatul primit de la București este reprodus unul de pe plan local. Textul are un titlu cu adresabilitate directă, cu menirea de a

deschide interesul cititorului: *Cetățeni ai județului Timiș!* Aici se face un apel la lege, deplângându-se faptul că mai sunt elemente antisociale dedate furturilor din avutul obștesc și personal. Pentru a preveni încălcările legii, este mobilizată Miliția. Lucrătorii de Miliție sunt chemați la treabă, căci ei preferaseră să se ascundă de furia revoluționarilor. Comunicatul respectiv este semnat, „în noua calitate de comandant al noilor forțe de ordine din județul Timiș”, de lt.-col. Gheorghe Atudoroaie. Sigur, nu era nimeni altul decât fostul adjunct al șefului Securității Statului din județ și un membru al forțelor de represiune din timpul Revoluției! Peste trei săptămâni avea să fie arestat și judecat în cadrul Procesului de la Timișoara...

Ce ascunde pagina a treia

Undeva, în pagina a treia, jos, într-o notiță prizărită, într-o discreție ce vorbește de la sine despre profesionalismul și morala celor din redacția *Luptătorului bănățean*, apare dezmințirea cu privire la farsa sinistră jucată în 22 decembrie, când fostul prim-secretar comunist Radu Bălan fusese prezentat ca lider al Frontului Democratic Român. Iată cum sună respectiva notă, care nici măcar titlu nu are: „În legătură cu articolul apărut în *Luptătorul bănățean* nr 1 (seria nouă), din 22 decembrie 1989, Frontul Democratic Român precizează că Radu Bălan nu este liderul lui și nici nu face parte dintre membri (sic) săi. Informațiile ce au stat la baza acestui articol nu provin din sursele Frontului Democratic Român ce s-a constituit la Timișoara”.

Sunt rânduri pline de învățăminte. Dincolo de faptul că se încearcă o ascundere, o trecere cu vederea, ca pe ceva neimportant, a acestei notițe, se recunoaște explicit faptul nu că s-a comis o greșeală jurnalistică (scuzabilă, în fond, mai ales când se lucrează sub presiune), ci că este vorba despre o făcătură, de o încercare de mistificare care nu mai are nimic cu gazetăria, ci cu manipulările specifice ideologiei totalitare! Mai mult, fără să-și dea seama, autorul rândurilor, în asentiment cu colegii din redacție, desigur, consemna și o recunoaștere a faptului că, la Timișoara, exista un organism al puterii provizorii, Frontul Democratic Român. Acest organism nu este promovat în paginile publicației, fiind preferată subordonarea față de un inexistent Comitet Județean Timiș al F.S.N.! Se poate obiecta faptul că astfel de erori sunt posibile în aceste perioade de maximă tensiune, sub presiunea evenimentelor. Numai că

aici nu este vorba de eroarea jurnalistului, ci de un lung și temeinic proces de mistificare a realității, operațiune făcută cu bună știință...

În pagina a treia a numărului respectiv este publicat un amplu material intitulat *Reabilitarea cuvintelor*, plasat sub supratitlul *La ieșirea din dogmă*. Nici acesta nu este semnat, deci poate fi atribuit oricărui membru al redacției și tuturor. Este o încercare (melancolică și lacrimogenă) de turnare discretă de cenușă în cap, cu scopul de a se obține iertarea, dar și recunoașterea calităților de jurnaliști profesioniști pentru cei din redacție. Aceste calități sunt asumate, sunt reclamate, sunt, oarecum, impuse, deși, așa cum se poate observa, suntem încă departe de ceea ce înseamnă atitudinile de jurnaliști adevărați. Reținem un aspect deosebit de important, deoarece, mai târziu, cei din redacție nu vor mai accepta niciun reproș, nu vor mai accepta nicio referire, fie cât de mică, la o compromitere a lor ca meseriași ai condeiului în timpul comunismului și în primele zile ale Revoluției: „Ni se poate reproșa că în toată această perioadă de întunecime a spiritului ne-a lipsit curajul atitudinii. Pe cei care gândesc astfel – și au dreptul să o facă – îi încredințăm că majoritatea dintre noi, dacă nu chiar covârșitoarea parte, ne-am gândit la clipa când va trebui și, mai ales, vom răspunde acestor îndreptățite întrebări”.

A murit Ceaușescu

Numărul 5 al *Luptătorului bănățean*, apărut în 26 decembrie 1989, devine organ social-politic al județului Timiș, deci se renunță, formal, la înregimentarea față de F.S.N. Publicația mai aduce și vestea execuției soților Ceaușescu. În comunicat se spune:

„În ziua de 25 decembrie 1989, a avut loc procesul lui Nicolae Ceaușescu și al Elenei Ceaușescu în fața tribunalului militar extraordinar.

Capetele de acuzare au fost:

- 1. Genocid – peste 60000 de victime.**
- 2. Subminarea puterii de stat în (sic) organizarea de acțiuni armate împotriva poporului și a puterii de stat.**
- 3. Infrațiunea de distrugere a bunurilor obștești, prin distrugerea și avarierea unor clădiri, explozii în orașe etc.**
- 4. Subminarea economiei naționale.**
- 5. Încercarea de a fugi din țară pe baza unor fonduri de peste 1 miliard de dolari depuse la bănci străine.**

Pentru aceste crime grave săvârșite împotriva poporului român și a României, inculpații Nicolae Ceaușescu și Elena Ceaușescu au fost condamnați la moarte și confiscarea averii.

Sentința a rămas definitivă și a fost executată.”

Din acest număr mai reținem faptul că s-a constituit cotidianul *Luptătorul bănățean*, fiind declarată moartea oficială a organului *Drapelul Roșu*.

Abia din numărul 6 al *Luptătorului bănățean*, din 27 decembrie, aflăm că, cu o zi în urmă, se constituise Consiliul Județean Timiș al Frontului Salvării Naționale. Constituirea se făcea în baza deciziei Frontului Democrat Român de a se integra în F.S.N. Era o mișcare curioasă, ale cărei dedesubturi nu au fost lămurite nici în prezent. Din organism conducător al mișcării de eliberare națională și al Revoluției Române, F.D.R. devenea doar reprezentantul pe plan local al F.S.N. Pierderea era dată, în primul rând, de escamotarea idealurilor democratice exprimate la Timișoara și anestezierea punctelor mai radicale din programul F.D.R.

Știri venite cu întârziere

Abia cu numărul 7, din 28 decembrie 1989, reîncep să apară referiri la evenimentele sângeroase ce avuseseră loc în Timișoara înainte cu 11-12 zile. Primul este un reportaj bine încheiat prezentat în pagina a treia. Materialul publicistic este realizat în clădirea Operei și se bazează pe declarațiile celor aflați acolo. Reținem textul foto redat sub imaginea cu un tânăr cu pistolul-mitralieră la piept, însoțit de un câine lup: „Herbert Preisach, electrician la Depoul C.F.R. din Timișoara, ca atâtea zeci de mii de tineri, de zile și nopți, se află în toiul luptei. Împreună cu câinele său a sprijinit un pluton de militari în acțiunea de depistare a teroriștilor. Așa, alte 12 cuiburi de fanatici au fost reduse la tăcere!” Cu toată vehemența jurnalistului și cu tonul de epopee al descrierii, urmele teroriștilor nu au mai fost găsite ulterior. Deși din „12 cuiburi de fanatici” trebuia să rămână un semn cât de cât concludent!

Mai reținem de aici o informație deosebit de importantă, redată în fugă de reporter, în așteptarea unor vremuri mai așezate, când va fi existat răgazul pentru deslușiri. Este vorba despre cele petrecute în data de 16 decembrie 1989 după-amiază în Piața Sf. Maria, când s-a format prima coloană de demonstranți pentru libertate: „Sorin Oprea, până va fi răgaz pentru o discuție pe îndelete, rămâne omul care, în Piața Maria, când revolta a atins insuportabilul, a avut

tăria, sfidând forțele de represiune, pregătite de atac, să încurajeze pe cei prezenți: «Oameni buni, formăm o coloană și demonstrăm organizat!».” În pagina a patra, ultima, undeva jos, este redată o listă cu răniții din revoluție aflați la Clinica de Ortopedie a Spitalului Județean și la Clinicile Noi. Sunt amintiți și trei morți, despre Csizmarik Ladislau existând următoarea mențiune: „Răpit din Morgă, se cer relații despre moartea sa cunoscuților, prietenilor, celor apropiați”.

Ce rămâne peste ani

Numărul 9, de sâmbătă, 30 decembrie 1989, se apropie printr-un reportaj realizat în spital, printre răniți, la Clinicile Noi, de ceea ce înseamnă un ziarist profesionist. În fraze succinte sunt consemnate mărturiile unor răniți. Sigur, nu lipsesc exprimările oarecum bombastice, firești însă într-o asemenea situație de exaltare postrevoluționară. Sunt câteva mărturii care-și dovedesc relevanța și după două decenii de la consemnarea lor. Să le luăm pe rând:

1. Militarul în termen Florin Popa, din Târgoviște, se va întoarce acasă fără un picior. El a făcut parte din grupa care apăra Direcția de Radio-Televiziune din str. Demetriade. Din balconul unui apartament, în care se ascuseseră câteva slugi ale demenței ceaușiste, s-a tras. Grav rănit, cu toate eforturile chirurgilor, piciorul stâng i-a fost amputat. Are numai 20 de ani...
2. Georgian Băran spune că numai o minune l-a salvat din ghearele morții. Fără un strop de șansă, azi, cei doi copii minori ar fi fost orfani. El s-a alăturat unui grup de ostași, aflați (*sic*) într-o misiune de neutralizare a doi descreierați ce se ascuseseră în cabina unei macarale turn. A urmat un înverșunat schimb de focuri și, când se părea că ucigașii au fost lichidați, el a urcat să se convingă, să vadă cum arată la față vânătorii de oameni. Dar unul dintre ei era încă teafăr și, când Georgian (*sic*) a ridicat ușa cabinei, acolo, sus, la zeci de metri înălțime, i-au fost ciuruite picioarele și un braț. „N-am căzut, zice acum și e în afara oricărui pericol, am fost lucid, știam că trebuie să mă grăbesc să cobor, să ajung jos până nu pierd prea mult sânge, cât îmi erau mușchii calzi”.
3. La Aurel Mântăluță obrazul drept are o cicatrice înfiorătoare. I-a lăsat-o un glonț. Mâna dreaptă îi e bandajată, picioarele îi sunt imobilizate. Din ce își mai amintește, reconstituie: „Sunt plutonier major și veneam cu

colegul meu, maistrul militar Constantin Vâlceanu, cu mașina lui, de la Giarmata. Ajunși în fața primului bloc de la capătul troleibuzului 14, dintr-un apartament s-a aruncat pe capota mașinii ceva care a explodat, și apoi s-a tras. Am ieșit amândoi din automobil, cu intenția să ne adăpostim. Eram însă răniți. Atât am mai apucat să ne spunem: „Costică, pe mine m-au ochit”. „Și eu sunt rănit, mi-a spus colegul, și el, ca și mine, tată a doi copii, și imediat a murit. Păcat! Avea numai 37 de ani!...”

Un alt articol, în altă pagină, vorbește de faptele de vitejie ale unor militari în termen, decedați la datorie. Astfel, Tudorel Buzea, din comuna Luciu, județul Buzău, a fost ucis pe când apăra Uzina de apă nr 1. Un alt militar în termen, Mihai Gigi, a murit pe când apăra de teroriști centrala telefonică din Calea Girocului, ulterior Calea Martirilor.

Renaște după pauză

Numărul 10 al *Luptătorului bănețean*, care avea să fie și ultimul, apărea duminică, în 31 decembrie 1989. Redacția anunța o pauză de câteva zile, căci un număr nou era anunțat pentru... joi, 4 ianuarie. Relatările despre Revoluție sunt reduse la un grupaj, jos, în colțul paginii a patra. Este continuată lista cu răniții aflați încă în spitale. Sunt menționate și câteva nume de morți. La Spitalul de Copii a decedat Gabriela Tako, de zece ani. Tot aici, în timp ce acorda asistență copiilor răniți, a fost ucisă de un glonte criminal infirmiera Elena Nicoară, în vârstă de 32 de ani, de la Clinica I Pediatrie.

În 4 ianuarie 1990, apare *Renașterea*, ziar subintitulat cotidian social-politic independent. În prima pagină se remarcă un interviu cu Lorin Fortuna, în dublă calitate, de președinte al Frontului Democrat Român, dar și de președinte al Consiliului Județean al Frontului Salvării Naționale. Lorin Fortuna încearcă să explice că F.S.N. este organul de stat, iar F.D.R. este un partid. Aceasta era și intenția, ca F.D.R. să meargă în alegeri, ceea ce, pe atunci, F.S.N. nu intenționa să facă. La scurt timp, F.S.N. se înscria ca partid, candida în alegeri și lua majoritatea. Din același interviu aflăm date despre victimele represiunii. Lorin Fortuna oferă următoarele aproximări: „Nu putem da date precise, dar majoritatea aprecierilor converg către cifre ce variază între 3-4 mii de morți.”

Acest prim număr din 1990 al publicației aduce și elemente noi: articolele din ziar au semnături! Interviul cu Lorin Fortuna, echilibrat și corect, este luat de

Ion Dancea. Legat direct de cele petrecute în timpul Revoluției este interesantul articol *Dincolo de semnele întrebării e sânge!*, semnat de Ildico Achimescu. Este un material viguros, care se ocupă de câteva probleme privind misterele Revoluției. Tema este cea a cadavrelor dispărute din morga Spitalului Județean. Este fixată cu claritate data furtului de cadavre: noaptea de 17 spre 18 decembrie. Deocamdată nu se știe ce s-a întâmplat cu ele. Autoarea avansează ipoteza gropilor comune din Cimitirul săracilor, situat în Calea Lipovei. Restituirea cadavrelor celor uciși, pentru a li se cinsti memoria și pentru a avea parte de o înmormântare creștinească, era una dintre chestiunile arzătoare ale începutului anului 1990. În context, Ildico Achimescu amintește poziția autorităților referitoare la cadavrele dezgropate din Cimitirul săracilor: „Ni s-a răspuns, cu certitudinea acoperirii în constatările medicilor legiști, că acele victime nu puteau proveni de pe urma reprimării sângeroase a revoluției populare de la Timișoara, data uciderii lor fiind anterioară cu cel puțin o săptămână.”

Autoarea se îndoiește de susținerile autorităților medicale, mai ales că, în epocă, neîncrederea, cel mai adesea justificată, în instituțiile statului comunist era una generalizată. S-a declanșat astfel una dintre cele mai halucinante povești de presă, care a înfierbântat spiritele până la paroxism. Contextul era însă unul capabil să stimuleze astfel de inflamații. Mai mult, autoarea face și o referire la straniul caz Paraschiv Dominic, presupus terorist, care ar fi susținut că a păzit morga pentru a ascunde urmele sustragerii cadavrelor celor uciși în Revoluție. După cum se știe, nici cazul „teroristului” Paraschiv Dominic nu a fost elucidat vreodată!

Plecați în fața noii puteri

Renașterea bănățeană pare să-și fi trasat la începutul anului 1990 o cale proprie, prioritate având, probabil ca urmare a reflexului format în anii regimului totalitarist, publicarea de comunicate și luări de poziție ale autorităților. Se continuă însă cu materialele generaliste, de „opinie”, când înflăcărare și lozincarde, când sentimentaliste și liricoide. Realitatea socială, evenimentele concrete ale epocii răzbat mai greu de sub crusta edulcorantă a mesajului oficial. Astfel, din numărul 2, de vineri, 5 ianuarie, aflăm de moda asaltului asupra mașinilor cu mărfuri și al celor conținând ajutoare venite din alte localități sau din străinătate. Probabil că redactorilor le-a fost prea rușine să

facă poze și să relateze direct despre aceste apucături. Realitatea răzbate însă dintr-un comunicat semnat de generalul Gheorghe Popescu, comandantul Garnizoanei Timișoara: „Este foarte neplăcut că, atunci când unele mașini cu ajutoare și alte mărfuri sunt dirijate spre punctele de desfacere, acestea sunt luate pur și simplu cu asalt de către unii cetățeni cu un nivel scăzut de spirit civic, care nu au înțeles și nu înțeleg scopul pentru care sunt destinate aceste produse, nu așteaptă descărcarea ordonată și distribuirea civilizată a mărfurilor către populație în punctele de desfacere stabilite de organele locale”.

Din același număr aflăm însă că tovarășii Ion Coman și Ilie Matei erau arestați și se aflau la Garnizoana militară, după cum precizează același general Popescu, omul care conducea efectiv județul la acea dată, deoarece noile organe provizorii ale puterii nu reușeau să se impună. În interviul cu pricina, unul corect realizat și realmente important prin informațiile oferite, generalul Popescu avea să facă și un expozeu despre castraveții lui Ilie Matei, dovedind că umorul nu-i era străin bătrânei cătane: „Îmi permit o completare: castraveciorii, dimensionați după cele mai exigente rigori ale murăturilor, celelalte murături la borcane și alimentele ar fi fost suficiente hrănirii unui întreg regiment pe o perioadă îndelungată”. Referirea este la produsele găsite la percheziția făcută în locuința lui Ilie Matei.

Biliardul lui Ceaușescu

Despre megalomanie și apucăturile clanului Ceaușescu vorbește, într-un izbitit reportaj, Ildico Achimescu. Așa aflăm că în casele de oaspeți de la Timișoara (una amenajată într-o clădire de unde fusese evacuată Secția de Artă a Muzeului Banatului) aveau băi imense, amenajate cu mobile stil, piscină cu apă termală pentru uzul propriu, ba chiar și o instalație ultramodernă de biliard cu afișaj electronic sau un joc de șah cu piese ceramice gigantice.

Despre Revoluție, despre morți și despre răniți, nu aflăm însă mare lucru. Doar dintr-un comunicat (se putea altfel?!) al noului șef al Poliției Județene, Radu I. Motica, aflăm despre încercările de organizare în vederea strângerii datelor necesare: „În vederea identificării tuturor victimelor terorismului, s-a constituit la Comitetul Municipal Timișoara o comisie, care funcționează zilnic, între orele 10-16, la camera 2”. Astfel de comisii erau constituite în toate orașele și comunele județului. Ideea era de a se face o evidență: „Pentru efectuarea unei evidențe clare a morților, răniților și a celor dispăruți ca urmare a terorismului,

aparținătorii de familie ai acestora, ca și alte persoane care dețin informații despre ei, sunt rugate să se prezinte la comisiile respective cu buletinele de identitate și să comunice datele de identificare ale celor în cauză”. Tot atunci se ia și o decizie periculoasă, unitățile medicale fiind obligate să predea evidențele deținute comisiilor locale. Există riscul ca aceste evidențe să se piardă, ajungând pe mâna unor oameni prea puțin familiarizați cu acest gen de documente.

Acest număr 2 va consacra denumirea ziarului ca ***Renașterea bănățeană*** și va preciza și cine sunt diriguitorii publicației, adică Ion Dancea (redactor-șef), Vartiade Ștefan (redactor-șef adjunct), Simion Dima, Ion David, Antoaneta Măgură, Constantin Petre și Ion Stan.

Disperarea de după victorie

Abia în numărul 3, de sâmbătă, 6 ianuarie 1990, găsim publicat un text mai consistent, o mărturie-document, despre grozava faptă a furtului morților. Articolul este scris de Ioan Bânciu, cel care va deveni mai târziu vicepreședinte al Memorialului Revoluției 16-22 Decembrie 1989. Textul se intitulează dramatic: *Ni s-au furat morții!* Cuvintele mărturisesc disperarea și revolta unui om căruia i-a fost împușcată soția și vorbesc despre încrâncenarea lui de a afla adevărul. În entuziasmul general stimulat de căderea comunismului și executarea cuplului dictatorial, dar și din cauza haosului organizatoric ce cuprinsese țara exista riscul ca tocmai eroii să fie uitați. Drept pentru care cuvintele amare ale lui Ioan Bânciu sunt cât se poate de îndreptățite: „Au urmat evenimentele de o importanță deosebită, evenimente istorice... Vineri, 22 decembrie, ați sărit în sus de bucurie, apoi l-ați văzut pe Ceaușescu mort... Dar noi, cei care căutăm morții, cine se gândește la noi?”. Cuvintele par ușor nedrepte, dar nu sunt, căci: „Au venit și rudele de la țară, să-i facem soției o înmormântare creștinească, dar pe cine să înmormântăm? Morții noștri au fost furați!”

Ioan Bânciu nu vrea decât un singur lucru: să-și găsească soția. De fapt, trupul, căci cu moartea ei pare să se fi resemnat: „Vreau să aibe un mormânt unde să pot merge împreună cu cei trei copii ai mei pentru a sădi o floare...” Omul aflase deja și, cu această ocazie, afla și publicul larg, că decedații din Revoluție fuseseră incinerati, iar cenușa lor aruncată într-o groapă comună. Se cerea

urgentarea cercetărilor, neascunderea niciunei informații și luarea măsurilor pentru pedepsirea vinovaților.

Tot în acest număr găsim un articol semnat de eminentul arheolog Florin Medeleț. Acesta este intitulat sugestiv: *Subterane turcești în Timișoara?* Materialul vine ca un răspuns la unul dintre miturile urbane ale Timișoarei, cum că aceasta ar avea subterane vaste, capabile să adăpostească mii și mii de persoane în caz de nevoie. Mitul acesta modern se acutizase în epocă, existând convingerea că șefii de partid și de stat din regimul comunist ar fi întreținut această rețea de tunele, pentru a o folosi la nevoie. Mai mult, exista convingerea că tunelele fuseseră folosite de teroriști pentru a se strecura pentru a trage în populație și pentru a se retrage fără să fie prinși. Aceste aspecte nu sunt prezente în paginile ziarului *Renașterea bănățeană*, căci de aici răzbat doar ecouri, cum este și această intervenție a lui Florin Medeleț. Reputatul arheolog, fascinat din copilărie de misterul galeriilor subterane ale Timișoarei, mărturisește că s-a ocupat de problemă ani de zile, iar ca specialist a avut numeroase ocazii. Drept concluzie, dezamăgitoare pentru mulți, subliniază că nu sunt decât puține tunele, toate legate de vechea rețea de canalizare a orașului. Puține distanțe pot fi parcurse în picioare, doar aplecat, prin unele locuri s-a putut strecura târâș, însă cele mai multe galerii sunt colmatate cu pământ și fel de fel de mizerii...

Presă la întâmplare, presă cu miză

Și în continuare, ziarul *Renașterea bănățeană* pare fi făcut la întâmplare, mizând pe comunicatele autorităților și pe textele festiviste și lacrimogene ale victoriei, însă încep să-și facă prezența știrile, mici relatări din care aflăm uneori informații interesante, care ar fi meritat o mai amplă dezvoltare. Uneori răzbat și ecourile unor reproșuri la adresa activității redactorilor, consemnate însă cu zgârcenie și căroră li se dă o replică aprigă, chiar moralizatoare. Așa se întâmplă în numărul 4, din 7 ianuarie: „Așteptăm dovezile! Ni se telefonează la redacție, suntem chiar opriți pe stradă și ni se reproșează: «De ce nu scrieți despre medicii care, aflați în incinta spitalelor, pe mașinile salvării sau în alte locuri, au tras asupra răniților ori a celor neînarmați?» Majoritatea covârșitoare a medicilor a dovedit, în această dramatică perioadă, abnegație și eroism; nu excludem însă posibilitatea ca, sub halatul imaculat al acestei nobile profesii, să se fi ascuns și intenții criminale. Dar, stimați cititori, afirmațiile se cer întărite

de dovezi. În cazul deținerii de informații certe, prezentați-le organelor procuraturii militare; vă faceți astfel o datorie patriotică”.

Deosebit este în acest număr însă interviul pe care Eleonora Popa îl ia unei fete de 12 ani, Ioana Bărbat. Fetița relatează împrejurările tragice în care părinții ei au fost împușcați. Răspunsurile, despre care jurnalista insistă că le-a redat cu fidelitate, sunt clare, tăioase, fără lamentări, zugrăvind o realitate extrem de dură, capabilă să impresioneze orice cititor prin profunzimea dramei trăite. Semnificativ este pasajul împușcării: „Pe mine m-au atins la mână, iar pe mama au împușcat-o în cap când voia să mă împingă la intrarea în clădirea garnizoanei... A căzut în fața mea, ținându-mă de mână. Pe tata cred că l-au împușcat de undeva de sus, dintr-o tanchetă”. Ajutorul vine chiar din partea militarilor din cordon, despre aceștia fata având impresia că nu sunt ucigașii: „Era acolo un cordon de militari, dar nu știu dacă ei au tras, deoarece tocmai dintre ei erau cei care au venit și i-au dus pe mama și pe tata (și pe mine) sub poarta laterală a restaurantului. Au stat acolo cu noi până a venit Salvarea, pe care tot ei au chemat-o. Erau speriați și ei pentru că acolo, pe stradă, erau morți și soldați”. Această mărturie este semnificativă și prin prisma faptului că confirmă teoria că mulți dintre militarii în termen nu au deschis focul pentru reprimarea Revoluției, ci că este posibil ca elemente ale Securității și ale Miliției să fi făcut acest lucru, uneori având chiar ținuta celor de la Armată.

Foarte clar sunt redată și imaginile halucinante ale celor întâmplare la Spitalul Militar, unde ajung copila, tatăl și mama deja decedată. Tatăl și alți răniți sunt dirijați către Spitalul Județean. Fata relatează: „În mașina Salvării mai erau și alți răniți și eu am sprijinit pe unul care cădea mereu peste tata, pentru că mi-a fost teamă că-l omoară atunci, acolo; tata era rănit la burtă, un glonte i-a intrat prin spate și a ieșit prin abdomen”. Coșmarul durează însă ore-n șir. Fata de numai 12 ani își vede mama moartă și este ajutată de personalul medical să recupereze bijuteriile, banii și hainele. Petrece noaptea în spital fără nici-un sprijin, fără să se ocupe nimeni de ea, precizând că a stat „la început acolo, în sala de urgență, dar mi s-a făcut rău, erau morți, răniți, sânge... Cineva m-a luat și m-a împins într-un cabinet stomatologic, unde am stat până dimineața”. Coșmarul fetei continuă și dimineața, când pleacă în căutarea hainelor părinților, căci „le-am lăsat pe coridor și dimineața le-am luat de lângă morgă, unde erau aruncate lângă alte mormane întregi de haine. Morga era deschisă și am văzut acolo numai oameni împușcați, mulți, foarte mulți tineri morți”.

Același număr al ziarului conține, pe prima pagină, în chenar o trimitere intitulată chiar așa: Știre de senzație. Sunt câteva rânduri bulversante: „Autoritățile iugoslave au arestat ieri 63 de teroriști, care au participat la masacrele de la Timișoara, Sibiu și București. Când vor fi predați înapoi, vom revela detalii semnificative”. Da, era, într-adevăr, o știre importantă. Numai că „detaliile semnificative”, după cum anunța redacția, nu au mai venit...

Ucigașii aveau spioni în spitale

Din numărul 5, de marți, 9 ianuarie, reținem articolul *Gorilele își caută... „puii”*. În ciuda acestui titlu metaforic destul de neinspirat, textul, semnat A. Gheorghiu, O. Stoian, relatează întâmplări din incinta Spitalului de Copii, în perioada de după căderea lui Ceaușescu, când unitatea sanitară a fost supusă tirurilor de teroriști. Aceștia din urmă, reprezentați de un fantomatic „nea Gică”, aveau spioni în incinta spitalului, nimeni alții decât niște copii de 12 ani: „În ciuda măsurilor luate, la ora 22, la unul din geamurile de la etajul I, dr. Petre Lesovici surprinde dovada indubitabilei trădări: repetate semnale luminoase. Era misiunea pe care și-o asumase și pe care încerca să o ducă la îndeplinire... unul dintre pacienții internați, la propria lui cerere (acuzând dureri de dinți) doar cu câteva ore mai devreme: Cristi Apetrei, născut în 1977, la Suceava, provenind dintr-o familie dezorganizată, urmează cursurile unor școli speciale de reeducare din localitate. Fiind în vacanță, a venit «să-și vadă mama, stabilită prin recăsătorie la Bogda?!». Ne oprim aici cu declarațiile consemnate de către personalul medical, cât și de formațiile apărării naționale, nu înainte de a preciza partea finală a misiunii lui Cristi: să se întâlnească cu nenea care i-a dat de băut înaintea internării, pentru a-i raporta numărul medicilor și al militarilor aflați în spital, precum și saloanele în care se afla grosul pacienților.” Celălalt copil se numea Adrian Văleanu și era tot de prin Moldova. Nu ni se spune care era „misiunea” acestuia. Din articol aflăm însă un alt aspect cutremurător: „Ajun de Crăciun. Timișoara trecea prin cele mai critice momente ale «revanșei». Crușarea Spitalului de copii era condiționată de un preț greu de acceptat: eliberarea teroriștilor din cimitirul din Calea Lipovei”. Tonul este unul apocaliptic, având darul să incite opinia publică mai mult decât era necesar, mai ales că în cimitirul din Calea Lipovei nu era niciun terorist reținut!

Alocarea de merite necuvenite

O doză de mistificare a realității este indusă de paginile *Renașterii bănățene*, prin faptul că jurnaliștii de aici mențin un anumit ton festivist, oarecum exaltat și fals, în ciuda epocii „fierbinți” parcurse. Uneori, această doză de fals este indusă și prin faptul că lucrurile nu stau chiar așa cum insistă (nu sugerează!) autorii articolelor. Semnificativ este numărul 6, de miercuri, 10 ianuarie, unde este înfățișat un articol cu supratitlul *O replică ce dăinuie peste timp: Armata e cu noi!* Și cu titlul *E liniște, vă mulțumim, ostași!* Dincolo de limbajul căznit, de lemn, și de tonul epopeic nejustificat rămâne controversa, căci mulți revoluționari știau că Armata a avut un rol în represiune. Mai era și problema inamicilor, căci încă nu se dovedise existența certă a vreunui terorist... Se scriu deja mai puține lucruri despre Revoluție, revenind în forță titluri bombastice, aiuritoare, de genul: *Cu gândul (și fapta!) la campania agricolă de primăvară*. Numărul 7, de joi, 11 ianuarie, aduce date ceva mai concrete. În primul rând, o trecere în revistă a celor întâmplate în 20 decembrie 1989 la Lugoj. Relatarea este destul de impersonală, în sensul că nu este nici mărturia unui participant (fie ea și cu note subiective), nici o cronologie (redactată deci pe ore și momente), nici un reportaj (care să surprindă stări, persoane, elemente semnificative). Reținem numele a doi martiri, Dan Borcea și Vali Rosada, împușcați pe când voiau să se alăture muncitorilor de pe platforma industrială de pe Calea Timișoarei. Mai reținem, tot în prima pagină, o intervenție cu titlul *Timișoara trebuia rasă?!* Reproducem textul, căci este scurt: „În data de 21 decembrie 1989, la scara avionului ce ducea în Capitală pe «mai marii» fostei dictaturi Ceaușescu, trimiși de tiran la Timișoara pentru a face ordine cu orice preț (inclusiv crime, știm bine acum!), Constantin Dăscălescu, fostul prim-ministru al unui guvern marionetă de tristă faimă, ar fi afirmat: «Păcat de Timișoara!». După o exprimare de o așa gravitate, într-un moment atât de tensionat, ce credeți că ar fi urmat pentru noi toți? Așteptăm opiniile celor care au fost în preajma acoliților regimului ceaușist în acele zile sau care au asistat la rușinoasa decolare.”

Detaliile despre evadarea din Timișoara a lui Constantin Dăscălescu și a celorlalte cadre ale Partidului Comunist prezente în oraș pentru reprimarea mișcărilor de protest aveau să fie aflate mult mai târziu. Tot după câteva luni aveau să fie aflate detaliile despre intenția lui Nicolae și Elena Ceaușescu de a distruge Timișoara și de a o transforma în teren viran. Ceea ce fac lucrătorii de

la *Renașterea bănățeană* este doar operațiunea de a prelua un zvon, care circula cu virulență în acele zile, și de a-l reproduce în ziar. Informația, câtă există, este subțire. Mai mult, este gonflată printr-o retorică păguboasă. Nu există nici cea mai mică intenție de a afla mai mult decât zvonul în sine, ci se face apel la mărturiile celor prezenți la scena respectivă, însă aceste mărturii nu vin. Jurnaliștii denunță chiar unele probleme cu posibilitatea de documentare. Dacă în cazul de mai sus nu au încercat să găsească o sursă autorizată, există, în aceeași pagină, un text unde li se răspunde cititorilor că nu li se poate oferi informații despre activitatea autorităților provizorii, deoarece ziariștii nu sunt invitați la ședințele acestora. Tot aici există o izbucnire plină de năduf, capabilă să vorbească de la sine despre condiția presei la începutul anului 1990: „Nu știm de ce a venit Sergiu Nicolaescu la Timișoara!”

Nu au fugit...

Același număr avea să consemneze o primă luare de poziție a jurnalistului Harald Zimmerman. Scrie despre cele întâmplate în Calea Girocului, despre blocarea tancurilor în drumul lor către centrul orașului și despre oamenii împușcați acolo de forțele armate, căci nimeni nu avea acolo vreo îndoială cu privire la uciderea de oameni nevinovați de către cei din Armată. Hotărârea luptătorilor pentru libertate este redată în fraze scurte, cuvinte simple, fără nicio încărcătură metaforică: „Am văzut atunci oameni de un curaj nebun. La cincizeci de pași în fața plutonului de execuție au continuat să strige «noi suntem poporul, voi în cine trageți?», pentru ca mai apoi să încingă o imposibilă horă a unirii acolo, chiar în stradă. N-au apucat să o sfârșească”. Articolul lui Harald Zimmerman mai are și meritul de a face o primă tentativă de abordare psihologică a momentului, de a renunța la formulările bombastice fără de substanță și de a releva unul din mecanismele interioare de motivare în acțiunile de confruntare cu regimul și detașamentele morții: „Zgomotul iscat de un tanc în plină viteză este o armă psihologică ce lovește de la distanță. Dar nimeni nu a dat bir cu fugiții. Au așteptat liniștiți până șase tancuri au intrat în capcana de pe Calea Girocului, după care le-au tăiat retragerea printr-un alt troleibuz pus de-a curmezișul bulevardului”.

Ziarul mai găzduiește un articol important, căci, sub genericul *Primim la redacție*, este plasat un titlu pompos: *Medicii legiști și-au făcut tot timpul datoria!* Contextul este unul complicat, căci nu existau decât foarte puține știri

despre trupurile celor împuşcați și dispăruți, printre acuzați fiind și medicii legiști. Subiectul îl constituie și ororile din Cimitirul săracilor, unde fuseseră dezgropate mai multe cadavre. Poziția Colectivului de medici legiști ai Institutului medico-legal din Timișoara este fermă, oferind primele detalii coerente despre victimele dispărute: „Există rapoarte de constatare medico-legală și la cei 37 de decedați prin împuşcare, care au fost sustrași în noaptea de 18/19 decembrie din morga Spitalului Județean. La cei neidentificați am efectuat portretul descriptiv (culoarea ochilor, a părului, a formei feței, semne particulare etc.), iar Serviciul de criminalistică al Miliției i-a fotografiat și amprentat. Toate aceste acte au fost păstrate de noi și apoi depuse, în zilele de 3-4 ianuarie 1990, prin dl procuror Tiberiu Suciu, la Procuratura Militară Timișoara, constituind unicele probe certe privind faptele petrecute”. Medicii relevă și faptul că sunt în imposibilitatea de a întocmi actele de deces necesare, deoarece nu dispun de toate elementele. De aceea, ar avea nevoie de filmele făcute de Serviciul criminalistic al fostei Miliții, pentru a-i identifica pe toți cei căzuți.

Tot în acest comunicat se arată că medicii legiști au examinat cadavrele dezgropate în Cimitirul săracilor și că acestea sunt cazuri vechi, deci nu ar aparține victimelor represiunii din timpul Revoluției. Există o notă a redacției, destul de inflamantă, redactată într-un stil oarecum vindicativ, devenit propriu publicației: „Nu am primit nicio explicație referitoare la cadavrele din Cimitirul săracilor, care au fost cusute sau legate cu sârmă, inclusiv acel nou-născut!? Așteptăm”. Această notă vine, evident, în contradicție cu titlul articolului-comunicat, aparținând, probabil, redacției, precum și cu sobrietatea textului, redactat de medici. Pe de altă parte, informațiile din text sunt în contradicție atât cu zvonistica intensă din oraș din acea perioadă, cât, mai ales, cu disperarea familiilor îndoliate, neobosite în încercările lor de a-și căuta morții.

Pe urmele cadavrelor

Numărul de vineri, 12 ianuarie 1990, aduce titluri mobilizatoare, de genul *La rosturile muncii adevărate!* În pagina a doua însă este plasat un comunicat important, emis de Procuratura Generală și Inspectoratul General al Poliției, cu referire strictă la ceea ce s-a petrecut la Timișoara în perioada 18/19 decembrie 1989, cu referire la furtul cadavrelor celor împuşcați: „La 18 decembrie 1989, în timp ce odiosul dictator se afla în Iran, «academiciana» analfabetă care, practic,

exercita conducerea țării, cu cinismul care o caracteriza, a ordonat figurilor de tristă amintire ale fostului regim, Ion Coman și Tudor Postelnicu, să ia măsuri pentru incinerarea trupurilor a 40 de victime neidentificate ale represiunii de la Timișoara”. Măsura era justificată de Elena Ceaușescu prin faptul că, dacă familiile ar fi ajuns în posesia cadavrelor celor decedați, mișcările de protest s-ar fi amplificat.

Comunicatul autorităților este semnificativ și prin prisma faptului că opinia publică este informată cu destul de mare precizie, din sursă sigură, sub semnăturile clare ale autorității. Important este de reținut și stilul redactării. Nu este cel profesional specific, juridico-administrativ, așa cum ne-am fi așteptat de la aceste instituții de maximă importanță, ci este, mai degrabă, o redactare în stil jurnalistic, din text nelipsind figurile de stil. Astfel, Elena Ceaușescu este caracterizată cu expresia „*academiciana*” *analfabetă*, cei doi termeni ai formulei fiind, evident, antagonici, fapt care justifică folosirea ghilimelelor, rolul lor fiind de a indica sensul figurat al cuvântului și nu pe cel de bază.

Informarea respectivă conține și alte informații semnificative privind cele întâmplate în Revoluție, cele relatate având scopul de a lămurii opinia publică, de a o informa, ca funcție specifică a presei, dar și o componentă penală, în sensul că unele dintre acțiuni sunt reținute ca infracțiuni. Urmează deci investigarea faptelor, fiindu-ne relevat faptul că există un dosar de cercetare. Unele aspecte par chiar lămurite, urmând doar să fie strâns și completat materialul probatoriu. Iată un detaliu important, dat publicității pentru prima dată în acest comunicat: „La rândul său, generalul Nuță Constantin, care, după cum se știe, este mort, a ordonat telefonic la București fostului său loțtiitor, colonelul Moraru Petre, și colonelului Baciou Ion să ia măsuri pentru a asigura preluarea unui transport cu colete conținând ajutoare primite din străinătate pentru demonstranți, care nu trebuiau să ajungă la aceștia și nici nu puteau fi distruse la Timișoara”. Nu puteau fi distruse la Timișoara, pentru că aici nu exista crematoriu uman, căci, în realitate, „coletele” respective conțineau trupurile celor împușcați în timpul mișcărilor de protest!

Vocativul este la modă

Dintr-o notiță alăturată deducem că autoritățile și jurnaliștii nu aveau, la acea dată, prea multe informații despre camionul frigorific cu care au fost transportate cadavrele la București și nici despre participanții la această acțiune macabră.

Nota respectivă se deschide cu substantive la cazul vocativ, trei la număr, care sunt culese și cu caractere îngroșate, tocmai pentru a atrage și mai mult atenția atât a cititorilor, cât și a celor direct implicați: „**Atenție, martori oculari** (s.a.) ai furtului martirilor căzuți în prima seară/noapte a Revoluției de la Timișoara: redacția noastră a primit schița robot a izotermei cu care – se presupune! – s-a efectuat sinistrul transport. Toți cei care au văzut vehiculul la intrarea în morga Spitalului Clinic Județean sunt rugați să se pronunțe asupra acestui fapt de importanță deosebită”. De unde deducem că jurnaliștii efectuau propria lor investigație, așa cum se pricepeau și cu mijloacele avute la dispoziție.

Mijloacele sunt precare, deoarece redacția se plânge că nu are dotări. Un apel făcut către conducerea Întreprinderii de autoturisme din localitate, pentru punerea la dispoziția ziarului a două mașini, cu tot cu șoferi, avea să rămână fără ecou, stârnind mânia proletară a redacției: „Nu am primit niciun semn de viață de la amintita unitate (să înțelegem că și tăcerea este un răspuns!?)”. Oricât de multă mirare ar stârni astăzi o astfel de solicitare, trebuie menționat că în epocă ea avea un aer cât se poate de firesc... Știrile din viața redacției nu sunt ocolite, iar în același număr este publicat și un text curajos, evidențiind unele neajunsuri. Cităm din articolul *Vrem adevărul!*: „Adânc indignați de modul în care mass-media locală (sic) își aduce aportul la procesul de democratizare, ne-am propus să milităm pentru o presă liberă de intrigi și complexe. Populația orașului martir Timișoara nu merită confuzia creată de mediile de informare locală prin știri incomplete, intoxicare cu informații fără importanță, trecerea sub tăcere a unor informații majore. Toate ziarele locale, cu excepția *Renașterii bănățene*, au relatat despre ciudatul mod de alegere a Biroului Executiv al Consiliului Frontului Salvării Naționale din județul Timiș”. Imputare crâncenă, dar care sintetizează exemplar câteva dintre problemele presei postdecembriste. Altfel, lucrurile merg bine și rotativa duduie, deoarece tirajul ziarului a ajuns la 85000 de exemplare, o cifră record care subliniază setea populației de informații. Cu toate acestea, nu toată lumea putea fi mulțumită, căci 44000 de exemplare mergeau la abonați (abonamente contractate multe înainte de Revoluție, pe vremea *Drapelului Roșu!*), iar cele rămase pentru vânzarea liberă nu ajungeau pentru toți doritorii. Mai multe nu se puteau tipări, căci nu exista hârtie destulă.

Armata preia conducerea

Numărul 9, de sâmbătă, 13 ianuarie, consemnează protestele mulțimii față de modul aiuritor în care s-a constituit Consiliul Județean al Frontului Salvării Naționale și față de cum s-au împărțit funcțiile. În urma protestelor, Lorin Fortuna demisionează din funcția de președinte. Pe fondul acestei derute, puterea este preluată practic de Armată, prin capul ei, general-maior Gheorghe Popescu, comandantul Garnizoanei Timișoara. În unitățile economice sunt trimiși împuterniciți militari, cu sarcina de a veghea la alegerea conducerii acestora și la desemnarea delegaților pentru conferința județeană a F.S.N. Tonul adoptat de generalul Popescu în comunicatul adresat populației amintește de cel folosit de domnitorii autocrați: „Eu, comandantul garnizoanei Timișoara, generalul-maior Gheorghe Popescu, vă adresez următoarele...” Mai trebuie amintit că este numărul în care debutează ziarista Lia Lucia Epure.

Vine ziua de duminică, 14 ianuarie 1990, în care apare nr. 10, număr dublu de opt pagini. Se continuă cu articolele în limbaj eroico-militantist, plasate sub titluri în aceeași notă. Semnificativ este supratitlul de *File de vitejie din zilele Revoluției*, urmat de titlul *Armata își face datoria!...* recunoaștem formularea căzută și plină de locuri comune. Nici în textul semnat de mr. Ion Luchian nu găsim mai multe informații, ci doar aceste expresii, oarecum, bombastice de odă, de elogiu căutat. Uneori, apare și câte ceva demn de reținut: „La un moment dat, din apropiere, o lungă rafală sparge tenebrele. Subunitatea ia dispozitivul de apărare și caută locul de unde se trage. Se aude bine, am spune că se simte glonțul în aer, dar nu se vede nimic. Parcă nu știm în ce direcție se îndreaptă arma! Se procedează la o manevră de încercuire a zonei și fiara ascunsă simte că trebuie să rupă lupta. În aceste momente, glonțul vrăjmaș l-a răpus pe camaradul nostru, sold. Tudorel Buzea. A căzut la datorie, cu arma în mână, pe baricadele Revoluției – neprecupețindu-și sângele și nici viața pentru cauza poporului”. Eroul Tudorel Buzea se afla, împreună cu colegii, în dispozitivul ce apăra de teroriști Uzina de apă. Din păcate, autorul, în ciuda unor formulări memorabile („Se aude bine, am spune că se simte glonțul în aer”), nu are calități de jurnalist, deoarece nu sunt prezentate câteva elemente de bază, cum ar fi data, locul și împrejurările exacte ale celor întâmplate.

I-au însângerat fața

Ziarul conține, de această dată, spațiul fiind mai generos, și alte mărturii referitoare la evenimentele din timpul Revoluției. Din păcate, acestea se mențin

în linia generală, la tonul triumfalist și liricoid, fără a se acorda o atenție semnificativă unor detalii privind persoanele, locul și, mai ales, ora. Reținem, totuși, din rememorarea Rodicăi Ruja Dănilă, internată în timpul revoltei în clinica medicală de peste drum de Județeană de Partid, un moment plasat de autoare în data de 17 decembrie, după ora 12,30: „Tot bulevardul era înconjurat de Armată. Deasupra orașului două elicoptere luau probabil informații. Nu se mai auzea decât freamătul mulțimii; apoi o voce puțin răgușită:

– Fraților! Fraților, ascultați-mă! M-am urcat aici ca să vă vorbesc. Ascultați-mă, vă rog! Aveți încredere în mine! Mă numesc Savu Ion și locuiesc în strada Negoii nr... (N-am înțeles, pentru că lumea scanda URA! și LIBERTATE!).” Avem, astfel, o primă mărturie despre o figură emblematică a Revoluției de la Timișoara, Ion Savu fiind unul dintre cei care au avut curajul să se adreseze mulțimii și să o mobilizeze în luptă.

Alături, sub semnătura lui Corneliu Vaida, este prezentat un material despre Tőkés László, realizat după o întâlnire cu pastorul reformat, aflat încă la Mineu. Sunt date amănunte despre evacuarea sa din Timișoara, la ora 3 a dimineții de 17 decembrie, când: „Acolo, în fața altarului, avea să fie bătut, îmbrăcat cum era în haina bisericească. A fost bătut cu sălbăticie, până i-au însângerat fața cu pumnii. Chiar soția lui, gravidă, nu a fost scutită de brutalitatea securiștilor.”

Izoterma sinistră

Cel mai important articol din acest număr, ca valoare documentară, este plasat în pagina a treia, sub sigla Primim la redacție și intitulat *Transport către moarte*. Este vorba de relatarea unui martor ocular, care în urma strângerii de informații de la cei implicați direct, face precizări privind transportul cadavrelor victimelor Revoluției la București. Sub protecția anonimatului, persoana respectivă relatează că, în 20 decembrie 1989, la gospodăria-anexă a Miliției a sosit o autoizotermă de la Comtim. Cinci deținuți și trei militari în termen, care lucrau la ferma respectivă, au fost puși să spele izoterma cu apă și mult detergent. Înăuntru era plină de sânge, acolo fiind descoperite chei yale, monede și o bancnotă de 25 de lei. Cu mașina veniseră șoferul acesteia și căpitanul de Miliție Ciucă Valentin. A doua zi, șoferul s-a întors cu captractorul pentru a recupera duba curată. Cu această ocazie a povestit cum, la ordinul lui Ciucă, în 17 decembrie, predase mașina altui coleg. A fost dus la Spitalul Județean, unde a luat în primire o altă izotermă, având ușile din spate

sigilate. A condus-o până aproape de București, fiind însoțit tot timpul de căpitanul Ciucă. Înainte de Capitală, șoferul a fost dus într-o cazarmă a Securității și pus să aștepte. A recuperat mașina a doua zi și s-a întors la Timișoara cu ea goală. Omul mai relatase: „La ajungere, cpt. Ciucă l-a amenințat să nu vorbească despre cele întâmplate”. Șoferul avea să mai relateze că, pe drum, a întâlnit mașini cunoscute. Colegi de ai lui aveau să-i relateze că au făcut și ei transporturi în aceleași condiții.

Numărul 11, de marți, 16 ianuarie 1990, al *Renașterii bănățene* aduce un reportaj fulminant cu titlul *Un nou „cimitir secret” în Cimitirul Eroilor*. Începe în pagina întâi și apoi ocupă toată pagina a treia. Sunt și multe fotografii. În ciuda slabei calități, deoarece acestea erau condițiile tipografice la acea vreme, pozele sunt șocante prin realismul situației înfățișate. Emoția este îndoită, căci sunt prezentate cadavre, ceea ce are darul să impresioneze, iar apoi este vorba chiar de trupurile unor luptători în Revoluție, peste care se apleacă cu lacrimi și bocete rudele lor. Materialul publicistic debutează ca un reportaj literar, cu o introducere amânată, în care sunt prezentate mulțumiri celor care au sprijinit activitatea de documentare. Aflăm apoi că operațiunea de deshumare a cadavrelor eroilor a avut loc duminică, 14 ianuarie 1990. Reporterul, profund impresionat (păcat că materialul nu este semnat, deși este scris la persoana întâi, ceea ce demonstrează implicarea autorului), nu ezită să noteze emoțiile covârșitoare trăite în fața descoperirilor atroce: „Duminică, mi-a fost dat să trăiesc cea mai zguduitoare clipă din viața mea”. Nu ne îndoim că așa și este, deși articolul respectiv avea să stârnească o vie agitație în oraș.

Apropierea e grozăvie

Tehnica este cea a apropierei pas cu pas de detaliile semnificante. Este descrisă dezgroparea, deschiderea sicriilor, primele impresii despre cadavre. Pe ele se aflau plasate benzi de leucoplast având scrise cu pixul diferite numere. Bănuim că numere de ordine, deoarece există o anumită succesiune. Uneori, notațiile sunt mai exacte. Deși laconice, sunt semnificative ca informații: „Venit în 19, orele 8,30”. Se atinge punctul culminant, atunci când decedații încep să fie identificați de familii: „Asta e mortul meu, este fiul meu Sorin, a lucrat la Solventul, ca operator. Știu doar atât, că a fost împușcat pe treptele Catedralei”. Declarația îi aparține mamei celui împușcat și îngropat acolo pe ascuns. În reportaj se menționează că înhumarea s-ar fi făcut în data de 28 decembrie

1989! Deci aceste trupuri au stat undeva ascunse bine și nu au fost redat familiilor, deși una din cererile principale ale populației era legată tocmai de soarta eroilor!

Aceasta este una dintre dovezile concrete că elementele fidele fostului regim au desfășurat acțiuni clare de împiedicare a consolidării noii ordini de drept. Cum a fost posibilă această oroare nu aflăm încă. Reporterul aduce însă unele importante precizări, citând declarația lui Dorel Cinade, administratorul cimitirului: „Transportul cadavrelor de la Spitalul Județean la cimitir s-a făcut sub escorta lui Axente Bociort, șeful pompelor funebre, care ne-a obligat să-i îngropăm rapid. A fost pe data de 27 decembrie. Noi am motivat că avem multe înmormântări și nu putem. A doua zi ne-a trimis un excavator. S-a săpat groapa și...” Și a urmat o adevărată nebunie, căci unele date din articol nu erau bine documentate, iar altele aveau contextul deformat.

Ecouri tumultuoase înregistrăm chiar în ziua apariției ziarului cu pricina, însă, a doua zi, publicația nu consemnează situația decât lapidar, într-o încercare de a eluda consecințele și de a le reduce impactul. Este un stil devenit propriu **Renășterii bunățene**. În nota respectivă se precizează: „În legătură cu articolul *Un nou cimitir secret în Cimitirul Eroilor*, publicat în ziarul nostru numărul 11, din 16 ianuarie a.c., precizăm faptul că informațiile care au stat la baza redactării lui au fost pripite, întrucât acei morți exhumați în Cimitirul Eroilor au fost depuși în data de 28 decembrie 1989, de către Comenduirea Garnizoanei, cu toate onorurile cuvenite, inclusiv cu slujbă religioasă și pe baza unor documente oficiale ale Procuraturii, Medicinii Legale și Oficiului de Stare Civilă, care pot fi verificate. Referitor la unele prezumții nefondate din articolul menționat, vom publica, într-o ediție viitoare, date precise privind decedații din cele două cimitire. Regretăm aprecierile și afirmațiile făcute la adresa organelor Procuraturii Militare, Poliției și Medicinii Legale, care depun eforturi deosebite pentru stabilirea adevărului”.

Teamă și lipsă de încredere

Rândurile de mai sus sunt semnificative prin faptul că indică o regrupare a redacției în fața unor presiuni venite, în primul rând, din direcția oficialităților, iar punctul de vedere al acestora este adoptat fără reținere. Consecința o reprezintă o gravă atingere adusă libertății presei, venită mai ales prin autocenzura pe care și-o impun diriguitorii publicației și prin reflexul de a

asculta de „stăpânire”, reflex îndelung exersat în anii dictaturii. Autorul articolului (chiar dacă acesta a apărut fără semnătură) este, practic, desființat și linșat moral.

Întrebarea care se pune este: „De ce nu a știut redacția nimic despre înmormântarea, fie și cu onoruri, produsă în 28 decembrie 1989?” Scuza că era haos, că se trăgea, că nu i-a informat nimeni pe jurnaliști, este valabilă până la un punct. Mai ales acest aspect privind informarea opiniei publice (de către autorități, desigur!) este unul important. Căci se pare că puțină lume a știut de această ceremonie de înhumare, cea din 28 decembrie. Mai mult, există indicii că nici familiile celor decedați nu au avut cunoștință de ceea ce se întâmplă, altfel nu s-ar putea explica surpriza lor la deshumarea cadavrelor, efectuată în 14 ianuarie 1990. Cu toate că în notița anterioară se precizează că eroii au fost înmormântați creștinește (cu slujbă religioasă), nu se explică de ce erau puși în sicrie prăpădite, erau goi și cu benzi de leucoplast pe care erau trecute diferite informații cu pixul. Este evident că autoritățile aveau ceva de ascuns în această problemă! Există, cumva, o recompensă în paginile publicației, căci, în pagina a treia, este prezentată o listă cu persoanele împușcate în perioada 17-27 decembrie 1989 și una cu persoanele date dispărute. Multe dintre numele celor dispăruți vor fi regăsite ulterior pe lista martirilor.

Numărul respectiv conține și un articol intitulat *Adevărul despre armată*. Este, de fapt, începutul unui șir de materiale publicistice dubioase, cu scopul de a reabilita cadrele militare în fața opiniei publice. Situația era delicată. În timpul Revoluției apăruse, chiar din 16 decembrie, după unele surse, dar în mod cert în 17 decembrie, lozinca „Armata e cu noi!”. După fuga lui Ceaușescu forțele armate preluaseră ofensiva împotriva teroriștilor, având și rolul de detașamente de menținere a ordinii și legalității (milițienii nemaiavând curajul să se arate pe stradă, iar securiștii nici atât, fiind mulți și arestați!). Pentru mulți, exista (și există!) convingerea că reprezentanții Armatei au tras în populație. Acest „adevăr despre Armată” avea, deci, să fie primit cu destulă suspiciune. La acea dată, nu fuseseră dezvăluite frământările din cadrul acestei instituții. Căci aici se găseau ofițeri curajoși, începând cu Viorel Oancea, care a vorbit mulțimii din balconul Operei în 22 decembrie dimineața, înainte de căderea lui Ceaușescu, dar și alții care au refuzat să îndeplinească ordinul de deschidere a focului. Pe de altă parte, au fost ofițeri zeloși, considerați, conform unor mărturii și unor documente, adevărați călăi.

Vă informăm că știrea este eronată...

Mistificarea avea să se realizeze prin manipulare, împletind datele reale cu cele nereale, trecerea sub tăcere a unor aspecte semnificative, folosirea unui ton și a unui stil de adresare direct către cititor, cu efecte retorice și prin apelul la sentimente, unele chiar din sfera patriotismului și a respectului datorat autorității și „brațului înarmat al poporului”, încercând să atragă chiar și sentimente de compasiune, prin apelul la fapte reale, dar smintite de la adevărata semnificație. Iată un exemplu: „Vă informăm, stimați cititori, că este eronată știrea referitoare la faptul că șenilele tancurilor ar fi zdrobit oameni. Aceste mașini executau ordinul de a veni la garnizoană pentru a asigura securitatea acesteia”. Este, pur și simplu, o minciună. Justiția a dovedit clar ceea ce martorii la evenimente și medicii știau deja: o femeie fusese strivită de blindate!

Nu se poate afirma că autorul articolului cu pricina ar fi fost greșit informat. Faptul este exclus cu desăvârșire, iar acesta mințea pentru a-și scăpa pielea, căci rândurile sunt scrise de lt.-col. Constantin Zeca, nimeni altul decât comandantul, în fapt, al Diviziei Mecanizate Timișoara pe timpul Revoluției. În unele documente și mărturii, Zeca avea să apară drept șeful unei grupe de militari care a deschis focul din balconul mic al Diviziei Mecanizate, făcând primele victime în Piața Libertății, în după-amiaza zilei de 17 decembrie 1989. Textul continuă, virând spre latura emotivă, încercând chiar să inducă un sentiment de vinovăție în opinia publică, chiar cu scopul de a timora: „Din discuțiile purtate cu cadre și militari din unitate a rezultat că și atunci când unele elemente provocatoare au incendiat mașinile de luptă, au maltratât echipajele, unii dintre ei fiind chiar internați în spital – cazul lt. maj. Bănicioiu Ion, plt. Buță Constantin – aceștia nu au ripostat. Zeca are cel puțin meritul că dă numele (doar de familie!) al militarilor căzuți la datorie: Motiga, Tudor, Galaftion, Constantinescu și Buzea.

Constantin Zeca, devenit ulterior mare general, la fel ca și alți ofițeri ai Armatei române suspectați de implicare în represiune (în timp ce alți ofițeri, în special cei din Comitetul de Acțiune pentru Democratizarea Armatei – CADA, aveau să fie prizonieri și trecuți în rezervă!), nu-și poate reține în articolul pomenit un perdanț la adresa jurnaliștilor deveniți (deja!) incozi: „Este cazul ca toți slujitorii condeiului liber și obiectiv să dovedească un discernământ cu adevărat

patriotic și să înțeleagă că tot ceea ce se scrie și se publică trebuie să ducă la revenirea la normal a întregii vieți a județului nostru și să nu creeze suspiciune și neîncredere”. Frumoase indicații!

Perioada asprelor confruntări

Din cauza acestei atitudini oscilante a condeierilor de la *Renașterea bănățeană* și a pornirilor lor de a asculta de astfel de directive ce nu au nimic cu democrația, cu cuvântul liber și nici cu rigorile profesiei, ziarul se vedea prins în febra unor dispute acerbe, căci, firesc, exista în opinia publică și în rândul unor tineri intelectuali un curent mai radical în ceea ce privește reformele democratice și țelurile unei prese cu adevărat eficiente în sprijinirea instaurării unor principii democratice în viața social-politică a țării. Perioada era una a contestărilor, dar și una în care se propuneau soluții. Una a fost cea a numirii lui Marcel Tolcea în funcția de redactor-șef al publicației *Renașterea bănățeană*. S-a apelat la el, deoarece avea experiență de scriitor, lucrase la *Drapelul roșu* în funcția de corector și colaborase cu articole pe teme sportive, deci știa mersul lucrurilor din punct de vedere tehnico-administrativ, la momentul respectiv fiind redactor la Editura Facla.

Propunerea avea să stârnească însă mânia proletară a majorității celor din redacția ziarului, care au făcut o poziție fermă la venirea lui Marcel Tolcea la conducere. La o lună de la Revoluție, jurnaliștii de aici nu mai erau timizii care-și turnau cenușă în cap, ca la început, recunoscând că, pe vremea comunismului, fuseseră fie servili regimului, fie, cel mult, cu două fețe, cea adevărată fiind arătată, din când în când, doar în cercul intim sau doar pentru sine. Aceste lucruri sunt amintite și în articolul de înfierare *Libertatea cuvântului, libertatea presei*, apărut în acest număr 12, din 17 ianuarie 1990. Doar că acum tonul este mai sigur, chiar dacă din el răzbate o anumită tendință de victimizare: „Sub odioasa dictatură, este adevărat, am fost forțați, împotriva conștiinței noastre, asemenea imensei majorități a poporului, să ocolim adevărul, să prezentăm doar «variantele oficiale» ale acestuia, fiind pur și simplu mutilați sufletește și paralizați profesional”.

Avem, din nou, aici acel amestec ciudat de fals și adevăr, de așezare într-o zonă gri, unde albul poate fi negru și invers. Oricât am fi de acord, omenește

vorbind, cu faptul că lucrurile sunt nuanțate, acestea nu pot fi, totuși, amestecate până la pierderea identității. Dacă punem problema așa, Revoluția nu ar mai avea niciun sens, sau poate doar unul de suprafață, de cosmetizare și nu unul al schimbărilor profunde. Faptul că sub dictatură activiștii partidului din presă ar fi fost forțați să denatureze adevărul este clar o minciună! Acești tovarăși din presă aveau o altă meserie la bază: ingineri mecanici, ingineri constructori, agronomi, școală de partid, mai era și câte un profesor... Deci nu era nicio problemă să activeze în alte domenii, unde să nu pervertească direct realitatea și conștiințele! Pe de altă parte, tocmai împotriva „mutilării sufletești și a paraliziei profesionale” se declanșase dezbaterea ce avea ca scop schimbarea stării de lucru de la ***Renașterea bănățeană***.

Înfierat cu mânie proletară

În articolul analizat, semnatarul, Colectivul redacțional, mai afirmă răspicat: „Am păstrat însă, în adâncul ființei noastre, curățenia morală, demnitatea, buna credință, speranța că va veni momentul când vom putea să ne exercităm cu adevărat profesia”. Să fim însă din nou atenți la această formă de manipulare, care vine să inducă ideea că acest deziderat, cel al meseriei făcute cu profesionalism și moral, ar fi o realitate a noilor timpuri. Realitatea era însă alta, căci constrângerile și temenelele din perioada dictaturii lăseseră urme adânci în modul de a vedea lumea al acestor jurnaliști. În ceea ce privește cadrul tehnic al organizării redacției, cei ce o compuneau nu aveau alt merit decât acela că schimbările democratice îi prinseseră acolo, după ce fuseseră numiți în funcții de organele de partid și de stat comuniste! Deci acum nu exista nicio justificare legală sau etică pentru a refuza accesul în redacție a unor persoane din afară, mai mult sau mai puțin compromise în fostul regim.

Mânia grupului ce se instalase la conducerea publicației și o redacta efectiv era dată de faptul că se emisese o decizie a organismelor provizorii ale puterii, de numire a lui Marcel Tolcea în funcția de redactor-șef. În lumina celor arătate mai sus, Colectivul redacțional ia o poziție fermă: „De aceea, suntem cuprinși de indignare față de modul samavolnic în care am fost chemați la ordine și discreditați printr-o hârtie (pretinsă document oficial) și emisă de către Biroul Executiv al Consiliului Județean Timiș al F.S.N., prin care, contrar însăși Platformei-program a F.S.N., s-a încercat ruperea coeziunii colectivului prin numirea unui nou redactor-șef în persoana dlui Marcel Tolcea, redactor la

Editura Facla”. Concluzia ce se desprinde de aici este că ei puteau fi instalați în funcție de Comitetul Județean de Partid (comunist) Timiș, dar Marcel Tolcea nu putea fi numit de Consiliul Județean al F.S.N., noul organ al puterii! Mai ales că ziarul și mijloacele de producție nu erau în proprietatea privată a „Colectivului redacțional”... Ca o culme a modului de manipulare a opiniei publice este finalul textului, în care domnii din redacție cer... „puțină decență”!

Mistificarea adevărului despre morți

Problema trupurilor de eroi deshumate în Cimitirul Eroilor revine în actualitate în ziarul de joi, 18 ianuarie 1990, printr-un comunicat din partea Comandurii Garnizoanei Timișoara. Este un text prin care Comandura Garnizoanei încearcă să scape de răspundere, arătând că nu este implicată: „Confuzia privind implicarea Comandurii Garnizoanei Timișoara a fost determinată de faptul că de actele procedurale pentru înhumarea celor 10 decedați s-au ocupat ofițeri din Statul Major de Apărare Civilă al județului Timiș, la solicitarea organelor de Procuratură și de Medicină Legală, care au predat aceste acte serviciului de Pompe funebre. Comandura Garnizoanei nu a fost angajată cu niciun fel de activități cu ocazia acestei înmormântări”. Susținerea aceasta este cel puțin curioasă, căci normal era ca șefii militari ai orașului de la acea oră să se implice! Însă nu pentru a face gropile pentru înhumare, ci pentru a se acorda martirilor demnitățile și onorurile cuvenite, din care cel mai firesc lucru ar fi fost să-i anunțe pe aparținători! Încercând să se disculpe, Comandura Garnizoanei dezvăluie dimensiunea barbariei: „Au fost înhumate de lucrători ai aceluiași serviciu (de Pompe funebre, *n.n.*, *L.-V. S.*), cu slujbă religioasă, oficiată de domnul preot Micu Constantin, în prezența a aproximativ 100 de persoane aflate la acea oră în cimitir”. Deci persoanele acelea se aflau întâmplător în cimitir, nefiind vorba de membri ai familiilor îndoliate! Ca să nu mai vorbim de faptul că nici vorbă de onoruri militare, așa cum s-ar fi convenit unor eroi...

Procesul de mistificare derulat sub titlul *Adevărul despre armată* continuă în acest număr cu o înșăilare semnată de lt.-col. Alexandru Șelaru. Sunt, de fapt, două replici, una la articol, dintr-un număr anterior, semnat de Harald Zimmerman, și una la un reportaj al Televiziunii Libere Timișoara. Aplombul încercării de punere la punct îi este stârnit ofițerului de insistențele reporterilor de televiziune, unul resimțit acut: „Întreb: cu ce drept și în baza căror și ale cui

reclamații ne-au supus respectivii (reporterii, *n.n.*, *L.-V.S.*) unui adevărat rechizitoriu?” În discuție erau suspiciunile legate de faptul că din incinta unității militare din Calea Lipovei s-a tras în demonstrații. Ulterior, aceste suspiciuni au fost confirmate, existând chiar ofițeri anchetați și condamnați. În ceea ce privește încercarea de a demonta afirmațiile lui Harald Zimmerman, Alexandru Șelaru nu găsește decât o întrebare mirat-retorică: „Cine a tras în populație, armata?!” Cum discuția se referă la cele întâmplate în seara de 17 decembrie 1989 în Calea Girocului, răspunsul este unul clar: da! Pentru că Armata a tras acolo în populație, fapt dovedit, chiar dacă ucigașii nu au ajuns după gratii...

Tot articolul este realizat cu acest ton când bombastic-sforăitor despre Armată și despre misiunea ei sfântă în slujba poporului, când de punere la punct malițioasă sau sarcastică. Argumente nu furnizează domnul locotenent-colonel, ci mistifică, acoperindu-se cu fraze patriotarde: „Armata, stimați cetățeni, tineri și vârstnici, copiii, studenți, bărbați și femei din Timișoara, care ați pornit Revoluția și ați aprins flacăra sfântă a acesteia în întreaga țară, a fost cu poporul în cuget și simțire dintotdeauna, în întreaga istorie a națiunii române, iar pentru consolidarea cuceririlor democratice pe care le vrem, armata este și va fi cu poporul, orice ar fi!” Această înșiruire de cuvinte goale vine să mascheze o lipsă, consemnată de autor chiar la începutul articolului: „Nu mi-am propus să descriu evenimentele, așa cum nu am fost, nu m-am situat în chiar mijlocul lor”...

Aruncat în dubă

În ziarul respectiv este publicat și un text mai pe profil, despre drama unui arestat în Revoluție. Sub titlul *Optimismul unui „norocos”*, Gheorghe Răileanu povestește cum a fost luat efectiv de pe stradă, din zona Poștei Mari, și dus la dubă. Pentru că s-a împotrivit, a primit o lovitură puternică în cap, una care l-a și convins, mai ales că-l năucise! Efectul a fost bulversant, căci omul nu și-a revenit total nici în arestul Miliției: „Un colonel, căruia i se zicea Popa, și un plutonier ne-au înregistrat într-o condică... Nu le-a plăcut când le-am spus că sunt născut în 1957, dar eu așa știam atunci, deși în buletin scrie data nașterii, 1936... Eram năuc...” În arest se derulează scene halucinante, căci reținuții sunt puși să strige „Trăiască Ceaușescu!”. Cum ei refuză, sunt loviți în cap, în burtă, peste tot... drama se amplifică, deoarece printre deținuți omul își recunoaște fiul

de numai 16 ani. Nu au nici măcar curajul de a schimba o vorbă. Băiatul scapă din arest în 19 decembrie, iar tatăl în 20.

Renașterea bănățeană de vineri, 19 ianuarie 1990, vine cu clarificări privind morții deshumați din Cimitirul Eroilor și Cimitirul Săracilor. Articolul, de o pagină și jumătate, este semnat de Dressler Milan Leonard, doctor în științe medicale, licențiat în științe juridice. Autorul lămurește problema celor îngropați în Cimitirul Săracilor, despre care aflăm că nu aveau nicio legătură cu Revoluția, ci era vorba de persoane fără adăpost și cărora nu li s-au găsit aparținătorii. Acolo unde prezintă datele pure, fără comentarii de prisos, doctorul Dressler chiar face un serviciu comunității, căci informațiile sunt interesante. Semnificativă este prezentarea situației de la Morga Spitalului Județean din dimineața zilei de 19 decembrie 1989: „Noi am găsit în dimineața de 19.12.89, 11 (unsprezece) cadavre de împușcați, câțiva din cei 53 existenți inițial și câțiva apăruți, probabil după comiterea furtului (referința este la cele 40 de cadavre de eroi sustrate peste noapte și incinerate la București, *n.n. L.-V.S.*). La aceste cazuri, în zilele următoare s-au adăugat noi cazuri, astfel că în data de 21.12.89 erau 25 de cazuri prin împușcare, zi în care am avut la dispoziție 21 de sicrie de bună calitate și 4 sicrie tip ladă”.

Se face puțină lumină în situația împușcaților, dar nu destulă, căci medicii legiști nu apucaseră să investigheze toate persoanele decedate înainte de furtul celor 40 de cadavre și nici nu se știa câte mai fuseseră aduse peste noapte, deoarece nimeni nu se ocupase de ele. În privința celor rămase, au continuat formalitățile: „Am început să eliberăm actele de deces și cadavrele la aparținătorii care s-au prezentat, adică au fost eliberate 15 cadavre, iar zece aparțineau unor persoane pe care nu am reușit să le identificăm, deși mulți aparținători au încercat alături de noi acest lucru. Aceste 10 cadavre au rămas până în ziua de 27.12.89, au început să intre-n putrefacție, frigiderele spitalului fiind neîncăpătoare și, de fapt, nefuncționale”. Așa s-a luat decizia înmormântării, operațiune efectuată în 28 decembrie 1989.

Preocupat să iasă basma curată

Cu toate motivările aduse de doctorul Milan Dressler, care susține că a făcut demersurile necesare pentru găsirea aparținătorilor, demersurile sale par cel puțin superficiale. Poate că un om cu mulți ani petrecuți printre cadavre nu mai este așa de ușor impresionabil. Măcar atunci când are loc o răsturnare de regim

putea fi, nu mai uman, ci, cumva, mai atent. În această perioadă, familiile îndoliate umblau din poartă în poartă, pe la autoritățile provizorii, prin cimitire și prin alte locuri suspecte, cu speranța că vor găsi o urmă a celor dispăruți. Chiar în *Luptătorul bănățean*, cum se numea *Renașterea bănățeană* în acea perioadă, au apărut apeluri privind furnizarea de informații. Atât Comenduirea Garnizoanei, cât, mai ales, Medicina Legală ar fi putut transmite o notiță la ziar...

Preocupat să iasă basma curată, Milan Dressler se adaptează rapid noilor vremuri și recurge la gesturi neașteptate. Fire orgolioasă, doctorul îi ia pe ziaristi de sus și-i trimite să pună mâna pe carte. În alte condiții, îndemnul ar fi fost unul corect și poate chiar urmat, dacă nu ar fi venit din partea unui om implicat în lucruri extrem de grave, la limita penalului. Nu scapă nici ziaristii noi, nici cei vechi. Prin metode specifice, ceea ce demonstrează că omul era uns cu toate alifiile și că stăpânea atât tehnica intimidării, cât și pe cea a persuasiunii pentru a afla informațiile necesare, doctorul a aflat numele autorului articolului.

Nu-l numește, dar i se adresează direct, făcând una din demascările specifice epocii: „Nu putem lăsa nementionat faptul că o ziaristă care a declanșat apelul la revoltă *Unde sunt morții Timișoarei*, pe care de altfel îi căutăm și noi, este autoarea unui articol publicat în 19 noiembrie 1989 în *Drapelul roșu* și intitulat *Totul pentru om, pentru bunăstarea, demnitatea și împlinirea sa multilaterală*, articol care începe cu următoarele rânduri: «În anii de nepieritoare glorie ale Epocii Nicolae Ceaușescu, care a înscris în cartea de aur măreția împlinirii...» Credem că această manifestare duplicitară impunea retragerea dânzei din activitatea jurnalistică, până ce talentul pe care îl are va putea fi pus în slujba libertății și a demnității autocenzurate. Avem încredere că are posibilități de a se reabilita”. Grele cuvinte! Și drepte, până la un anumit punct. Doar că doctorul face această demascare, o discreditare în toată regula și pe care ziarista respectivă probabil o merita, pentru a abate atenția de la adevărata problemă, cea a înmormântării a zece eroi ai Timișoarei în condiții suspecte, fără a fi redați familiilor!

Erau zile grele pentru redactorii ziarului *Renașterea bănățeană*. Trecutul multora dintre ei și, mai ales, conduita duplicitară sau chiar antidemocratică pe față, manifestate în acele zile de început ale anului 1990, au sporit presiunile pentru aducerea publicației la un stardard profesional și moral minim. Din

paginile ziarului nu răzbat decât vagi ecouri, numărul 15, de sâmbătă, 20 ianuarie 1990, fiind elocvent în acest sens. Oamenii redacției se simt încă stăpâni pe situație, crezând că nu pot fi clintiți, și își permit să dea publicității o notă fără titlu, însă destul de amplă, în care contestatarii sunt desființați, fără să li se pomenească numele (cel puțin câteva, ale celor mai cunoscuți!), sugestia fiind că sunt prea mici, prea ne semnificativi pentru a fi băgați în seamă.

Dacă întrunesc acordul nostru...

Singura mențiune este cea a revistei *Forum studentesc*. Adevărul este că această publicație a tinerilor era una dinamică, abordând temele actualității, fiind făcută atât de studenți, cât și de foști studenți, aflați acum la maturitatea deplină, practicând o publicistică angajată. Cei de la *Renașterea bănățeană* se arată chiar concesivi, fiind de acord să nu respingă „dreptul unor publiciști ori ziariști în devenire de a avea alte opinii decât ale noastre, chiar de a le publica în ziar, dacă ni se prezintă și întrunesc acordul nostru”. Această încercare de descalificare a oponentilor, unii dintre ei ziariști în toată puterea cuvântului, poate fără o mare experiență tehnică, dar care sigur aveau o altă ținută morală, mai ales că nu cântaseră osanale cuplului dictatorial, tentativă de descalificare cu atribute de genul „în devenire” sau „acordul nostru”, era făcută în numele opiniei publice, pe care, se spune în nota respectivă, „o servim cu onestitate”.

Formula aceasta se goleşte efectiv de conținut și prin faptul că redactorii *Renașterii bănățene* recurg la o lovitură prin ricoșeu. Nu pomenesc numele lui Daniel Vighi în textul din pagina întâi (căci el era autorul editorialului incriminat și apărut în *Forum studentesc*), ci dau lovitura într-o notiță prizărită din pagina a treia: „Anunțăm pe tânărul profesor Daniel Vighi să nu-și facă probleme: cererea sa de primire în rândurile p.c.r. (sic) a fost rezolvată favorabil cu data de 4 august 1989. Precizăm, totodată, că documentele privitoare la cesiunea aflată în discuție se află la loc sigur cu numărul 74583”. Sigur, Daniel Vighi nu are nevoie de scuze și nici de avocat. E bine însă să precizăm contextul. Nu a intrat în partid pentru a fi activist, ci pentru a i se accepta înscrierea la doctorat, formalitate deosebit de greu de îndeplinit în era comunistă. Chiar și așa, judecata nu o puteau face membri vechi ai P.C.R., cu vechi ștate de activiști, mai ales în presă! Mai mult, finalul arată că acești lucrători ai P.C.R. angajați la ziarul *Renașterea bănățeană* (fost *Drapelul roșu*)

aveau acces la diferite arhive speciale, la care opinia publică nu putea ajunge. Este clar vorba de manipularea unor dosare de cadre, deci fapta drapelștilor (roșii) este cu atât mai lipsită de etică și profesionalism. De fapt, este o dovadă a modului lor de lucru, care le arată adevărata față!

Dar fapta cea mai gravă a acestor indivizi (sau poate a unora dintre ei, deși nu observăm nicio împotrivire, nicio reținere a vreunui dintre redactori) o constituie fabricarea, împreună cu cercuri de interese oculte, și publicarea, în același număr, a unui *Comunicat privind modul de organizare a alegerilor în vederea reconstituirii Consiliului Municipal Timișoara și a Consiliului Județean Timiș al Frontului Salvării Naționale*. Ecourile le sesizăm în numărul următor, 16, de duminică, 21 ianuarie 1990, sub forma unor *Precizări*. Câteva pasaje sunt elocvente: „Redactarea, de fapt, a modului de organizare a alegerilor în vederea constituirii Consiliului Municipal și a Consiliului Județean al F.S.N. este emanația unei comisii electorale autoformată și autoinvestită (sic) cu o prerogativă pe care nu o are. (...) Elaborarea comunicatului publicat în ziua de 20.01.1990 a avut loc la sediul ziarului *Renașterea bănățeană*, fost *Drapelul roșu*”. Semnează Biroul Executiv al Consiliului Județean Timiș al F.S.N.

Noua limbă de lemn

În ciuda aridității formulărilor, nu putem să nu constatăm grava încercare de manipulare a publicului, prin prezentarea cu bună știință de informații ireale, cu scopul de a impune la conducerea treburilor obștii a unor persoane legate de interese particulare. Fapta este cu atât mai gravă cu cât mârșăvia, chiar dacă mai elegant se numește încercare de manipulare grosolană, este pusă la cale chiar de lucrătorii din redacție și chiar în sediul publicației! Atitudinea celor din redacție este una ciudată, căci se sare de la o extremă la alta. Când foarte sigură, chiar obraznică cu contestatarii, când umilă cu organele puterii, chiar și provizorii, căci tot ziarul care publicase informațiile ireale publică acum dezmințirile, adică dovezile descalificării lor ca profesioniști! Semnificativ în acest sens este și un fragment dintr-un alt comunicat al Consiliului Județean al F.S.N., publicat în aceeași pagină întâi a aceluiași număr: „Întrucât cotidianul *Renașterea bănățeană* își menține, și pe mai departe, statutul ambiguu, publicând numeroase articole cu caracter destabilizator, culminând cu acreditarea publicării unui comunicat al unei anume comisii electorale,

autoînființate și provocând astfel un șir intolerabil de confuzii, Comitetul Județean al F.S.N. a decis convocarea întregului personal redacțional la o întâlnire de analiză”.

Problemele sunt extrem de grave și din perspectiva pluripartidismului, acest liant necesar vieții politice democratice. Abia în acest număr apare o referire la o altă grupare decât F.S.N., în caz fiind Mișcarea Ecologistă din România. Deci niciun cuvânt despre Partidul Național Liberal sau Partidul Național Țărănesc, partide istorice revenite cu activitatea în legalitate! Sunt continuate însă însăilările lacrimogene și manipulative din seria privind brava armată română și vitejia ei în Revoluție. Sub titlul *Revoluția, azi*, lt.-col. Vasile Albu, comandant al Garnizoanei militare Lugoj, își publică gândurile despre cele întâmplate în acest oraș. Tonul este unul entuziast-propagandistic, iar însăilările se înșiruie mai degrabă ca niște dezvinovățiri abia mascate de noua limbă de lemn. Ofițerul vrea să-i facă pe cititori să creadă că la Lugoj, oraș care s-a ridicat repede în sprijinul Timișoarei și al său propriu, chiar din 19 decembrie 1989, lucrurile au decurs fără probleme și că Armata și-a făcut datoria respingând provocările. Nu se pomenește nimic despre cele două persoane împușcate în acest municipiu în timpul Revoluției! Or, ce altceva este mai important decât jertfa dată de eroii orașului? Mistificarea continuă și este evidentă în următorul pasaj: „În toată această perioadă, precum și în prezent, ostașii noștri, noi, cu toții, am fost alături de populație, iar ordinul pe care l-am dat a fost să nu se tragă”. Pentru perioada de dinainte de fuga lui Ceaușescu, rămâne enigma celor doi morți prin împușcare amintiți mai sus, dar care nu sunt deloc pomeniți de Vasile Albu. Pentru perioada de după schimbarea de regim, ordinul de a nu se trage este, cel puțin, ciudat, căci era epoca luptei cu teroriștii. Cum-necum, textul acesta este o mostră de aiureală jurnalistică.

Au cerut destituirea...

Numărul 17, de luni, 22 ianuarie 1990, al *Renașterii bănățene* este o ediție specială, în două pagini, tipărite față-verso. Situația este explicată într-un articol de fond intitulat *Punctul nostru de vedere*. (Fac aici o paranteză pentru a recunoaște că e posibil să existe din partea mea o subiectivitate sporită, peste cea firească oricărei cercetări, deoarece am fost implicat direct în unele activități din acea perioadă, acțiuni având ca scop editarea unui ziar după standarde morale și de performanță). Două sunt aspectele demne de reținut cu

privire la frământările presei din acea perioadă, așa cum apar ele consemnate în articolul de fond amintit. Primul se referă la presiunea exercitată asupra membrilor redacției de a o părăsi și de a face loc unor nume noi: „Sâmbătă noaptea, când ediția de duminică a ziarului era practic încheiată, în tipografie au apărut mai multe persoane care, în numele autointitulatului grup al «tinerilor scriitori și ziariști», au cerut destituirea întregii noastre redacții”.

Mai dură este intervenția unui al doilea grup, care a avut și puterea de a modifica structura ziarului apărut cu o zi înainte. Așa se explică apariția acelor comunicate semnate de reprezentanți ai puterii provizorii și din care ***Renășterea bănățeană*** nu ieșea deloc bine: „Apoi, un alt grup, sub presiunea «funcțiilor» pe care în niciun caz nu le-ați acordat Dumneavoastră, stimați cititori, au introdus totuși în ziar precizări și comunicate de natură să destabilizeze, să deruteze alegătorii, să compromită fragilele structuri ale democrației atât de greu înfiripate, în fond însă să-și consolideze pozițiile într-un «aparat», vai, atât de asemănător tristului și vinovatului comitet județean al p.c.r. (sic)”.

În text, la un moment dat, jurnaliștii recunosc mistificarea din ***Luptătorul bănățean*** din 22 decembrie 1989, precizând că poza cu Radu Bălan a fost publicată nejustificat. Niciun cuvânt despre apologia făcută într-un amplu articol fostului prim-secretar al Comitetului Județean al P.C.R.! De asemenea, nu se spune nimic despre pervertirea idealurilor Revoluției prin mașinațiuni de acest gen! Articolul continuă cu „desființarea” lui Marcel Tolcea, al cărui nume era propus cu înverșunare pentru a prelua conducerea publicației. Argumentul suprem împotriva fiului era dat de faptul că tatăl scriitorului fusese primar în localitățile județului. La sfârșit, tonul articolului este mai blând și se face promisiunea (niciodată ținută!) că toate posturile din redacție vor fi ocupate conform legii, prin concurs...

Ultimele rânduri anunță că Teodor Bulza și Ildico Achimescu nu mai făceau parte din redacție. Erau doi oameni de presă împotriva cărora se canalizaseră multe nemulțumiri. Punerea lor pe același nivel este însă nedreaptă. Făcând parte și conducând redacția ***Drapelului roșu***, Teodor Bulza a fost redactor-șef, deci principalul responsabil pentru toate punerile în pagină ce sfidau realitatea României comuniste. Ildico Achimescu doar a scris unele dintre ele... Imediat după căderea lui Ceaușescu, Teodor Bulza avea să se facă remarcat prin mistificarea privind impunerea lui Radu Bălan (din condei!) ca lider al

Frontului Democratic Român, noul organism al puterii la Timișoara! În schimb, Ildico Achimescu avea să realizeze câteva articole privind soarta celor decedați în represaliile ordonate de Ceaușescu. Chiar dacă au fost unele erori, reportajele respective au avut o importanță deosebită pentru informarea opiniei publice, chiar prin polemicile virulente declanșate.

Nevoia de a corija faptele

Este important să revenim aici cu unele clarificări, deoarece unele aspecte semnalate în ziar nu sunt circumscrise unui context de înțelegere adecvat, iar poziția de redare este una proprie celor ce conduceau redacția la acea vreme. Este deci, oarecum, firesc ca subiectivismul să intervină într-o mai mare măsură, mai ales când era de apărut nu doar un loc de muncă, destul de bănos, de altfel, precum și alte avantaje, așa cum se întâmpla pe vremea lui Ceaușescu, ci și poziția de influență în societate nou dobândită. Căci ziariștii *Renășterii bănățene* trăiau acest miracol de a fi în miezul lucrurilor, de a face și desface lumea, deci o implicare voluntaristă, una care dirija și schimba, rolul de observator, fie și implicat, al jurnalistului fiind anulat aproape în întregime. Nu prima grija de a culege datele și de a le înfățișa publicului în echilibru, cu evidențierea poziției tuturor părților implicate, ci, mai degrabă, nevoia de a corija faptele, de a le aduce pe făgașul dorit de jurnalist. În numele ideii că promovează democrația, că omul de presă este deținătorul adevărului și că el deschide drumul și călăuzește lumea...

În acest context, reacția unor intelectuali (mai tineri sau mai în vârstă) ai Timișoarei nu putea să fie decât fermă. Ziarul tot încearcă să minimalizeze curentul de opinie viguros format împotriva stării de lucruri din redacția sa prin toată gama de minciuni. Unul este registrul atacului la persoană, prin „dezvăluirea” unor fapte din biografia lui Marcel Tolcea sau Daniel Vighi, deoarece aceștia erau lideri ai grupului contestatar. Am semnalat deja formula atacării lui Marcel Tolcea prin viața și activitatea tatălui său. (Să ne mai mirăm de faptul că faptele tatălui sunt considerate *ab initio* greșite, fără o mică cercetare sau fără o mică tresărire de bun simț înainte de a așeza cuvintele în pagină?) Discreditarea continuă cu numirea acestuia cu formula „junele *cantida*” (subl. aut.), apelul la limbajul agramat folosit de Caragiale pentru a-și caracteriza personajele fiind de prost gust în asocierea cu Marcel Tolcea. Este folosită descalificarea oponentilor, prin formule de genul: „În tipografie au

apărut mai multe persoane care, în numele autointitulatului grup al tinerilor scriitori și ziariști, au cerut destituirea întregii noastre redacții”. Urmează minimalizarea, după modelul cunoscut al propagandei comuniste: Acești revoluționari de profesie și-au descoperit subit vocația de gazetari, ambiții și orgolii, determinându-i a ieși neapărat în față, cu măști de mielușei, tare rău, vezi doamne (sic), persecutați de comunism”. Pasajul este străbătut de o ironie evidentă și nedreaptă, ba chiar de sarcasm. Mai mult, se apelează și la tehnica substituirii adevărului, atribuind presupușilor adversari procedee de acțiune ce le sunt proprii tocmai celor din redacția ***Renașterii bănățene***! Punctul de vedere al liderilor curentului de opinie contrar nu este redat. Sunt preluate doar câteva expresii, atribuite aceluiași Marcel Tolcea, însă redarea se face trunchiat, inexact, în contexte ale comunicării diferite de cele inițiale și întrerupte de comentarii consistente pe un ton de contră, de țâfnă, declamativ și ironic.

Alianță pe bază de interese

22 ianuarie 1990 este și ziua în care redacția ziarului ***Renașterea bănățeană*** este luată cu asalt de mulțimea înfuriată. În fruntea mulțimii se afla poetul și revoluționarul Ion Monoran, iar capul limpede al manifestării devenise Vasile Popovici. Dar acest episod face parte mai mult din istoria ziarului ***Timișoara***. Cert este că, pentru două zile, ***Renașterea bănățeană*** nu mai apare. Componenții redacției nu renunță însă la luptă. Viguroși și tenace în arta manipulării, ei reușesc să inducă ideea unui atentat la libertatea presei, deși, evident, propunerile de înlocuire erau unele reformiste! Un rol important în revenirea pe piață a ***Renașterii bănățene*** l-a avut însă lupta de culise, presupusul profesionalism în raport cu „amatorismul” înlocuitorilor, dar mai ales interesul. Este vorba de interesul unor reprezentanți ai puterii provizorii de a avea la mâna lor ziariști docili, obișnuiți să-i asculte. S-a format astfel o alianță bazată pe interese, mascată, desigur, prin fraze pompoase despre democrație și libertatea presei.

După aceste jocuri de culise, bazate pe capacitatea de a se trage sfori și pe compromisul avantajului comun, redactorii se întorc în sediu și, a doua zi, joi, 25 ianuarie 1990, ***Renașterea bănățeană*** se reîntâlnește cu publicul. Tonul este însă schimbat. Poate era sperietura trasă, faptul că locurile lor călduțe nu erau chiar bătute-n cuie. Mai era și trezirea la realitate a unor ziariști din redacție, motivați acum, când li s-a oferit o a doua șansă, să facă presă de calitate. Mai

era și confortul compromisului cu puterea, un fel de pact al sprijinului reciproc. Din acest pact, chiar dacă lucrurile nu fuseseră spuse niciodată foarte clar, făcea parte și decizia de foștii mari lideri comuniști. Redactorii nu uită însă afrontul de a fi fost mișcați două zile de pe scaunele lor și continuă atacurile la adresa celor ce editaseră primele numere din ziarul *Timișoara*. Astfel, în numărul 19, din 26 ianuarie 1990, întâlnim un articol extrem de coerent și prompt livrat sub numele de *Opiniile unui naiv*. Textul este prelucrat astfel încât să pară venit din afara redacției, semnat de un anonim M. Gurău. În fapt, este o luare de poziție, o punere la punct a celor ce editau *Timișoara* și *Gazeta de Vest*.

Tot aici continuă mistificările despre rolul Armatei în Revoluție, frazele sforăitoare și mincinoase, de-a dreptul, fiind semnate de col. ing. Nicolae Opriș. Una dintre susținerile sale, publicate sub titlul *Zile și nopți de veghe*, este aceasta: „Da! Armata a fost din prima clipă de partea Revoluției!” Nu, nu a fost! Domnul colonel continuă și vorbește cu patos despre lupta dusă de militari pentru apărarea libertății. Încleștările erau dramatice: „Au fost zile și nopți în care nu am știut ce-i frigul, oboseala, iar cuvântul frică a fost scos din mîntea noastră. Au fost zile și nopți în care ne-am bătut cu un inamic mai bine dotat și instruit, perfid și fanatic”. Dar bravul ostaș român a făcut față și a adus victoria, nu? Inutil să mai întrebăm de unde știa domnul colonel că „inamicul” (celebrii „teroriști”, bănuim) avea acele calități? A fost prins măcar unul? Nu! Era o simplă retorică manipulatorie, pe fondul unei psihoze a timpului, psihoză amplificată și prin faptul că militarii se speriau și de umbra lor și trăgeau adesea fără motiv. Concluzia desprinsă de aici este că Armata a fost incapabilă să prindă măcar un terorist, cât îi țara aceasta de mare! Există, desigur, câteva cazuri de oameni împușcați sub eticheta de teroriști, dar justiția nu a reușit niciodată să facă lumină în aceste dosare.

Dubioasă este și tehnica semnatarului articolului nu doar de a vorbi în numele Armatei, ci și de a se confunda cu ea, de a i se substitui și de a prelua din (nemeritata, constatăm acum, după două decenii de la cele întâmplate) aură de eroism a acesteia. Dar nu doar presupusele merite ale Armatei sunt reflectate în persoana „bravului” colonel condeier, înnobilându-l pe acesta, ci se produce și fenomenul invers, căci prin tehnica hiperbolizării, autorul sporește măreția faptelor corpului militar, corp din care face parte. Hiperbola este prelungită prin procedeul potențării reciproce, căci cu cât întregul (Armata, în ansamblu) este ridicat în slăvi, cu atât mai luminoasă este imaginea colonelului mistificator, un

ofițer de birou, bănuim, prin gradul purtat și prin pregătirea de inginer, căci în stradă ieșeau ofițeri cu gradul cel mult de maior.

Ziar la voia întâmplării

În ceea ce privește Revoluția și principalele teme ale acesteia, ziarul continuă să aibă o poziție marcată de inconsecvențe. Principalele subiecte ale zilei, cu privire la soarta celor decedați, la eroi și personajele-cheie ale mișcării, la arestați sau la cei ce au compus forțele de represiune sunt ilustrate disparat, cu teamă, parcă, și la voia întâmplării. În numărul amintit întâlnim un articol referitor la inițierea unui concurs de artă monumentală în memoria martirilor Revoluției. Mai jos, este redată o notă cu privire la începerea procesului inculpaților Postelnicu Tudor, Bobu Emil, Dincă Ion și Mănescu Manea. Știrea este importantă, deoarece reprezintă primul proces al torționarilor, cel puțin sub aspect formal. În altă pagină întâlnim trei fotografii și patru scurte informații despre tot atâția eroi ai Revoluției. În pagina a șaptea sunt redată pozele a patru responsabili ai regimului comunist, toți în zeghe. Este vorba de cei din Miliție și Securitate, adică Ion Corpodeanu, Ion Popescu, Traian Sima și Viorel Bucur. În aceeași pagină mai este anunțat faptul că a luat ființă o nouă comisie pentru identificarea tuturor morților și dispăruților Revoluției. Noua comisie (căci mai funcționa una la Primărie și una la Poliție, iar cercetări similare făcea și Procuratura, Parchetul de astăzi) era însă girată de Viorel Oancea și Petre Ghinea, două cadre ale Armatei distinse în timpul mișcării populare prin faptul că au fost – dovedit! – de partea celor răsculați.

Următoarele numere consacră formula cu prezentarea într-o pagină a fotografiilor și scurtelor biografii de eroi, iar în altă pagină a pozelor fostelor cadre ale Ministerului de Interne, persoane aflate în boxa acuzării, judecate, ulterior, în cadrul Procesului de la Timișoara. În 27 ianuarie, ***Renașterea bănățeană*** începe un serial despre evenimentele derulate în luna noiembrie 1989 la Întreprinderea Mecanică Timișoara (IMT sau UMT, cum mai era cunoscută). Relatarea pornește de la mărturia lui Ionel Târc, omul care pare să se fi constituit într-o adevărată memorie vie a evenimentelor. Datele sunt interesante, chiar dacă erau deja cunoscute în mare parte, căci apăruseră – într-o formă asemănătoare! – cu mai bine de o săptămână înainte, în revista ***Orizont***, din 19 ianuarie. Chiar dacă informațiile adevărate sunt mai puține, iar unele se repetă, după cum am văzut, crește numărul de pagini, căci începea să

înflorească publicitatea. De la o jumătate de pagină mai înainte, se ajunge acum la două pagini, ceea ce însemna și venituri pe măsură!

Despre modul bezmetic cu care se acționa în acele zile și despre presiunea enormă exercitată asupra militarilor la mai bine de o lună de la Revoluție aflăm din articolul *S-a tras din greșeală*, publicat în ***Renașterea bănățeană*** de marți, 30 ianuarie 1990. Era noaptea, la Spitalul de Copii. O fereastră uitată deschisă a fost izbită de curent, iar zgomotul a băgat spaima în cei de acolo. Un militar s-a dus să cerceteze zona. Pentru siguranță, a introdus cartuș pe țeava armei. S-a convins că nu este nimic și atunci au mers cu toții jos, la o cafea. Omul a scos încărcătorul din armă, dar de cartușul de pe țeavă a uitat. Tot manevrând arma, aceasta s-a descărcat, iar o asistentă a fost rănită.

Publicistică îndrăzneată

Se apropia Procesul de la Timișoara, în cadrul căruia au fost judecate 24 de persoane din conducerea P.C.R. și din Ministerul de Interne, persoane acuzate de represiunea brutală de la Timișoara și de furtul și arderea cadavrelor martirilor. În acest context, ***Renașterea bănățeană*** avea să promoveze o inițiativă publicistică îndrăzneată, care se constituie și ca un pas în profesionalizarea ziarului. Este vorba de o suită de interviuri cu cei arestați, gest exemplar privind libertatea cuvântului abia dobândită! Mai mult, acestor personaje li se dădea posibilitatea să se explice, să lămurească lucrurile, să-și toarne cenușă-n cap sau să... sfideze. Aici, în primul interviu, cel luat lui Emil Macri, fost general de Securitate, întâlnim deja tehnica eludării realității, neasumarea răspunderii decât pentru lucruri mărunte, aproape scuzabile, invocarea ordinelor primite și refuzul de a vorbi despre faptele grave întâmplare, pe motiv că nu au participat la acestea și nu cunosc detalii. În această privință, Emil Macri este foarte clar: „Din nou spun că voi face referiri doar la aspectele de ordin economic. Zilnic, depuneam pe biroul ministrului de interne și a[le] (sic) adjuncților acestuia rapoarte conținând informații cu privire la situația falimentară a unităților industriale”. Deci nimic despre represiune, nimic despre cine a tras, nimic despre furtul morților, cu toate că era cel mai mare în grad și în funcție dintre securiștii trimiși de Ceaușescu la Timișoara! Când este întrebat cu ce misiune a fost trimis în oraș, generalul nu vrea să intre în detalii, ci se mărginește să precizeze: „Am sosit aici duminică, 17 decembrie 1989, pentru a stabili cine sunt organizatorii actelor de dezordine, spunea ex-

generalul – n.r., provocate atunci când a fost ridicat pastorul L. Tókéş. N-aş vrea să intru în detalii, urmând ca aspectele referitoare la ceea ce s-a întâmplat acolo să le fac cunoscute tribunalului”.

În acelaşi număr, din 1 februarie 1990, întâlnim şi o lămurire cu privire la închiderea porţilor catedralei în serile de 17 şi 18 decembrie 1989. După cum se ştie, în zona catedralei s-a deschis focul. Au fost morţi şi răniţi. Din mărturiile ulterioare a rezultat că aici au fost trupe ale Armatei şi că generalul Mihai Chiţac ar fi fost unul dintre comandanţii represiunii. Controversa a pornit de la faptul că persoanele care protestau pe treptele catedralei au încercat să deschidă uşile frontale ale lăcaşului de cult, deşi în mod obişnuit accesul se făcea pe o intrare laterală. Protopopul Cornel Pleşu avea să susţină că s-a respectat orarul obişnuit al bisericii, că porţile nu au fost închise şi că, de fapt, copilul rănit adus acolo a primit îngrijiri, iar persoanele refugiate în sfântul lăcaş au fost scoase cu grijă pe o uşă dosnică, pentru a nu le pune viaţa în primejdie.

Relatarea protopopului nu este pe deplin lămuritoare, însă are, cel puţin, meritul de a informa despre ceea ce s-a întâmplat în 18 decembrie 1989, în jurul orei 16,50 în lăcaşul de cult: „La ora 16,50 a început vecernia, dar după un sfert de oră, a început să se tragă în tineretul care se afla pe treptele ei cu lumânări aprinse în mână. În aceste împrejurări, copiii au dat buzna înăuntru, producându-se panică. În aceste condiţii, preotul Victor Miţiga şi diaconul Eugen Bendariu au întrerupt serviciul divin, pentru a vedea ce se întâmplă. Un băiat rănit la cap a fost introdus în catedrală şi pansat de o doctoriţă, care se afla în biserică, cu feşe de la punctul de prim ajutor. Preotul Victor Miţiga, văzând starea disperată în care se aflau copiii – unii au început să plângă – a început apoi să-i scoată din biserică pe uşa laterală, dinspre Capitol, dar a fost cu neputinţă, întrucât în momentul în care s-a deschis uşa s-a deschis focul din direcţia cinematografului. Copiii au reintrat în catedrală şi atunci preotul Victor Miţiga a început să-i evacueze pe uşa din partea dreaptă (dinspre tramvai), cu condiţia să iasă unul câte unul. Astfel, toţi cei care au fost înăuntru au scăpat cu viaţă. Băiatul rănit din biserică a fost condus de preotul Victor Miţiga până la maşina Salvării. La ora 18, lăcaşul sfânt s-a închis, iar femeile de serviciu au făcut curăţenie, spălând sângele ce s-a scurs din trupul copilului împuşcat”. Protopopul vine şi cu precizarea privind activitatea mitropolitului Nicolae al Banatului în acea perioadă, menţionând că se afla la Constantinopol, iar apoi la Bucureşti.

Să dispară urmele...

În numărul 25, din 2 februarie 1990, al *Renașterii bănățene* apare un interesant interviu luat lui Moraru Petre, fost colonel și adjunct a șefului Inspectoratului General de Miliție. Din relatarea acestuia aflăm cum s-au derulat, în mare, lucrurile la București în privința incinerării trupurilor eroilor martiri. „În 19 decembrie, Baciuc a trecut să-mi raporteze că pleacă la «întâlnirea» de la km 36. La ora 16 a sunat, anunțându-mă că a preluat transportul și se îndreaptă spre Ganciu. Ajungând la destinație, pe la ora 18, Ganciu a sunat la Timișoara să-l întrebe pe Nuță ce să facă, deoarece crematoriul era ocupat. «Vă privește! Până dimineață să dispară orice urmă!» a venit răspunsul”. Incineratorii s-au conformați, iar mai apoi au încercat să ascundă cenușa între malurile de pământ de la lucrările de la metrou. Nu s-a putut, și atunci s-a recurs la deversarea cenușii în canale. Din păcate, reporterii nu aveau să insiste asupra locului în care s-a aruncat cenușa. Și în prezent, asupra acestui episod plutește ceața, căci nu se poate spune cu certitudine că cenușa martirilor a fost împrăștiată în canalele de la Popești-Leordeni și nici dacă acolo au fost duse rămășițele pământești ale tuturor martirilor. După câteva zile, în numărul 28, din 6 februarie 1990, același ziar avea să anunțe că imprecinatul Petre Moraru s-a sinucis în penitenciar, spânzurându-se cu cureaua de la pantaloni.

Ziarul continuă, din când în când, demascările privind activitatea de mântuială deșă de medicii legiști. Nu putem afla pe ce criterii unii dintre cei uciși au luat calea Bucureștiului pentru a fi incinerați la crematoriul „Cenușa”, iar alții au rămas pe loc. Cert este că în privința trupurilor eroilor timișoreni înmormântate în Cimitirul Eroilor în 27 sau 28 decembrie 1989 s-au comis o sumedenie de erori. Vina cade, în primul rând, pe Medicina Legală, instituție care a avut în custodie aceste cadavre mai bine de zece zile. Nu au reușit să ia legătura cu familiile, aspect de care se fac vinovați și procurorii, milițienii ori cei ce constituiau conducerea organelor provizorii ale puterii. Abia după alte două săptămâni, eroii aveau să fie identificați, după deshumarea în lacrimi și durere făcută de rudele celor decedați și de cei interesați să dea o mână de ajutor pentru aflarea adevărului.

Atât de rău, și șleampăt, și fără inimă au lucrat autoritățile, că astăzi fapta lor se dovedește perfect încadrabilă în situațiile prevăzute de Codul Penal! Uluitoare, terifiantă avea să fie descoperirea făcută de Aurica Bonțe, atunci când a

descoperit în cimitir trupul copilului ei. Actele tânărului erau asupra lui! Iată ce povestește: „L-am regăsit împușcat, așa după cum de altfel știam. Era îmbrăcat doar în cămașă, pantaloni și ciorapi, deși de la Medicina Legală ni se spusese vestimentația completă (otteri negri, ciorapi albi, pantaloni în carouri, pulover alb, geacă de blugi, curea cu cataramă sclipitoare). Am căzut peste sicriu și l-am sărutat. Dar lacrimile mi-au fost întrerupte la ceea ce urma să văd: groparii care au fost acolo au găsit în buzunarul din dreapta de la pantaloni buletinul de identitate al fiului meu (seria B. E. Nr 730650, emis la data de 20 dec. 1981, de Miliția Municipiului Timișoara), iar în interiorul acestuia legitimația de serviciu (emisă de Combinatul Agroindustrial Timiș, cu numărul 925, la 15.09.1989)”. Întrebarea pusă de mama îndurerată prin intermediul ziarului este cutremurătoare: „Deși asupra sa existau documente clare de identificare, cine anume a stabilit că este «cadavru neidentificat» și tratat ca atare?”

Și a trecut un an...

La aproape un an de la Revoluție, *Renașterea bănățeană* funcționa ca un ziar așezat, avea o mai bună imagine grafică și stătea ceva mai bine cu punerea în pagină, deși condițiile tipografice nu se schimbaseră mai de loc. Dispăruseră unele publicații, iar acum era destul de greu să mai pornești la drum cu o nouă gazetă dacă nu aveai fonduri suficiente. Ne mai aplecăm asupra numărului 233, din 22 noiembrie 1990, căci este cel care reproduce un interviu luat generalului Ioan Dan, șeful Direcției Procuraturilor Militare din Procuratura Generală a României. Contextul era unul dificil, căci instanța din procesul de la Timișoara decisese restituirea cauzei către procurori, pe motiv că nu sunt probe suficiente. Remarcăm întoarcerea în rândul reporterilor a lui Ildico Achimescu, cea care în iarnă fusese exilată la corectură pentru o vină care nu-i aparținea!

Una dintre întrebări se referă cu insistență la gradul de vinovăție al reprezentanților Armatei, acuzați că au tras în populație în decembrie 1989. Pe o linie devenită, de acum, tradițională, de evitare a implicării răspunderii Armatei în acțiunile represive, generalul Ioan Dan oferă explicații curioase: „Numai că trebuie sesizată diferența între cine a tras și cine a ucis. Spre luare aminte, vă informez că din cele 93 de victime (atâtea erau identificate la acea dată și este numărul ce figura și în proces, deși în realitate au fost 117 morți la Timișoara, *n. n., L.-V. S.*), 35 au fost împușcate în frunte, 35 în piept. Cine să-i fi dat morții? Soldații aceia de 19-20 de ani, încorporați în septembrie? Au tras

și ei, mai mult de spaimă, dar în sus. Concluzia este că au fost împușcați prin ochire, se pare selectiv, de către cei din subordinea celor care sunt în cauză (inculpați în proces, *n. n., L.-V. S.*)”. Ceea ce este straniu în această declarație a generalului este faptul că exclude prezența unor buni țintași în rândurile Armatei (cel puțin printre ofițeri și subofițeri). Apoi generalul de justiție nu ne dă, cu o excepție, cea a lui Iosif Veverca, acuzat de uciderea lui Ianoș Paris, numele celor care ar fi tras efectiv în populație în zilele Revoluției din decembrie 1989! Acest aspect arată cu prisosință faptul că justiția, colectivul de procurori condus de generalul Ioan Dan, nu și-a făcut datoria!

În ceea ce privește restituirea dosarului către procuratură pentru completarea probatoriului, generalul Dan avea să afirme că este un fenomen care încurcă puțin lucrurile, dar că se vor aduce completările cerute, iar procesul va putea continua. Tot atunci este făcută și o altă declarație extrem de incitantă, căci, spune generalul de justiție: „Vom ieși în curând cu doi teroriști. Adevărați”. Nu se va ține niciodată de cuvânt și nimeni nu va mai vedea vreun terorist, fie el și adevărat...

Ironiile ziaristilor străini

Acest număr 233 din 1990 este deosebit de interesant, căci cuprinde un text semnat de către Willy Golberine, reporter la Paris Match. Este unul dintre cele mai frumoase articole de evocare a Revoluției de la Timișoara care s-au scris vreodată. La început aflăm câte ceva despre modul cum vestea despre cele întâmplate alarmează Occidentul: „Nimeni nu știa cum «se scurgeau» știrile din România. Cert este că penetrau repede. Primul set de știri a fost transmis în Vest încă de duminică seara și se referea la demonstrații violente și doi morți”. Dar aceste informații au fost controlabile doar pentru scurt timp, căci în următoarele zile numărul de victime avea să crească la fix 4632! Astfel aflăm și care a fost mecanismul amplificării, al mistificării, de fapt, căci: „Toți martorii, cu excepția unuia, au rămas anonimi. Marea majoritate pretindeau că dețin informațiile din cercuri medicale românești”. Tonul este unul malițios, însă numai în parte justificat. În fond, mistificarea s-a produs în media occidentală, pornită să accepte orice grozăvie. Pe de altă parte, a existat și cifra de 60000 de victime ale comunismului, cifră vehiculată în procesul soților Ceaușescu. Dar ce este important, mult mai important, în Timișoara au murit 117 persoane și au

fost rănite sute, ceea ce reprezintă o cifră cutremurătoare. Iar acestea nu sunt victime inventate...

Reporterul avea să se arate dezamăgit când a ajuns la Timișoara, căci avea să găsească orașul în sărbătoare. Or, sărbătoarea – e adevărat! – nu constituie un subiect prea atrăgător pentru un jurnalist. Grupul de ziariști dorește să viziteze sediul Securității. Nu li se dă voie. Sunt trimiși după aprobări la cei din balconul Operei. Le primesc, dar sunt avertizați că nu prea sunt valabile, așa că sunt îndrumați către Armată. Aici intervine mirarea reporterului experimentat și cu mintea lucidă: „Deci Armata și nu oamenii conducea totul!” Decepția este întărită și de vizita în Cimitirul Săracilor, unde jurnaliștilor străini li se prezintă spectacolul cu cadavrele deshumate. „Era perfect. Nimeni dintre noi nu și-a putut stăpâni mirarea că nu erau rude care să-i bocească pe cei dispăruți. Singurii care deplângeau morții eram noi, cei 30 de oameni de presă, cu ochii uscați și inimi împietrite în fața a ceea ce părea o teribilă crimă. Eram prinși în capcană: obținusem ce căutam. Meritam să fim prostiți”. Însă departe de a fi un joc, doar un spectacol pentru uzul celor din Vest, căci lucrurile au devenit adesea tragice, căci: „Și, totuși, opt ziariști au murit în decembrie în România”, avea să concluzioneze Willy Golberine.

SALTUL ÎN REALITATE AL REVISTEI ORIZONT

Intră în scenă ziaristii

Revista *Orizont* avea să se supună imediat după fuga lui Ceaușescu imperativelor momentului. De remarcat este faptul că, în mare parte, componenții novatori ai redacției revistei (adică Mircea Mihăieș, Cornel Ungureanu, Adriana Babeți sau Iosif Costinaș), împreună cu câțiva prieteni sau colaboratori apropiați, în general tineri (Daniel Vighi, Viorel Marineasa, Claudiu Iordache, Gheorghe Secheșan, Doina Pașca-Harsanyi, Ion Monoran, Eugen Bunaru, Marcel Tolcea), fuseseră prezenți în oraș, în timpul evenimentelor sângeroase, ba chiar, în casa unora, avuseseră loc întâlniri. Atunci s-a discutat fervent despre cele întâmplate, despre evenimentele aflate în derulare și s-au schițat și unele idei de acțiune. Cel mai important lucru părea atunci participarea la evenimentele de protest, chiar și o prezență pasivă, de simplu observator, fiind de dorit în acele împrejurări.

Înainte de Revoluție, *Orizont* apărea ca săptămânal social-politic și literar-artistic editat de Uniunea Scriitorilor din R.S.R. și Comitetul Județean de Cultură și Educație Socialistă Timiș. Colegiul de redacție era format din Ion Arieșanu (redactor-șef), Anghel Dumbrăveanu (redactor-șef adjunct), Viorel Colțescu, Nicolae Pârvu și Cornel Ungureanu. Redacția avea însă și alte persoane angajate, precum și un număr constant de colaboratori. Aparițiile erau săptămânale, de obicei în opt pagini, cu 16 pagini atunci când erau evenimente speciale. Prima pagină era dedicată, de obicei, laudei Partidului Comunist și lui Ceaușescu. Pentru aceasta exista o „divizie” de autori, specializați în astfel de materiale propagandistice, recrutați, în special, dintre cadrele ce predau socialism științific prin facultăți ori la școala de partid. Paginile doi și trei erau dedicate, în general, criticii, în forme variate, de la cronici de carte la portrete și evocări. În paginile din mijloc erau plasate creațiile originale, în paginile șase și șapte apăreau note și informații privind muzica, teatrul, viața literară, ba chiar și o rubrică de... sport! Ultima pagină era cea a traducerilor din literatura universală.

Primul număr de după Revoluție apare în 27 decembrie 1989. Se menționează că este vorba de o ediție specială, săptămânalul fiind plasat sub egida Societății Scriitorilor din România. Acest prim număr din noua serie este unul exemplar în ceea ce privește calitatea jurnalistică. Aripa liberală a redacției preluase

conducerea publicației, printr-un comitet format din Adriana Babeți, Antoaneta C. Iordache, Mircea Mihăieș și Cornel Ungureanu. Remarcabil este echilibrul, lipsa de pompă găunoasă, acribia documentării și profesionalismul cu care lucrurile sunt scrise și puse în pagină. Insistăm asupra acestor aspecte, deoarece redactorii lucrau sub presiune, venită din două direcții: 1. evenimentele revoluționare erau încă în desfășurare, iar prin oraș încă se auzeau rafale de armă, ale presupușilor teroriști și ale celor ce le răspundeau; 2. nevoia de a face presă profesionistă, axată nu pe propagandă și efuziuni lozincarde, ci pe informarea publicului, misie grea, căci lipsea exercițiul, deși exista pregătirea necesară!

Cronologie exactă

Orizontul apare deci cu prima pagină având titluri în albastru, materialul de fond fiind: *Timișoara – primul oraș liber al României*. Urmează o cronologie a evenimentelor petrecute de sâmbătă, 16 decembrie 1989, până la fuga lui Ceaușescu, în 22 decembrie 1989, la prânz. Cronologia se remarcă prin stilul simplu, de consemnare, cu puține figuri de stil și intervenții subiective, ceea ce reprezintă o adevărată performanță pentru acea perioadă, marcată de exaltare nu doar în presă! Articolul este important că se structurează nu doar cronologic, ci și prin faptul că introduce în scenă, în funcție de moment, lozincile strigate în stradă. Aceste formulări sonore au o mare importanță, deoarece marchează fiecare doleanță, fiecare revendicare a celor aflați în stradă. Se pornește de la „Nu te dăm / Nu plecăm!”, „Libertate!”, „România liberă!” din 16 decembrie, la „Armata e cu noi!” din 17 decembrie, până la „Nu suntem huligani!” ori „Nu vă fie frică / Ceaușescu pică!” în 20, 21 și 22 decembrie.

Importanța informativă, dar și documentaristică a acestui amplu articol este dată și de faptul că sunt descrise evenimentele, precum și locul de desfășurare. Reținem, astfel, că la ora 18, în 16 decembrie 1989, s-a format o coloană de demonstrați, coloană ce a pornit din Piața Sf. Maria către Județeană de Partid, dar ocolind pe splaiul Tudor Vladimirescu, nu direct prin Piața Victoriei (Operei). Mai este consemnat faptul că duminică, 17 decembrie, la ora 17,40, s-a deschis focul în Piața Operei. Se trăsesese și mai devreme, în Piața Libertății. De fapt, jurnaliștii de la *Orizont* aveau să consemneze, cu modestie, referitor la cele prezentate: „Această evocare, evident lacunară, cu unele date probabil eronate ale primelor zile de libertate, va fi reluată în fiecare dintre numerele

următoare ale revistei noastre. Vom completa, corecta, amplifica. Dar această cronică a eliberării va trebui scrisă, mai întâi, de către dumneavoastră. Vă rugăm să ne scrieți, ca **martori oculari** (s. a.), ce ați văzut în aceste zile”.

Apelul la conștiința și mărturiile celor care au participat la sângeroasele evenimente este unul curent în epocă. Redactorii de la **Orizont** însă au o calitate specială: ei sunt scriitori. Pentru un timp însă se transformă în jurnaliști, sub imperativele timpurilor trăite. Practica lor de ziariști se distinge prin sobrietate, prin căldura apropierei de subiect, prin nevoia de a investiga și, totuși, de a face relatarea cu profesionalism, fără izbucniri sentimentaliste și chiar fără patimă. Fără patimă, deși nu vor lipsi luările de poziție tranșante, imprimând și reflexele pentru un nou comportament. Iată un fragment dintr-un text semnat de Antoaneta C. Iordache: „Aș vrea să-i spun azi, aici, celui care s-a ocupat «să refere» cărțile mele – anonim – celui care a făcut să-i parvină soțului meu, într-un moment critic, vestea «sigură» că familia i-a fost luată ostatică și celui care mi-a promis, telefonic, «să ne vedem la noapte», ca și altora din categoria ce nu mai merită numită, că nu m-aș teme să-i cunosc”.

Documentul răvășitor

Din acest prim număr liber mai consemnăm un articol al lui Cornel Ungureanu. Se intitulează simplu: *Un document*. Este o prezentare la un text de Claudiu Iordache, unul cu valoare documentară, desigur, căci datează din 18 decembrie 1989 și cuprinde ideile exprimate într-una din ședințele de înfierare a huliganilor Timișoarei, ședință ținută la IPROTIM (institut de proiectări). Dovedind reale aptitudini de gazetar implicat, Cornel Ungureanu prezintă curajoasa intervenție a lui Claudiu Iordache printr-un procedeu inedit. Cunoscutul profesor și critic literar nu rememorează, nu evocă, ci se pune la timpul prezentului istoric, unul care nu știe încă nimic de izbânzile din viitor, de peste câteva zile numai. Acest procedeu are rolul de a întări dovezile despre curajul dovedit de Claudiu Iordache, într-o zi când viitorul era deosebit de tulbure, existând chiar zvonul, consemnat de Cornel Ungureanu, că „**după** (s.a.), Timișoara să fie rasă după suprafața pământului”!

Primul număr al revistei **Orizont** din anul 1990 aduce o schimbare importantă: revista apare în 16 pagini, deci dublu decât în mod obișnuit. Multe pagini sunt dedicate, desigur, Revoluției. Remarcăm, în primul rând, cronologia ce umple pagina a doua, apărută sub numele de *Șapte zile care au zguduit România* (titlu

jurnalistic prin excelență!), semnată de Miodrag Milin. Istoric ca pregătire, cercetător ca meserie, autorul dovedește pricepere în sintetizarea faptelor importante, le selectează pe cele semnificative și le prezintă cu atenție la conținutul informativ, dar lăsând notele ce le subliniază caracterul important și senzațional (nu senzaționalist!). Acest prim episod redă întâmplări din zilele de 14 și 15 decembrie, punând în lumină fapte semnificative. Acestea sunt puse în lumină prin mărturii, redată prin formula jurnalistică a declarațiilor. Din cele relatate, rezultă fără putință de tăgadă rolul de catalizator al evenimentelor deținut de Tőkés László, căci referirile sunt toate la pastor și la aria mai largă a Pieței Sf. Maria, ca loc de desfășurare a evenimentelor.

De reținut mi se par două întâmplări pentru ziua de 15 decembrie. Sunt unele extrem de puțin cunoscute, dar care subliniază că, pe lângă ceea ce știam deja, că multe persoane, inițial, au venit la locul evenimentelor din curiozitate, asistând la cele întâmplate, au fost și persoane care s-au implicat mult mai mult, demonstrând că oamenii regimului pot fi învinși. Regizorul Ștefan Iordănescu a ajuns în zonă în 15 decembrie, după ora 19. Fire energică și mândră, a considerat că trebuie să ia atitudine și să intre-n luptă. Este vorba de trei indivizi în civil, care vor să aresteze o persoană chiar în stradă. Iată ce se relatează: „S-a văzut singur; lumea nu intervenea. Și totuși, l-a tras pe tipul solid de o parte, cerându-i actele și mandatul de arestare. Individul l-a împins, spunându-i să-și vadă de treabă: «Ce te amesteci, puștiule?» L-a îmbrâncit până spre mijlocul străzii, dar l-a abandonat apoi, întorcându-i spatele. Erau cam 6-7 metri între ei. Iordănescu și-a luat avânt și i-a sărit în spate, izbindu-l cu capul de grilajul de fier al magazinului Progresul. Cu mâna dreaptă l-a lovit și pe unul dintre ceilalți doi, un individ mic, cu părul creț, într-un palton gri. Cel lovit de grilaj s-a prăbușit pe trotuar. Cel de-al treilea, îmbrăcat într-un fâș crem, cu o căciulă de iepure, l-a păstrat (*părăsit? n.n., LVS*) pentru o clipă pe arestat și s-a îndreptat spre curajosul tânăr. Mulțimea îi înconjurase, oarecum la distanță. Tipul cu căciula de iepure (Șt. Iordănescu o păstrează ca trofeu) s-a apropiat. Avea o țigară Kent pe jumătate fumată. A încercat să lovească, Iordănescu a parat lovitura și în clipa următoare l-a lovit cu putere, în falcă. Omul a fost câteva clipe descumpănit, a mai încercat să se apropie, dar era amețit și s-a prăbușit pe linia de tramvai. L-a mai lovit de câteva ori cu picioarele. Mulțimea, ca la semnal, a început să-i lovească pe securiști: i-a călcat în picioare. Cel din Dacia a demarat în trombă, cu ușile deschise”.

Securist bătut crunt

Relatarea continuă cu un episod ce pare să fi avut loc cam la două ore mai târziu. Este vorba de încercarea unor indivizi în civil de a reține un tânăr de 16-17 ani. De data aceasta, mulțimea intervine prompt, iar unul dintre securiști este bătut crunt. Ba chiar este pus pe linia de tramvai pentru a fi călcat! Acestea sunt mărturii importante, mai puțin cunoscute, dar deosebit de relevante în ceea ce privește starea de spirit ce domina în Timișoara înainte de Revoluție.

Pagina a treia a revistei o aduce în prim-plan pe Mariana Bucă-Cernicova Bucă-, care avea să devină repede unul dintre cei mai importanți ziariști ai zonei și ai perioadei. Articolul semnat de ea se intitulează simplu: *De vorbă cu László Tóké*s. Este însă mult mai mult decât atât. Multă lume aștepta vești despre pastorul reformat, luat cu forța de la Timișoara și dus în satul Mineu din județul Sălaj. Tóké

s rămăsese acolo pe loc și slujea în biserica din sat și în cele din jur, deși era privit ca un adevărat erou atât în țară, cât și peste hotare! În materialul prezentat de Mariana Bucă-Cernicova se îmbină, de fapt, un reportaj despre aventura ajungerii la Mineu și un interviu cu pastorul.

Textul respectiv are o importanță deosebită în ceea ce privește informațiile de strictă actualitate despre pastor, dar și în ceea ce privește modul profesionist de a face informarea publicului. Ziarista scrie despre aventura sa în necunoscut, alături de câțiva jurnaliști străini, prima dată pentru a da de László Tóké

s, apoi pentru a ajunge la el. Ca să-l contacteze, jurnalista are inspirația de a suna la un număr din satul respectiv, număr ales la întâmplare! Nu trebuie să amintim că sistemul românesc de telefonie era deficitar și că existau multe localități care nu aveau niciun post telefonic instalat... Reportajul despre lansarea în necunoscut, ziaristii fiind și într-o luptă acerbă cu timpul, căci era chiar în 31 decembrie, iar cei străini se grăbeau să prindă închiderea ediției, reprezintă, în sine, o probă de măiestrie, narând fapte și întâmplări ce-și au propria lor importanță și relevanță. În pagina a patra avea să fie consemnat debutul în forță al lui Iosif Costinaș ca ziarist al Revoluției. Este vorba de un reportaj despre cele întâmplate în noaptea de 16 spre 17 decembrie în zona centrală a orașului. Articolul-document este important, căci conține o descriere riguroasă și atentă a celor întâmplate. Jurnalistul s-a alăturat unei coloane de demonstrații, în jurul orei 23, coloană ce a trecut prin zona căminelor studentești și a ajuns în Piața Victoriei (Operei), la Catedrală. Mărturia este importantă, căci dovedește că mișcarea

revoluționară cuprinsese o mare parte din oraș, deși grosul luptelor se dădea, în acele momente, în Piața Sf. Maria. Costinaș este urmărit de o întrebare obsesivă: Ce va fi mâine? Interogația își are rostul ei, mai ales că nu aflăm răspuns. Articolul este scris la timpul prezentului etern, al prezentului istoric, care nu lasă să se vadă dincolo de el, deși, desigur, este scris la două săptămâni de la evenimente, atunci când se știau clar urmările!

Ciorapi, chiloți, cacao, vată...

În pagina a cincea descoperim o nouă mărturie. Adelina Elena relatează ceea ce s-a întâmplat la ELBA în zilele de 18-20 decembrie 1989. Întreprinderea a fost unul dintre punctele-cheie ale Revoluției. Oamenii de aici știau despre revolta din zilele precedente, știau că sunt morți și răniți și parcă așteptau doar un moment, o scânteie să se revolte și ei. Scânteia este dată de apariția în curtea unității a unui camion militar plin cu soldați. Veniseră „doar” să ia muniție, dar acest amănunt nu s-a aflat decât mai târziu, când oamenii erau deja adunați în curte și dobândiseră încrederea dată de faptul că erau mulți. Revolta le-a călăuzit faptele, care au început să se înșire spre o grevă în toată puterea cuvântului. Semnificative sunt în context doleanțele formulate de muncitori, înainte să conștientizeze faptul că se poate mai mult: „Vrem căldură!”, „Vrem carne!”, „Vrem ciocolată pentru copii!” și ciorapi, chiloți, cacao, vată, într-o succesiune „dureroasă, jenantă”, după cum consemnează autoarea, pe care „conștiincios o înregistrează însuși prim-secretarul județului”.

Cu tot accentul pudibond, relatarea avea însă să reamintească cu precizie faptul că în epocă românii erau lipsiți de lucruri elementare. Nu a durat însă mult și revendicările s-au cristalizat în unele cu caracter general. De la solicitarea unor produse și servicii de primă necesitate se trece la: „Nu lucrăm sub arme!”, „Afară armata din oraș!”, „Unde-s deținuții?”, „Unde ne sunt morții?” și „Jos Ceaușescu!”. Aceste lozinci sunt strigate în fața lui Radu Bălan, prim-secretar al județului, Petru Moț, primar al orașului, și Constantin Posa, secretar cu probleme economice la Județana de Partid. Stilul este viu, faptele sunt consemnate cu minuție și sunt puse în context general. Mai mult, relatarea câștigă mult în obiectivitate prin faptul că autoarea nu vorbește despre trăirile ei, despre ce a simțit, nu este o analiză psihologică. Introspecției, căutării motivațiilor adânci pentru fapte și gesturi i se opune evidența. Nu se întrebă de

ce, ci relatează cum și ce s-a întâmplat. Procedeul este cel al panoramării, personajul principal fiind mulțimea, care acționează și reacționează la unison. Din punct de vedere jurnalistic, articolul respectiv, cu titlul *Față în față* și plasat sub supratitlul *Martor ocular*, rezistă și astăzi ca model de realizare a unui reportaj privind actualitatea. Mâna de ziarist se simte mai ales în relatarea momentelor extrem de tensionate, când se deschide focul, iar reacțiile pot fi contradictorii: „Și, deodată, pe neașteptate, răsună primele rafale. Curtea este un urlat. Alte focuri și pe podul vidat de lume rămân două siluete. «Poarta!» prin deschizătură țâșnesc câțiva bărbați. Se întorc cu o femeie grav rănită, pe care – în grabă – o duc la dispensarul ELBA și ne anunță că pe pod a rămas un băiețel împușcat mortal, 10-11 ani. (...) «Copilul!» Sub ochii noștri, care refuză în primul moment să creadă, corpul copilului este aruncat în Bega”.

Tanchetele împodobite cu oameni

Momentul eliberării, cel al ocupării Pieței Victoriei (Operei, pe atunci), în 20 decembrie, este redat plastic: „Invadăm strada. Apoi la stânga, cu tanchetele împodobite cu oameni, steaguri, flori, spre Piața Operei. Pătrundem primii pe lângă devastatul magazin de jucării. Privim în urma noastră. Fluvii omenești se scurg de peste tot”. Adelina Elena nu se lasă într-atât de copleșită de bucuria izbânzii și rămâne, în continuare, un observator atent, cu un ochi de ziarist mereu pe fază: „În cele din urmă, ostașii postați lângă Operă se retrag și ei, după ce refuzaseră să îngenuncheze pentru morții noștri, cei știuți și neștiuți”. Autoarea articolului de mai sus consemnează în final și un alt motiv al revoltei de la ELBA, unul mai puțin conștientizat și reliefat: curajul lor s-a născut și din frică: „Cei de la ELBA au trecut peste punctul mort ce-ar fi putut transforma momentul László Tőkés într-o baie de sânge adăugată celei de la Brașov, de acum doi ani”.

În plan strict cultural, remarcăm faptul că revista *Orizont* a început să publice traducerea *Arhiveleagului Gulag*, de Alexandr Soljenițin. Și nu este o versiune realizată pe picior, ci una cât se poate de sobră, ceea ce indică faptul că era realizată cu mult înainte de Revoluție.

Numărul 2 al *Orizontului*, din 12 ianuarie 1990, este ceva mai cultural, angrenându-se în efortul recuperării unor autori ce multă vreme au fost ținuți la periferia vieții literare, iar unii complet interziși. Miodrag Milin publică însă partea a doua a cronologiei sale *Șapte zile care au zguduit România*. Reținem

din această pagină un fragment semnificativ, referitor la cele întâmplate în 16 decembrie pe la prânz, în apropierea Bisericii reformate: „Primarul (e vorba de Moț, *n. n. L.-V. S.*) i-a înștiințat că a fost anulat mandatul de evacuare a pastorului, care poate să rămână pe loc și în continuare. Populația a aplaudat fericită. Apoi au scandat cu toții: „Libertate! Libertate!” După cum simțea Nemeth, era o scandare cu două înțelesuri deja: libertate pentru pastor, dar și libertate pentru popor”.

În pagina a treia, Antoaneta C. Iordache realizează un interviu extrem de viu cu lt.-col. Dumitru Damian și maior Viorel Oancea. Sunt puși în ordinea gradelor și funcțiilor din unitatea militară din care făceau parte. Pentru prima dată în presă apar amănunte despre curajosul ofițer Viorel Oancea, care, în dimineața zilei de 22 decembrie (deci când Ceaușescu mai era încă la putere, iar Milea se sinucidea!) avea să confirme, cel puțin parțial, că „Armata e cu noi!”, vorbind mulțimii din balconul Operei, balcon ocupat de revoluționari. Semnificative sunt însă și unele detalii privind modul profesionist de a face presă, într-o epocă când lucrurile erau tulburi, iar proporțiile nu puteau fi păstrate decât foarte greu, iar oamenii aveau încă unele rețineri în a vorbi foarte deschis. Mai ales pentru niște militari, grija față de a nu vorbi fără rost era capitală.

Atunci când reporterul îl atenționează pe lt.-col. Damian că ar putea fi vorba de un secret militar, ofițerul precizează: „Din punctul nostru de vedere nu. Oricum, v-am ruga, dacă se poate, să revedem împreună, înainte de publicare, interviul. Poate să-l arătați și domnului general Popescu... (acesta era comandantul Garnizoanei Timișoara, *n. n. L.-V. S.*). Foarte deschis, ziaristul răspunde: „De ce nu?” și consemnează totul în paginile publicației.

Noul proces al secolului

Numărul 3, din 19 ianuarie 1990, aduce o prefață la un serial intitulat *Procesul secolului*, material semnat de Vasile Popovici și Viorel Marineasa. Referirea este la procesul înscenat lui László Tőkés de către autoritățile comuniste, pentru o presupusă evacuare. Scopul era, desigur, să scape de el. Autorii lucrează metodic, limbajul este voit unul alb, curat, fără înflorituri, „neliteraturizat”, ceea ce permite ca informația să fie receptată mult mai ușor. În același timp, autorii nu se sfiesc să ia atitudine, apelând la invocația retorică doar în aparență, căci mai adânc se află sensurile ascunse ale unor adevăruri altfel decât cele „mitizate” în era comunistă (și nu numai!). Redăm un pasaj privitor la modul de

acțiune al justiției în România totalitară: „Tov. ministru ordonă, așadar, executarea hotărârii în orice condiții și la orice oră. Remarcabil ordin, demn de un adevărat ministru al justiției comuniste. Ce mai contează *Codul de procedură civilă*, făcut pentru proști, nu și pentru miniștri sau pentru oamenii legii? Acolo, la art. 385, se arată: «Nicio executare nu se va putea face înaintea de ora opt dimineața și după ora șase seara», precum și (art. 386): «Executarea silită nu se va face duminicile și sărbătorile legale sau naționale...» Tocmai de aceea, executarea s-a făcut la două noaptea, duminică!”

Referiri la condiția mass-media, mai ales într-un context dificil, extrem de dificil, cum era cel de după căderea lui Ceaușescu întâlnim în articolul intitulat *Presa liberă* și semnat de Doina Pașca-Harsanyi. Autoarea pune câteva întrebări, subliniind dificila ieșire din marasm. Dar ce este mai greu de perceput la nivel general, al întregii societăți, este și mai greu la nivel personal, căci nici măcar nu conștientizăm în ce măsură tarele trecutului ne fixau prezentul și ne determinau viitorul. Ca jurnaliști, exista atât sarcina de a informa, cât și cea de a se profesionaliza rapid: „Nu mai există cenzură, dar cum scăpăm de cenzura interioară, bine instalată în structura mentală a multor jurnaliști, cel puțin prin obișnuință, care este a doua natură? Cum scăpăm de reticențe, de formule, de șabloane? De unde învățăm să prezentăm realitatea așa cum e? Cum învățăm obiectivitatea, capacitatea de a surprinde esențialul, de a plasa săgețile la țintă și nu pe alături, în speranța că vor «atinge» prin ricoșeu? Cum ne dezbrăăm de atâtea năravuri?” Autoarea remarcă faptul că au avut loc unele schimbări în bine în acest interval de aproape o lună scurs de la Revoluție, dar că situația nu este bună. Presa este încă dezorientată, mizează pe false știri cu caracter senzațional și nu prea... informează!

Soluția pare a fi cea a cooptării în redacții a mai mulți tineri – dintre cei „dați dracului”, susține autoarea – și oferit mai mult spațiu corespondenților voluntari, cititorilor, într-un cuvânt, opiniei publice. Este tocmai ce făcea revista *Orizont* la acea dată, în contrast cu *Renașterea bănățeană*, ajunsă să se strângă în jurul a câțiva oameni din vechea redacție comunistă. Doina Pașca-Harsanyi mai face un apel la presă și în privința exprimării funcției educative (instructive sau formative, cum mai este cunoscută), scopul fiind ca oamenii pricepuți (juriști, sociologi, istorici) să prezinte modele și informații despre funcționarea instituțiilor democratice, în special sindicatele, modelul fiind, desigur, cel al Solidarității poloneze.

Tot aici aflăm și un alt articol intitulat *Cine mai vine?* și semnat de scriitorul Viorel Marineasa, cel convertit la jurnalism din nevoia de a răspunde chemării prezentului. Povestește, nu fără umor și o dungă de ironie caldă, ce se întâmpla în anticamera noilor organe ale puterii și cum veneau delegații din județ după „indicații”. Remarcabil este portretul făcut, din câteva tușe, lui Ion Monoran: „Mai încolo, lângă internatul liceului Electromotor, trepădează familiile, susținătorii **frontieriștilor** (s. a.) – o femeie de la țară și o gașcă de țigani. Vor să-i aibă acasă pe ai lor de Crăciun sau barem de Anul Nou. Nu-s lăsați să se reverse spre Consiliu până nu preia inițiativa poetul revoluționar Monoran. Plecând, îl poți vedea la comandă, cu pleata în vânt, sistematizând din mers revendicările grupului”.

Un număr de excepție

Și vine numărul 4 al revistei *Orizont*, din 26 ianuarie 1990, poate cel mai bun produs jurnalistic pentru perioada scursă de la căderea lui Ceaușescu. Pe prima pagină este prezentat un articol semnat de Eugen Todoran, intitulat *Presărați pe a lor morminte...* Distinsul profesor fusese scos la pensie cam forțat de regimul comunist, pentru care orice personalitate formată în perioada interbelică reprezenta un pericol. Profesorul era un distins discipol al lui Blaga, despre maestrul său scriind volume fundamentale. Școlit la Cluj, tânărul Eugen Todoran avea să ajungă cu facultatea la Sibiu, unde fusese exilată după Dictatul de la Viena. Aici devine membru activ al Cercului literar de la Sibiu, cel care a dat nume importante literaturii române. După război, profesorul avea să fie închis. A durat ani buni până la o parțială reabilitare, urmată de integrarea în învățământul superior la Timișoara. Odată, era prin 1987, profesorul avea să-mi spună ceva impresionant, mai ales pentru cineva tânăr, cum eram eu atunci. Discuția era despre Blaga și „obsedantul deceniu”. Îmi relata deschis, în cuvinte simple, lucruri grave, de parcă era vorba despre altcineva și nu despre sine: „Apoi, dragă Lucian, a punctat la un moment dat, eu am făcut pușcărie pentru că am fost contra unui regim care urma să vină!” Am întors aceste cuvinte pe toate fețele, luni în șir, și cred că atunci am înțeles pentru prima dată la modul exact și concret perversitatea sistemului comunist: oameni care acționaseră și-și trăiseră viața conform propriei conștiințe și în conformitate cu legile și preceptele timpului aveau să fie judecați și încarcerați după legi noi și după criterii de propagandă defecte!

Articolul din revistă nu este lung, însă este plin de semnificații. Eminentul exeget al lui Eminescu și al lui Blaga afirmă încă de la început importanța celor întâmplate în zilele de început ale Revoluției: „Noaptea de 16-17 decembrie a fost Începutul a ceea ce paginile de istorie vor consemna de acum înainte ca *Revoluția românească* (s. a.), unică în istoria poporului prin ridicarea ei de jos, într-o stare de spirit a mulțimii, căreia tineretul muncitoresc i-a dat glas de rezonanță peste orice timp ce, de acum înainte, va putea fi numit, cu siguranță, Istoric”. Eugen Todoran subliniază deci și faptul că mișcarea care a înlăturat regimul comunist a fost pornită de jos, din rândul oamenilor obișnuiți, fără o organizare inițială, chiar fără program și fără lideri. În ceea ce privește denumirea, autorul insistă asupra expresiei „Revoluția din 16-22 decembrie”, nu din 22 decembrie.

În articol se mai face o propunere interesantă, de data aceasta adresată celor din București, din conducerea de stat, pentru că, dacă fosta piață în care se afla sediul C.C. al P.C.R. urma să se numească Piața Revoluției, bulevardul principal care duce spre ea ar trebui numit Calea Timișoarei. Acest lucru nu s-a realizat întocmai, căci în București există acum un bulevard Timișoara, dar așa, mai la margine... Eugen Todoran mai face și o altă propunere inedită, pentru care nici acum nu este prea târziu să fie pusă în aplicare de către autoritățile locale: „Piața din fața Operei Române din Timișoara, păzită în prezent de tancurile armatei, după ce Revoluția se va consolida într-o nouă organizare, așezare statală, va putea păstra, ca piesă de muzeu în aer liber, două arme de apărare a victoriei în fața clădirii”. Profesorul vorbea, desigur, despre tancuri!

Au ieșit pe geam la Revoluție

În pagina a doua, la locul consacrat, continuă cronologia lui Miodrag Milin. Suntem în noaptea de 16-17 decembrie. Demonstrații părăsiseră Piața Sf. Maria după luptele intense cu forțele de ordine. Istoricul consemnează conștiincios declarațiile unor participanți. Reușește să unifice mărturiile, să le pună cap la cap și astfel realizează un lucru deosebit, și anume traseele Revoluției din acea noapte, căci coloanele de demonstrații, formate din sute și mii de oameni, au pornit pe diferite trasee prin oraș. Semnificativă mi se pare relatarea despre ceea ce se întâmpla în Complexul Studentesc: „O primă coloană s-a arătat deja sâmbătă, 16 decembrie, după orele 19. Scandând «Studenti, veniți cu noi!», «Jos Ceaușescu!» , «Jos dictatura!» , au luat-o spre

cantină, pe alee, printre cămine, spre Liceul Ion Vidu. Studenții n-au prea ieșit (exceptându-i, bineînțeles, pe cei care erau deja în stradă): erau încuiați în cămine. Cei din coloană au scandat în consecință: «Lașii! Lașii!» Noaptea târziu (cum a aflat Oprea) au forțat ușile sau au ieșit pe fereastră, alăturându-se demonstrației. Sărind chiar de la etaj spre a se alătura celor de afară, un student și-a fracturat piciorul”.

În aceste momente dramatice, dar și de mare însuflețire, există însă preocuparea pentru a lua măsuri de siguranță, de a găsi motivații pentru a acoperi adevărata față a lucrurilor. Este vorba despre faptul că forțele de ordine ar fi putut interveni oricând (ceea ce s-a și întâmplat!), iar oamenii aveau nevoie de o scuză a prezenței lor în stradă, căci scopul adevărat, cel al participării la mișcările de protest, le-ar fi putut aduce neazuri. Cu toate motivațiile găsite și invocate, arestul Miliției și celulele penitenciarului aveau însă să se umple curând cu persoane reținute, multe de-a valma, pe principiul: Lasă, că știi tu ce ai făcut! În context, reținem un fragment din cronologie: „Oprea a părăsit coloana pentru a-și certifica prezența la lucru (ca să nu se știe că a fost la demonstrații); era de serviciu în tura de noapte. Colegii de muncă l-au primit cu însuflețire, cu brațele deschise. I-au cedat și din munca lor, să-și treacă în sarcina de schimb, ca și cum ar fi lucrat”.

Fulminant este serialul intitulat *Cazul Tőkés*, semnat de Viorel Marineasa, Vasile Popovici și Marius Proks. Materialul poate funcționa oricând ca exemplu de jurnalism temeinic și aplicat. Se face o reconstituire, pas cu pas, a celor întâmplate cu pastorul reformat, în contextul declanșării mișcărilor de protest. Recunoaștem în text seriozitatea documentării, fraza clară și coerența redactării proprii lui Viorel Marineasa, incisivitatea și spontaneitatea asocierilor de idei specifice lui Vasile Popovici, iar surpriza vine de la Marius Proks, jurist temeinic, deschis însă abordărilor proprii jurnalismului de investigație. Încă de la început, autorii fac o precizare importantă, subliniind situația complicată în care erau puse autoritățile comuniste, care se vedeau puse în imposibilitatea de a recurge la obișnuita soluție a arestului la domiciliu în cazul pastorului: „Numai că de astă dată intervenea ceva deosebit și agravant: acum protesta un preot și, pe deasupra, pastor al unei comunități minoritare, deci cu atât mai unite. Soluția arestării la domiciliu cădea de la sine, domiciliul aflându-se în una și aceeași clădire cu biserica, unde enoriașii nu puteau, totuși, să fie împiedicați să vină”.

Autoritățile statului recurg atunci la soluția îndepărtării lui Tókes László din biserica din Timișoara printr-un subterfugiu. Ideea era de a-l muta în sătucul Mineu, din Sălaj, pentru a-i îngrădi acțiunile. Astfel intra în scenă episcopul reformat de Oradea, Papp László, care a primit sarcina să facă transferul. Data schimbării este de 1 mai 1989. Deoarece preotul nu voia să plece, considerând că motivele mutării nu sunt întemeiate, superiorii săi ecleziastici au recurs la justiție, cerând evacuarea! Este evidențiat și excesul de zel din partea președintelui Judecătoriei Timișoara din acea perioadă, grăbit să fixeze termene de judecată, deși, conform uzanțelor, de aceste „mărunțișuri” civile se ocupau judecătorii de serviciu și nu șefii cei mari...

Un ton vehement degeaba

În aceeași pagină este publicat un text destul de lung, semnat de Colectivul de judecători și procurori participanți la soluționarea cauzei. Este o replică la articolul anterior, intitulat *Procesul secolului*. În articol sunt reluate elementele principale ale cazului, abordarea fiind una cronologică, neutră, în limbajul profesional specific. Intervenția se face, deoarece autorii ar fi recunoscut că nu sunt specialiști „într-ale jurisprudenței”, insinuând, deci, că au făcut o relatare defectuoasă. După expunerea tehnică, în final este formulat și reproșul: „În acest context, tonul vehement al articolului, expresiile jignitoare la probitatea organelor de justiție și procuratură din municipiul Timișoara, insinuările privind tenta naționalist-șovină a acestor organe sunt total nefondate și neavenite”. Nota de răspuns a ziaristilor este inteligentă, savuroasă și merită reprodușă, deoarece este și un exemplu despre cum trebuie făcută meseria de jurnalist: „Citim și recitim nota dvs., stimați domni și, probabil, doamne ss. Indescifrabile – căci dincolo de cele cinci semnături nu reușim să vă ghicim identitatea – și trebuie să admiteți că și de această dată nu sunteți în chestie. Înțelegem în oarecare măsură că dvs. vreți să dați un răspuns la articolul nostru *Procesul secolului* din numărul anterior al revistei. Deocamdată ne-ați trimis un, cum să-i spunem? un text de disculpă”.

Jurnaliștii ar trece ușor peste poziția colțoasă a „colectivului” de justițiabili dacă nu ar exista formulat acolo ceva mult mai grav, și anume inadecvarea domnilor judecători și procurori atât la realitatea dosarului, cât și la realitatea zilei. Căci, să nu uităm, această polemică se duce la sfârșitul lunii ianuarie 1990. Cei din justiție dădeau însă dovadă că nu reușiseră să se replieze și să

adopte, formal măcar, o poziție mai relaxată față de noua viață social-politică. Nici acum nu înțelegeau că Revoluția a fost posibilă și a fost stimulată în declanșarea ei și de modul de lucru catastrofal și la ordinele puterii totalitare a unor judecători și procurori. Acest aspect este sesizat clar de oamenii de presă. Ei susțin că ultimul paragraf, ce li se adresa direct, i-a îngrijorat în mod deosebit. De aceea, finalul notei se adresează în mod explicit opiniei publice, rugată să rețină: „Colectivul de judecători și procurori participanți la soluționarea cauzei consideră și la ora actuală, conform textului de mai sus, că dispozițiile de drept material și drept procesual au fost respectate întocmai. Așadar, László Tőkés **rămâne** (s.a.) vinovat”.

Toată rezerva de sânge...

Numărul mai conține mărturii din Revoluție. Una este semnată de Angelu Urdea, laborant la Centrul de recoltare a sângelui. De la el reținem faptul că, la serviciu, în 17 decembrie 1989, intuind că va fi nevoie de sânge, a luat legătura cu colegii de la Reșița și Arad. Cum aceștia nu înțelegeau de ce li se cere toată rezerva de sânge, li s-a spus explicit că se trage în demonstrații. Ionel Popa face și el o relatare, dar despre ceea ce s-a întâmplat la U.M.T., în 20 decembrie. Textul este o mărturie, în adevăratul sens al cuvântului, căci autorul relatează simplu și direct ce a văzut el, elementele emoționale (frică și bucurie) fiind reduse la minimum. Rămâne relatarea, una alertă, axată pe elementele importante. Ionel Popa se dovedește un martor mobil, unul participant la evenimente și care se deplasează rapid acolo unde crede că se întâmplă ceva semnificativ. Este participant la mișcările de protest, însă își menține atenția trează, reținând în memorie adevărata semnificație a faptelor.

În acest număr mai remarcăm intervenția lui George Șerban, cu articolul intitulat *Iarăși lupta de clasă?!* Textul este semnificativ, deoarece reprezintă o luare de poziție împotriva tendințelor segregacioniste apărute în epocă, tendințe care subliniau aprig rolul muncitorimii în noul context și o altă, posibilă, sciziune: „Chiar are muncitorimea română alte interese și un alt ideal de organizare politică, economică și socială decât țărănimea, intelectualitatea sau funcționăria?” Era vremea lui „Nu ne vindem țara!”, când exista pericolul ca străinii să vină și să ne ia fabricile, ridicându-le cu macaraua... Șerban mai face și o altă precizare interesantă: „Niciunul dintre partidele recent constituite nu s-

a declarat reprezentant al vreunei clase sociale. Ba două dintre ele (cele istorice) au și ținut să avertizeze: nu sunt partide de clasă”.

Orizont nr. 5 apare în 2 februarie 1990 și-și continuă misiunea de a fi nu doar o revistă de cultură, ci o publicație de informare în masă cu privire la Revoluție. Tehnica este, în continuare, cea a mărturiilor, fie lăsate libere și consemnate ca atare cu mici adaptări de stil, fie sistematizate prin focalizarea pe un aspect relevant, cum face în cronologia sa Miodrag Milin. Acesta nu apelează la un studiu de factură monografică asupra unui subiect, asupra unui moment sau loc din istoria Revoluției, ci apelează la tehnica revenirii, din timp în timp, la temele respective, adăugând și întregind. Este o metodă a survolului, care permite atât focalizarea, cât și distanțarea, pentru a face conexiunile necesare cu evenimentele desfășurate înainte sau după momentul abordat, precum și cu cele desfășurate în spații mai mult sau mai puțin apropiate. Este o lipsă de rigoare căutată în abordare, impusă de cercetător, care, astfel, dă dinamism relatării, pe măsura faptelor descrise, am putea spune.

O acțiune inadmisibilă

Referirile sunt tot la zilele de 16 și 17 decembrie, cu accent pe confruntările desfășurate pe străzile orașului, în diferite puncte. Mulțimea prezentă în Piața Sf. Maria s-a îndepărtat, în grupuri, spre cartiere. Aici demonstrații aveau să dea piept cu forțele de ordine. Mai amintim și că declarațiile martorilor nu sunt prelucrate decât sumar, păstrându-li-se caracteristicile stilistice, că nu se recurge decât la minime precizări teoretice, iar ansamblul se naște din acumularea de fapte, așa cum sunt ele redată prin mărturii, și nu din teoretizări. Astfel, avem în față un text viu, incitant, dovadă că istoria nu trebuie relatăată doar în stilul savanților cu morgă. Pe de altă parte, textul ce poartă semnătura lui Miodrag Milin este și un model fericit de abordare jurnalistică.

Viorel Marineasa, Vasile Popovici și Marius Proks continuă cu un nou episod din fulminantul lor foileton *Cazul Tőkés*. Faptele sunt efectiv disecate, analizate temeinic, fiecare în parte, și apoi reasamblate într-un întreg relevant. Reținem pentru suplețea demonstrației și frumusețea argumentației un fragment: „În cazul nostru, preotul Tőkés László este căsătorit cu doamna Tőkés Edith, iar unul dintre efectele firești ale căsătoriei este **domiciliul comun** (s. a.). Or, partea reclamantă a chemat în judecată pentru evacuare **numai** (s. a.) pe Tőkés László, **nu** (s.a.) și pe soția sa. Completul de judecată nu a sesizat acest aspect

și nu a pus în discuția părților această lipsă, deci nu a întrebat partea reclamantă dacă înțelege sau nu să cheme în judecată, alături de Tőkés László, și pe soția sa. Pentru ca hotărârea ce urmează să se pronunțe să-i fie opozabilă și ei. Însă, procedându-se cum s-a procedat, se ajungea la o hotărâre ciudată: se evacua soțul, dar nu și soția. E bine de știut că membrii familiei au drepturi locative egale și distincte cu titularul (...)

Astfel, sub acest aspect, acțiunea este inadmisibilă. Nu se poate dispune o evacuare individuală, căci aceasta ar echivala, practic, cu separarea soților, cu dezbinarea lor! Se vede că necinstea se conjugă foarte bine cu incompetența”. Important este interviul luat de Iosif Costinaș locotenent-colonelului Petre Ghinea, unul din ofițerii ce comandau lupta de apărare a orașului împotriva celor numiți generic teroriști. După cum știm, de existența acestor persoane înarmate decise să înăbușe Revoluția nu se îndoia nimeni. Au existat numeroase mărturii pe această temă și au fost descoperite unele urme. În acea perioadă, *Renașterea bănățeană* găzduia articole, multe semnate de ofițeri de armată, în care această confruntare cu elementele ostile era folosită, așa cum am văzut și din analiza respectivului ziar, pentru glorificarea Armatei, într-un limbaj hiperbolic, străin realității descrise. Iosif Costinaș nu-și lasă interlocutorul să bată câmpii, deși amândoi cred în existența teroriștilor. Petre Ghinea se dovedește un om cu capul pe umeri, sobru și deschis, și nu avansează către public date necontrolabile și nici nu se împăunează cu merite, chiar dacă ele există.

Redăm, în continuare, un pasaj din interviu, unul semnificativ în privința celor întâmplate, dar și a ceea ce se știa, la acea dată, concret despre teroriști: „Către miezul nopții, am auzit țipete din Piața Operei. Am pornit imediat cu transportorul în care mă aflam. După ce am străbătut strada Alba Iulia, pe care oamenii fugeau îngroziți, am ajuns aproape de pasajul subteran. În jurul scărilor pasajului subteran se aflau, întinși cu fața la pământ, câteva sute de tineri. Le-am făcut semn să fugă, i-am protejat. A început să tragă în noi dinspre Muzeul Banatului. Auzeam gloanțele cum se lovesc de blindaj. În același timp, se trăgea și din câteva poduri ale clădirilor. Ne-am îndreptat spre muzeu, am aprins reflectoarele transportorului, luminând micul parc din apropiere. Căpitanul Ilie Hîrța a reușit să prindă în lunetă pe unul dintre teroriști. A tras în el. Teroristul a căzut ca retezat și, imediat după aceea, «colegii» lui ne-au spart reflectoarele. Ne-am retras, am ocolit clădirea muzeului și am cercetat locul

unde a căzut teroristul. Dispăruse de acolo. Am văzut doar urme de sânge... Din hotelul Central s-a tras asupra noastră și ne-au găurit câteva pneuri de la transportor...”

Înainte de pasul decisiv

Din acest număr mai reținem o relatare apărută sub titlul *Baricada albă* și semnată de Elisabeta Chișa. Este un text scris sub imperiul emoției, din care exaltarea nu lipsește. Nu are multe informații, dar este important prin faptul că prezintă o primă imagine a ceea ce s-a întâmplat la Arad în 21 decembrie 1989. Solidaritatea orașelor din jur cu Timișoara a fost esențială în acele momente. Era joi dimineață, Ceaușescu era încă stăpân pe aparatul puterii și exista teama că se va răzbuna pe capitala Banatului. Atunci apăruse zvonul că Elena Ceaușescu dăduse ordin ca Timișoara să fie rasă de pe fața pământului. Ridicarea Lugojului și a celor din Deta erau elemente importante, ceea ce dovedea că Banatul gândea și acționa la unison. Revolta declanșată la Arad și imediat la Cluj devenea însă esențială, căci dădea o rază de speranță celor ce așteptau cu speranță și înfrigurați, unii temători, în Piața Operei (Victoriei) din Timișoara.

Aradul și Clujul se ridică la luptă motivând Bucureștiul să facă pasul decisiv. Joi înainte de prânz, mitingul de înfierare organizat de Ceaușescu pentru înfierarea Timișoarei este spart. Acum plăteau bucureștenii prețul libertății, așa cum o făcuseră timișorenii cu câteva zile înainte. Timișoara era mântuită, căci nu mai era singură, iar dictatorul avea acum grija Capitalei. Elisabeta Chișa, autoarea de la Arad, recepționează cu bucurie începutul revoltei, dar nu este surprinsă, căci evenimentele erau, cumva, așteptate: „Incredibil... – dar adevărat. Deci a sosit și ziua asta... Mă îmbrac la repezeală, în vreme ce prin toate ferestrele deschise aud poporul scandând”.

Numărul 6, din 9 februarie 1990, al revistei *Orizont* aduce două schimbări ușoare de atitudine. Una legată de caracterul mai pronunțat literar al publicației. A doua privește acum Revoluția nu doar prin prisma mărturiilor, ci și prin efectele ei și, mai ales, prin analiza a ceea ce i-a urmat. Rămânând, deocamdată, la capitolul mărturii, consemnăm amplul interviu luat de Iosif Costinaș lui Mircea Mureșan, unul dintre participanții activi la Revoluție. Reținem de aici o mărturie relevantă despre ceea ce s-a întâmplat la Județeană de Partid în 20 decembrie 1989, evenimente despre care și astăzi se cunosc puține detalii. Iată

ce spune Mircea Mureșan: „Careva dintre noi, dintre cei aflați în primul rând, ne-a spus că trebuie să ne organizăm pentru a duce tratative cu reprezentanții puterii ceaușiste. Ion Marcu s-a adresat mulțimii, cerând să vină la noi câte un reprezentant al marilor întreprinderi, în vederea constituirii unui comitet. Așa s-a născut, ad-hoc, **Comitetul democratic**, constituit din 10-12 bărbați, cei mai mulți tineri. Eu m-am oferit să reprezint învățământul. Soldații ne-au lăsat să trecem”.

Libertatea presei este importantă

Mai există și un alt moment semnificativ. Când rememorează, martorul recunoaște că, prins în iureșul evenimentelor, a scăpat din vedere unele amănunte. Are fixată însă în memorie esența celor întâmplate: „Ni s-a spus că Dăscălescu (ultimul premier comunist, *n. m. L.-V. S.*) așteaptă să-i prezentăm o listă de revendicări. După ce ne-am sfătuit scurt timp între noi, am scris un proiect de revendicări. Nu-mi amintesc cuvânt cu cuvânt cum l-am formulat. În rezumat, ceream: **demisia imediată și necondiționată a lui N. Ceaușescu; demisia, în aceleași condiții, a guvernului; libertatea presei; libertatea cuvântului; respectarea reală a drepturilor omului în România, libertate și respect pentru culte; frontiere libere; eliberarea imediată și necondiționată a celor arestați începând cu noaptea de 16 spre 17 decembrie; doliu național în memoria celor uciși și înmormântarea lor după datinile strămoșești**”.

Ceea ce se poate lesne remarca este faptul că autorii documentului au făcut distincție între libertatea presei și libertatea cuvântului, cele două cerințe potențându-se reciproc, deși cele două noțiuni sunt aproape sinonime sau, la o analiză mai specioasă, libertatea presei poate fi inclusă fără rezerve în cadrul general al libertății cuvântului. Observăm și cu această ocazie atenția deosebită acordată mass-media de luptătorii în Revoluție. Un fenomen asemănător se petrecea și în apropiere, în balconul Operei, acolo unde funcționa celălalt centru diriguitor al revoltei. Mai evidențiem faptul că, deși fiecare revendicare este corectă în sine, ele ajung însă cumva să se contrazică, unele părând mai radicale, iar altele mai cuminți. Satisfacerea primelor trei-patru doleanțe, unele cu efect imediat în societatea românească (plecarea de la putere a lui Ceaușescu și a guvernului comunist, alături de libertatea cuvântului), ar fi dus la instalarea la conducerea treburilor țării a unor persoane capabile să rezolve simplu

celelalte revendicări. Pe de altă parte, este adevărat că autoritățile comuniste au luat chiar de atunci măsura eliberării a multor persoane reținute în zilele anterioare în Timișoara. Dar nu a fost de ajuns...

Vești din infern

Relevant în acest număr este articolul *Telefonul și criza de sens*, semnat de Gheorghe Crăciun. Scriitorul brașovean relatează despre actul de un curaj aproape firesc al lui Viorel Marineasa, care, în ciuda pericolului la care se expunea, avea să-i telefoneze, undeva în seara de 18 decembrie 1989, bănuiesc, pentru a-i relata ce se întâmplase la Timișoara. Receptarea este una încărcată de semnificații, căci „Viorel Marineasa devenise peste noapte un om pe care genocidul de la Timișoara îl modificase până în străfundul ființei. Atunci am înțeles imensitatea distanței ce se întindea între noi. El văzuse incredibila față a adevărului, eu doar aflam ce a fost”. Viorel Marineasa fusese încă din seara de 16 decembrie 1989 în Piața Sf. Maria, la Biserica reformată. Apoi simțise nevoia irepresibilă, simțită și de alți timișoreni, de a vorbi cu rudele și prietenii din țară sau chiar străinătate, pentru a da informații despre ce se întâmplă la Timișoara. Și Marineasa a făcut-o, în ciuda faptului că știa că este în vizorul temutei Securități și că e posibil ca telefonul să-i fie ascultat...

Dar faptul că Gheorghe Crăciun era la distanță reprezenta poate și un mare avantaj. Făcea parte din planul nespus și poate niciodată conștientizat până la capăt, cel puțin în primele ore ale Revoluției, că lumea trebuie să afle, că lumea trebuie mobilizată, ca revolta să izbucnească și în celelalte mari orașe. Pentru că, deși Viorel Marineasa doar relatează, ecoul spuselor sale este unul covârșitor: „Prietenul meu nu mă cruța. Simțea nevoia să se elibereze de tot ceea ce văzuse și aflase la rându-i. Îmi vorbea despre copiii cu lumânări aprinse în mâini uciși în fața Catedralei, și despre gropile comune, și despre blocul în flăcări în care locuia Daniel Vighi, și despre Cornel Secu, aflat la spital între viață și moarte, cu trei gloanțe înfipte în trup, și despre schingiuri, și despre actele de vandalism înscenate pentru a semăna confuzie. Totul trebuia spus, pentru că totul trebuia știut”.

În ceea ce privește schimbarea de direcție a revistei, de la mărturiile despre Revoluție la analizele privind cauzele sau urmările, este de revăzut articolul *Capul plecat, sabia nu-l taie*, care face o scurtă istorie a grupării România liberă. Relevantă este însă încercarea lui Victor Neumann de a răspunde la

întrebarea *De ce tocmai Timișoara?* „Căci în însăși spontaneitatea unei revolte de proporții aceleia din decembrie trecut se ascunde mentalitatea venind din istoria acestui ținut”. Această mentalitate este susținută de Victor Neumann cu argumente vizând statutul occidental al Timișoarei, apartenența ei la curentele de idei apusene, legăturile comerciale vechi de sute de ani, spiritul cosmopolit și caracterul multietnic al Banatului, dar mai ales orgoliul de a nu mai suporta foamea și mizeria spirituală.

(Anti)Democrația

Ne întoarcem acum la prima pagină, pentru a vedea editorialul, unul eminamente politic, semnat de Mircea Mihăieș. Articolul cu titlul *Triumful reacțiunii?* este important, deoarece consemnează situația disperată a presei, situație în care libertatea cuvântului este capabilă să nască monștri. Este vorba de traği-comedia în care ziarele adevărate nu se stabilizează, iar vechii politrucii ceaușiști se regrupează și fondează... **Democrația!** Ca o consecință, Mircea Mihăieș consideră că libertatea ce va să se nască a și murit: „În istoria subiectivă a celui care scrie aceste rânduri, Revoluția a fost înfrântă la 22 ianuarie 1990. Nu știu ca atunci să se fi dat vreun decret fățiș antipopular. Nu știu dacă, în 22 ianuarie, actualii deținători ai puterii au încercat să intimideze opoziția (inegalabilă, de altfel, în arta autodiscreditării publice). Unele din aceste lucruri s-au întâmplat o săptămână mai târziu. Pentru multe spirite lucide, un mare semn de întrebare s-a ivit doar odată cu demonstrația de forță din ziua de luni, 29 ianuarie. Abia atunci a fost scoasă, din ceea ce începusem a spera că e lada istoriei, perfida armă a umanității. Periculosul joc de-a «unitatea monolitică» s-a desfășurat în întreaga lui splendoare. Și totuși, pentru mine, Revoluția s-a sfârșit la 22 ianuarie 1990”. Mirarea autorului este cu atât mai mare, cu cât era sigur că editorul publicației **Democrația**, e vorba de politrucul Eugen Florescu, era arestat!

Numărul 7 al revistei **Orizont**, cel din 16 februarie 1990, păstrează serialul consacrat al procesului *Cazului Tőkés*, semnat de Viorel Marineasa, Vasile Popovici și Marius Romulus Proks, continuă și interviul luat de Iosif Costinaș revoluționarului Mircea Mureșan. La revistă vin însă forțe proaspete. Vorbim despre Cornel Bogdan, care, alături de Dușan Bogdan, realizează un material fulminant cu Mirko Atanackovic, pe atunci consulul general al Iugoslaviei la Timișoara. Rolul important al Consulatului Iugoslav în difuzarea către lumea

largă a informațiilor despre cele petrecute în oraș în timpul Revoluției era relativ cunoscut. Mai puțin se știa (și se știe!) la ce riscuri mari s-au expus diplomații și cât de aproape au fost de moarte. Aflăm din material că viceconsulul Kreckovic a fost rănit în Piața Operei și că acești oameni nu doar au acceptat să transmită necondiționat peste graniță informații despre mișcările de protest, ci și-au făcut o datorie de onoare de a le căuta și de a le transmite la Belgrad!

Consulul general Mirko Atanackovic descrie situația grea din punctul de vedere al comunicării de date, precum și măsurile întreprinse pentru a sparge zidul tăcerii: „În perioada aceasta, Timișoara a fost practic izolată. Așa cum știți, demonstrațiile au început în 16, pentru a culmina cu o mare vărsare de sânge în noaptea de 17, iar în zilele acelea nu am avut altă posibilitate decât să mergem personal la Vârșeț și să ducem informațiile despre ceea ce se întâmpla la Timișoara. (...) Mergeam zilnic în Iugoslavia să ducem rapoartele despre ceea ce se întâmpla la Timișoara, cu tot riscul la care ne expuneam, pentru că a trebuit să ne strecurăm cu mașina noastră diplomatică printre care blindate și nu era niciun dubiu că noi mergem pentru o anumită misiune”. Și deoarece căile diplomatice se dovedesc uneori prea... diplomatice, Mirko Atanackovic nu se sfiește să intre în direct la Radio Belgrad, unde anunță că s-a terminat cu regimul Ceaușescu la Timișoara, deși dictatorul era încă la putere la București! Pericolul nu venea însă doar din stradă, acolo unde diplomații puteau fi capturați sau uciși, din greșeală sau mai ales cu intenție, ci și din eter, căci Securitatea era pe fir, iar legăturile telefonice funcționau greu. Cele cu străinătatea erau întrerupte și nici măcar corpul diplomatic nu putea vorbi acasă. Nu era însă timp de pierdut, căci orice întârziere în anunțarea revoltei și a consecințelor ei sângeroase putea fi fatală, ducând la înăbușirea ei. Semnificativ este episodul din 20 decembrie 1989, când la Consulatul General al Iugoslaviei la Timișoara sosesc delegații Frontului Democratic Român. Nicio clipă nu se pune problema să nu fie primiți. Ba chiar se iau măsuri urgente ca revendicările să ajungă să fie cunoscute în străinătate. Cum legăturile cu exteriorul erau tăiate, consulul recurge la un artificiu: „Eu am fost obligat ca în data de 20, când a fost aici delegația Frontului, să chem la telefon serviciul telex al ambasadei din București, altă posibilitate nu exista. (...) Am sunat Bucureștiul, am dictat telexul, în care am prezentat toate obiectivele și scopul programului Frontului Democrat”.

În ceea ce privește eforturile de a izola total chiar și Consulatul, Mirko Atanackovic consideră că a avut noroc, că diplomații s-au mișcat mai rapid decât securiștii: „Pentru regim, așa cum era el, ar fi fost o joacă de copii să nu știe ceea ce vorbim noi la telefon. Nu exista niciun dubiu că ei știau ce facem noi și probabil nu au avut timp să ne taie legătura telefonică cu Bucureștiul și să ne împiedice fizic să mergem până la Vârșeț (pare ciudat, dar sunt multe mărturii care să ateste faptul că în acele zile legăturile telefonice din Timișoara cu restul țării au fost chiar mai bune decât în mod obișnuit! *n. m. L.-V. S.*); păi bine, ne puteau lichida, dar eu cred că aceasta ar fi constituit un scandal mare, de dimensiuni internaționale, și nu s-au hotărât la așa ceva. Dar, fără îndoială, știau ce facem noi. Și ceea ce era natural ca noi să facem”.

Îi dă o palmă preotului

Suntem deja în luna martie a anului 1990 și tocmai când părea că *Orizontul* o va vira definitiv spre menirea sa culturală, lăsând locul presei, cotidiene și săptămânale, cu profil generalist, apare numărul 10 al revistei, unul profund marcat de căutarea adevărului despre Revoluție. Înainte însă să vorbim de evenimentul major constituit de începerea mult așteptatului Proces de la Timișoara se cuvine să aruncăm o privire pe episodul al VIII-lea al *Cazului Tókés*. Sunt semnalate, și de această dată, multe ilegalități executate de oamenii legii la comanda conducerii de partid și de stat, cu concursul episcopului reformat de Oradea. Semnificativă este, de data aceasta, scena evacuării, ce pare desprinsă dintr-un spectacol grotesc: „Când pătrund, cei 15 inși în civil și în uniformă îl zăresc pe Tókés în amvon, cu Biblia în mână. «Măi, dobitocule, roagă-te pentru ultima dată!» Doi indivizi îl înhață pe preot. Până ajung jos, unul dintre ei, căpitanul Veverca, îl izbește fără încetare. În biroul parohial, năucit, executorul judecătoresc scrie procesul-verbal de evacuare, după cum i-l dictează Alexandru Robu. Tovarășii sunt zoriți, hotărâsc că hârtia poate fi completată mai târziu. Ca să grăbească lucrurile, Veverca îi dă o palmă preotului: «Hai semnează, bă popo!»» De amintit că nu trece mult timp și Iosif Veverca se distinge prin altă faptă de vitejie, trăgând asupra lui Ianoș Paris!

În 2 martie 1990, avea să înceapă Procesul de la Timișoara. Evenimentul era unul marcant, căci era o primă încercare de a-i trage la răspundere pe presupușii asasini ai celor căzuți în Revoluție. Pornea în mod ciudat, căci în boxă se aflau doar reprezentanți ai Ministerului de Interne (Miliție și Securitate), iar de aici

lipseau reprezentanții Armatei, despre care existau suficiente mărturii că au comis acte reprobabile în acele zile și nopți sângeroase. Mai târziu, aveau să fie aduse în aceeași boxă, amenajată în sala de spectacole de la Casa Tineretului, alte patru persoane cu funcții importante în partid și în stat pe vremea Revoluției. Revista *Orizont* se implică profund și îi dedică cele două pagini din mijloc, plus articolul de fond din prima. În acest material din prima pagină, Ana Aldan are o premoniție sumbră, care se va adevăra, din păcate: „Procesul de la Timișoara. Ni-l vom aduce aminte, fără îndoială. Cu întreaga lui retorică, nu o dată ascunsă în faldul discursurilor cumiți. Toți vor – acolo – sub reflectoarele (chiar!) de la teatru, să se discolpe. De vreme ce n-au cunoscut ce se întâmplă și că se trage, și cine sunt aceia care trag, pesemne au șanse bune să părăsească nepedepsiți sala de judecată”.

Au apăsă pe trăgaci ofițeri

La interior, avem un interviu realizat de Iosif Costinaș cu general-maior Ioan Dan. Ni se precizează că adjunctul șefului Direcției procuraturilor militare „a avut amabilitatea să acorde revistei *Orizont*, în exclusivitate, acest interviu (primul dintr-o serie de convorbiri ce vor fi publicate cu scopul de a informa cititorii asupra amplei anchete juridice de la Timișoara. De asemeni, asupra procesului ce se desfășoară acum și a proceselor ce vor urma). Interviul acesta este și o dovadă despre puterea ziaristului de a răzbate și de a discuta cu oameni aflați în miezul problemelor. Căci nu era ușor să ajungi la ditamai generalul și să-l convingi să facă declarații, cunoscută fiind reticența acestor personaje (mai ales cele din justiție) de a ieși în public cu declarații!

Din interviul propriu-zis reținem faptul că procurorii au lucrat în condiții grele, căci „nu știam cu ce să încep (începem). Semnificativ este răspunsul dat de generalul Dan în ceea ce privește acțiunile Armatei: „În Calea Lipovei, unitatea militară nu a fost atacată de manifestați (care vroiau să se regrupeze, la o distanță considerabilă de gardul unității, pentru a merge în centrul orașului). Dar s-a deschis foc de arme automate asupra lor. Au apăsă pe trăgaci ofițeri care credeau că vor fi avansați pentru promptitudine și «abnegație». Până azi au fost arestați un fost locțiitor politic și un fost ofițer de administrație. Cercetările continuă”. Și au continuat, căci cei doi au ajuns în boxa acuzațiilor după câțiva ani.

Din relatarea procesului în sine relevant este titlul ales de ziaristul Cornel Bogdan: *Inculpații declară: DEMONSTRANȚII AU TRAS ÎN POPULAȚIE!* Este trecut în revistă rechizitoriul, adică faptele de care sunt acuzați inculpații. Apoi sunt urmărite două coordonate, care par a se impune de la sine. Prima este dată de încercarea arestaților de a se dovedi nevinovați. Tehnica este de o simplitate revoltătoare: nu știu, nu cunosc, nu am fost acolo! A doua pornire este cea de a muta toată răspunderea în cărucia unor reprezentanți ai Armatei. Iată un fragment dintr-o declarație a fostului general de Securitate Emil Macri, cu referire la fostul general de Armată Ștefan Gușe, prezent și el la Timișoara în zilele masacrului de la Timișoara, declarație făcută chiar în 17 decembrie 1989: „Nu-i nimic, vom ieși cu tancurile și-i vom zdrobi!”. Se completează cu una atribuită fostului general de Miliție Constantin Nuță: „În noaptea asta noi n-avem nimic de făcut. Lasă-l pe gen. Gușe, că știe el ce are de făcut pentru ca președintele să poată pleca liniștit în Iran”.

Importantă în ceea ce privește încercarea de mistificare, prin tehnica împletirii de fapte adevărate cu minciuni și aruncând totul în cărucia altuia, declarația lui Traian Sima, fost șef al Securității Timiș. Reporterul notează: „Sima Traian susține că amploarea demonstrațiilor a crescut după «demonstrația de forță» a Armatei din dimineața zilei de 17 decembrie. Că Armata a asediat orașul în aceea zi. Că gen. Gușe a afirmat atunci: «Voi termina cu ei într-o oră-două». Securitatea nu a reținut nicio persoană. Miliția da”. Din când în când, reportajul este completat cu observații ale jurnalistului. Iată una: „11,15. Popescu și Sima somnolează pe rând. Par cuprinși de un evident plictis. Oare li se trage de la rechizitoriu? Au senzația subțiririi probelor acuzatoare?”

Contradicții cu realitatea

În numărul 11 al revistei *Orizont*, cel din 16 martie 1990, Cornel Bogdan continuă cu o sinteză a celor petrecute în sala de judecată unde se derulează Procesul de la Timișoara. Nu este o cronologie în adevăratul sens al cuvântului, ci un reportaj de la fața locului, precum și un prilej pentru ziarist de a face comparații, de a sublinia contradicțiile între ceea ce spun arestații și modul cum erau cunoscute faptele din alte surse. Ca o paranteză, mă simt nevoit să subliniez încă o dată faptul că Timișoara a beneficiat în perioada de după Revoluție de zăriști importanți, unii care aveau să se dedice acestei meserii cu

pasiune și inteligență mulți ani, iar unii aveau să se îndrepte către orizonturi considerate mai fertile.

Suntem tot la perioada audierii celor din boxă. Materialul publicistic este pus sub titlul *Consensul inculpaților – diversiunea prin deviere*, prin aceasta surprinzându-se una din caracteristicile esențiale ale tacticii de a „îngropa” adevărul și aspectele esențiale sub un maldăr de moloz și amănunte ne semnificative. Reportajul este conturat și prin nota subiectivă imprimată, căci omul de presă nu se sfiește să se întrebe și să se mire: „7 martie, ora 8,55. Apare inculpatul Teodorescu Filip. Intră aproape jovial. Pare a se simți excelent. Eu, în schimb, nu știu ce să mai cred în legătură cu această apariție. Este ori dement, ori foarte sigur de sine. Oricum, joacă tare. Un avocat spunea mai de dimineață, la o cafea între confrăți (de-ai săi), că de-abia acum vor apărea «inteligentele» DSS Teodorescu, Anastasiu, Atudoroaie, Radu Tinu. Acest inculpat, chiar în zeghe, chiar tuns zero, are o ținută aproape aristocratică. Este un «capo» din elita DSS. Omul din umbră. Cunoaște învinuirile ce i s-au adus? Da, le cunoaște. Dar... nu le recunoaște. Este foarte sigur de el. Se revine cu întrebarea asupra recunoașterii învinuirilor. Nu le recunoaște parțial? Nu... Nu le recunoaște în totalitate. Realmente este tare. Vorbește impecabil”.

În legătură cu siguranța de sine afișată de Filip Teodorescu, nici noi, nici Cornel Bogdan nu știam de unde vine aceasta. Deși poate fi o trăsătură a personalității fostului securist și (devenit apoi ambasador al României la Chișinău!), știa probabil că se fac eforturi intense pentru a fi scos din proces, eliberat și reabilitat. Pompiliu Alămorean, revoluționar și primul primar al Timișoarei în epoca postdecembristă, avea să declare public de mai multe ori că, fiind într-un rând la București, chiar în perioada de început a Procesului de la Timișoara, i s-a cerut să contribuie la punerea în libertate a lui Filip Teodorescu. Un domn, pe care nu l-a recunoscut pe loc și care nu și-a declinat atunci identitatea, dar pe care mai târziu l-a recunoscut în persoana lui Virgil Măgureanu, avea să-l informeze că inculpatul Filip Teodorescu este necesar pentru siguranța națională și trebuie scos rapid din boxa acuzaților!

Dezastru în urmă

Tot în acest număr din *Orizont* este publicat și ultimul episod din amplul material *Cazul Tőkés*. Aflăm astfel că, după evacuarea pastorului, organele au dispărut rapid, uitându-l însă acolo pe executorul judecătoresc! S-au întors după

el nu din omenie, ci pentru că aveau nevoie de dosar, dosar cu care executorul rămăsese în brațe... Lasă în urmă, desigur, o mizerie de nedescris: „Molnar Iona, femeie bună la toate, a venit duminică dimineața mai devreme ca de obicei la biserică. Să fi fost șase jumate. A găsit un dezastru: poarta, geamurile, cele zece uși de la parter și de la etaj sparte. Ardeau toate luminile în biserică. A dat întâi de cravata pastorului, apoi de pelerina lui, mototolite, rupte, călcate în picioare. În cămăruța din sacristie, tapițeria fusese sfâșiată. La 7,30 au apărut zece muncitori de la ICRAL (tâmplari, vopsitori, geamgii, lăcătuși) care, supravegheați de un domn grav, au dres totul cu repeziciune”.

Nu a avut cine să pună lucrurile cât de cât în ordine și nici să stingă lumina, deoarece enoriașii rămași de gardă au fost ridicați, aruncați în dube și duși la Miliție. Ce au pățit acolo întrece orice închipuire, întrecând cu mult și cele știute anterior despre lucrătorii de Miliție sau Securitate: „Urmează bătăi îngrozitoare cu pumnii, cu bastoanele, cu bocancii. Se distinge prin duritate serg. maj. Asoltanei Costică. Arestaților li se servește și un discurs pe teme «istorice» de către un colonel cu ochelari fumurii – o culme a șovinismului. Șirul bătăilor metodice durează până marți seara. «Băieții» se dovedesc inventivi, dacă nu cumva aplică vechi cunoștințe – printre altele: cinci bastoane la fiecare palmă, după care cel interogat este pus să aplaude”.

Există și un epilog, trist și ridicol în același timp. Autorii ne descriu în câteva fraze și soarta lui Papp László, episcopul reformat de Oradea, unul dintre călăii morali ai lui Tőkés László. Fostul episcop se dovedește cinic, subliniind: „Deoarece doar cine nu lucrează nu greșește, pentru erorile mele cu caracter social sau ecleziastic îmi exprim sincerele mele regrete”. Cuvintele acestea apar într-o scrisoare expedită de Papp în 15 ianuarie 1990 din locul unde stătea ascuns. Din același loc își prezentase, în 2 ianuarie 1990, demisia din funcție. Fugise de la Episcopia reformată în seara zilei de 22 decembrie 1989, de frică și pentru a scăpa de mânia enoriașilor. Viorel Marineasa, Vasile Popovici și Marius Romulus Proks notează, fără să-și ascundă uimirea: „Își ia soția, nu și soacra de 92 de ani, părăsită într-o locuință ce va fi devastată”.

S-a dat revoluționar

În numărul 12, din 23 martie 1990, revista *Orizont* rămâne încă ancorată în concretul vânzolelii postrevoluționare și acordă un spațiu amplu evenimentelor cotidiene. Unul dintre acestea îl reprezintă Procesul de la Timișoara, subiect

abordat cu multă atenție de Cornel Bogdan. Din relatarea din sala de judecată reținem un prim aspect, manipularea grosolană la care se dedă, la un moment dat, Nuță, fost general de Miliție, mort în circumstanțe niciodată elucidate: „La întrebarea procurorului, Bucur (Viorel Bucur, fost ofițer de Miliție, gestionarul problemelor legate de aur în județul Timiș, *n. m. L.-V.S.*) își amintește subit că, pe drumul de întoarcere spre Timișoara, generalul Nuță a luat drapelul tricolor de la un copil și l-a folosit până la intrarea în oraș. După care l-a aruncat”.

Din cronica de la proces interesantă este, peste ani, declarația unuia dintre martori, bucureșteanul Gheorghe Zâmbroianu, unul dintre lucrătorii de la Crematoriul „Cenușa”, locul unde au fost arse trupurile eroilor de la Timișoara. Acesta reținuse că, dintre cei arși, cinci erau femei tinere, restul bărbați. Niciunul dintre decedați nu părea să aibă mai mult de 35-40 de ani. Cele mai tinere corpuri erau de 15-16 ani. Toate cele cinci cadavre de femei aveau capetele zdrobite. Aproape toate corpurile prezentau urme de împunsături. Cei care au luat parte la arderea cadavrelor au semnat o hârtie și au primit un plic conținând 2000 de lei.

Reportajul lui Cornel Bogdan înaintează cu consemnarea exactă a datelor și declarațiilor martorilor, însă și cu fine observații asupra gesturilor și reacțiilor celor din boxă. Face și unele asociații interesante, pentru o mai bună punere în lumină a faptelor. Unul dintre fragmente, în care procesul se reia după o pauză de câteva zile, este semnificativ din acest punct de vedere: „Li se permite să ia legătura cu apărătorii. Se produce o agitație ca într-un stup. După câteva schimburi de opinii mai crispate, unii inculpați au început să se simtă din nou bine. Să râdă chiar. Zgomotos. Iritant pentru urechile unui civil. Veverca și Avram fac un schimb de semne cu un polițist în civil, strecurat printre gazetari. Unul dintre ei face un semn de parcă ar umbla la trăgaciul unei arme. Discret. Ținând mâna lângă cap. Cine să-l observe? Toată suflarea e cu ochii pe stup. Celălalt mimează cu arătătorul și cu degetul mare în dreptul gurii. Vrea să spună probabil că el s-a abținut să vorbească, dar alții l-au dat în gât. Face un semn reprobator cu capul. Nu e bine, nu e bine”.

Un scenariu scris fără talent

În paralel, Iosif Costinaș prezintă și opiniile unor persoane și personalități din urbe referitoare la Procesul de la Timișoara. Scepticismul și îndoielile sesizate deja la Cornel Bogdan sunt surprinse și de alții. Cu acuitate, marele scriitor

Laurențiu Cerneț sintetizează în două-trei fraze diferențele dintre nevoia de dreptate și ceea ce apare în proces, dintre orizontul de așteptare și ceea ce se întâmplă de fapt: „Până acum, procesul de la Timișoara îmi lasă impresia unui spectacol din care lipsește ceva esențial. Nu-mi dau seama ce anume. Îmi pare un scenariu bine întocmit tehnic, dar scris fără talent. Nu mă convinge. La aceasta contribuie poate și doza mare de neverosimil, deși faptele se leagă uneori cu o fluentă parcă facilă, neverosimil generat de discrepanța dintre declarațiile acuzaților și datele cunoscute din presă și de la martorii oculari. Sau dintre eleganta și imperturbabila atitudine, ba chiar siguranța celor din boxă și imaginea zecilor de trupuri sfârtecate din gândul meu”.

În același număr este găzduit un amplu interviu realizat de Brîndușa Armanca la unitatea militară de aviație de pe lângă Aeroportul Timișoara. În cazul acesta, sunt relevante două aspecte. Unul este dat de misiunile încredințate acestor militari în timpul Revoluției, misiuni din care face parte și lupta acestora cu teroriștii. Dar, înainte de a vorbi despre această obsedantă problemă a misterioșilor teroriști, se cuvine să aruncăm o privire asupra preambulului acestui interviu. Acesta este mai mult decât un șapou (chapeau), în termeni jurnalistici, o punere în temă, ci are și semnificația unei definiții a traseului omului de presă, o scurtă, foarte scurtă, dar extrem de relevantă misiune de credință. Pentru perioada la care ne referim, prezentarea făcută de Brîndușa Armanca are o dublă semnificație simbolică, dezvăluite fiind nu doar condițiile realizării unui bun interviu, ci sunt date și unele principii după care ziaristul se ghidează în munca sa: „Acest material documentar apare cu întârziere. În configurația priorităților gazetărești, urgențele s-au permutat de la o zi la alta, de la o oră la alta. Reporterul e convins de necesitatea elucidării în timp, până la detaliu, a tuturor acțiunilor și întâmplărilor din desfășurarea cu totul specială a revoluției în orașul providențial Timișoara. Principiile sale sunt: fără afirmații vagi, fără speculații, fără vânătoare de senzational. Și încă unul, pe care îi va fi greu să nu-l încalce: fără patetism. O serie de interdicții pe care și le impune, crezând în probitatea și decența mesajului jurnalistic. Banda magnetică și monitoarele discernământului îi vor sta în ajutor”.

În ceea ce privește mult discutata și halucinantă problemă a teroriștilor, este important să facem o distincție între teroriștii care au acționat mânuind armele de foc și cei ce au declanșat războiul electronic. Chiar dacă lt.-col Nicolae Drăghicescu se referă, în interviul luat de Brîndușa Armanca, doar la cei ce se

lansau în rețelele de transmisiuni ori aruncau ținte false, declarația lui surprinde esența întregului fenomen, mult mai amplu: „Să-i numim, totuși, «teroriști» (deși nu am prins niciunul)”. Același interlocutor ne relatează despre capacitatea acestor indivizi de a semăna o confuzie groaznică: „La un moment dat, am fost informați că aerodromul este atacat. Atunci am folosit antiaeriana. Acum este cert că s-a simulat un atac prin lansarea unor baloane captive, un fel de fuzee care imitau zborul unui elicopter (...) Intrând în raza de acțiune a artileriei antiaeriene, s-a deschis focul asupra acestui aparat de zbor, căruia îi lipsea totuși ceva: nu făcea zgomot. În partea de est a aerodromului a explodat un astfel de obiect”. Mai târziu, militarii au putut recupera resturi din acesta și au putut să-și dea seama de ceea ce se întâmplă.

Au tras cu rachete

Dacă în Timișoara aviatorii erau puși pe urmele unor ținte false, inexistente ori aparate care simulau prezența unui inamic, la Reșița, piloții chiar au deschis focul asupra unor cuiburi de teroriști, efectul fiind unul pozitiv. Avioanele militare au fost chemate la Reșița în primul rând pentru a sprijini unitatea de rachete amplasată acolo, unitate aflată, lucru confirmat cu certitudine, sub focul unor trăgători care au primit numele generic de teroriști. Să spunem că aceste lupte încinse s-au dat în zilele după căderea regimului ceaușist. Iată ce a reținut lt.-col Nicolae Drăghicescu: „În 24 decembrie s-a primit ordin să se acționeze în misiuni de cercetare aeriană și de sprijin în zona Reșița. Acolo erau semnalate grupe de teroriști care trăgeau într-un dispozitiv al Armatei. Dovada concretă: victimele din zona respectivă. În afară de misiunea de cercetare am avut de executat și două misiuni de lovire cu foc în zona respectivă. Au mers două avioane la interval de timp și s-a executat câte o tragere. Efectul a fost că imediat a încetat focul dinspre grupul de teroriști către unitatea militară respectivă”.

Încheind aici retrospectiva privind rolul revistei *Orizont* în perioada postrevoluționară, putem concluziona: orientarea revistei către public, sub imperiul presiunii momentului, prin reliefaarea în paginile publicației atât a subiectelor literar-artistice, cât și a celor privind aspectele legate de revoluția de la Timișoara; *Orizontul* a atras în paginile sale scriitori, dar și jurnaliști de primă mână; revista a devenit un model publicistic, prin modul sobru, implicat, temeinic și direct de a prezenta lucrurile; stilul a fost unul așezat, fără exagerări

și patetisme inutile; s-a evitat senzaționalul de dragul senzaționalului; au primat mărturiile vii, documentele și documentarea detaliată pe teren; au fost ascultate părțile implicate ori li s-a cerut opinia; articolele au fost redactate într-o limbă corectă, cu axarea pe sensul propriu al cuvintelor; principiile jurnalismului profesionist au fost urmărite și impuse cu tenacitate.

ASALTUL STEREOTIPIILOR CU COTIDIANUL TIMIȘOARA

Un început ezitant

Primul număr al ziarului *Timișoara* avea să apară în 23 ianuarie 1990. Al doilea apărea în 24 ianuarie. Acestea aveau să fie editate în locul *Renașterii bănățene*, după ce redactorii și ceilalți lucrători ai acestei publicații fuseseră evacuați din sediu. Apoi, din 26 ianuarie, publicația avea să apară în paralel cu *Renașterea bănățeană*. Aproape un an, gazeta a fost editată de trei ori pe săptămână, adică ieșea pe piață în zilele de marți, joi și sâmbătă. La ocazii speciale, în funcție de evenimente, erau editate numere suplimentare, în alte zile. Situația aceasta cu apariții curioase în istoria presei avea drept cauză lipsa mijloacelor tehnice și materiale de lucru, căci, practic, redacția funcționa la început în aer, în spații neadecvate, improvizate cu greutate. Mai era și problema personalului, căci lipseau cei care să facă munca administrativă și de distribuție, iar experiența de ziar a redactorilor era una scăzută, în ciuda unui mare entuziasm și a convingerii că vor reuși să facă o publicație demnă de respect.

Odată cu ideea unor publicații noi, înainte de fuga lui Ceaușescu avea să apară și imperativul reformării publicațiilor existente și aducerea lor pe noul făgaș. Schimbarea nu avea însă să fie ușoară. Așa cum am amintit deja, a existat chiar în 22 decembrie 1989, o primă încercare de a prelua conducerea fostului ziar județean de partid *Drapelul roșu*, încercare care a eșuat, deoarece ziaristii-activiști ai redacției comuniste au reușit să se regrupeze la timp și să se mențină în posturi. Urmează însă gafă după gafă, ceea ce avea să inducă un sentiment de revoltă sau măcar de neîncredere în rândul populației față de modul în care înțeleg cei de la *Luptătorul bănățean* (ulterior *Renașterea bănățeană*) să facă presă. În aceste condiții, presiunea asupra lor se accentuează și capătă consistență prin acțiunile unui grup de intelectuali ai orașului, desemnați prin titulatura de „tineri scriitori și gazetari”. Unii dintre ei erau scriitori, dar lucrau ca profesori sau în alte meserii și aveau experiența presei în primul rând la

publicațiile studentești. Ziarist deplin cu atestat în acest sens era Marcel Tolcea. Mai erau și cei cu experiență în presa culturală, la revista *Orizont*.

O relatare subiectivă

Ceea ce urmează în continuare nu mai urmează linia strictă a documentului, a publicațiilor, ci se constituie ca mărturie, căci se bazează pe propria mea experiență de om implicat în evenimentele acelor vremuri. Întâlnirile grupului erau informale și se țineau în diferite locuri, aproape întâmplător. Repede aveau însă să se fixeze două locații. Prima este la sediul revistei *Orizont*, căci mulți dintre membrii grupării gravitau în jurul publicației (unii o făcuseră și înainte de Revoluție, ceea ce reprezenta un avantaj adus sub forma experienței editoriale). Alte întâlniri aveau însă loc la Casa Universitarilor (în vechiul ei sediu, cel de pe strada Paris). Lucram în această instituție, director fiind Cornel Secu, și unde eu aveam chiar funcție de conducere. Spațiul era cunoscut nu doar ca restaurant, ci ca un autentic loc de cultură unde se întâlneau personalitățile vremii. Este vorba, în primul rând, de conștiințele treze ale epocii, căci invitați au fost aici înainte de 1989 Lucian Boia, Solomon Marcus, Andrei Pleșu, Eugen Simion, Alexandru Zub, ca să nu-i amintesc decât pe câțiva. Fără îndoială, toți intelectualii de marcă ai Timișoarei erau, cumva, legați, în acel timp, de Casa Universitarilor.

În acest spațiu a avut loc, la mijlocul lunii ianuarie 1990, o nouă discuție, în care s-a stabilit programul de acțiune pentru impunerea lui Marcel Tolcea ca redactor-șef la *Renașterea bănățeană*. Sugestii au venit și din partea unor oameni deosebiți ca Alexandra Indrieș, Eduard Pamfil sau Șerban Foartă. S-a decis organizarea unui miting-masă rotundă în sala de spectacole a Casei Studenților. Mi-a revenit misiunea și cinstea de a conduce această întrunire, iar Viorel Marineasa a fost desemnat să obțină autorizația pentru adunare. Apăruse deja legea prin care se cereau astfel de aprobări, iar bunul Viorel Marineasa se poate lăuda că pe numele lui a fost emisă autorizația de întrunire publică cu numărul 1 din Timișoara!

Dezbaterea are loc în 20 ianuarie 1990. Sala de spectacole a Casei Studenților era arhiplină, cu mulți oameni rămași în picioare, ceea ce înseamnă aproape o mie de participanți. Lucrurile au fost întoarse pe toate fețele, iar concluzia a fost

aceeași: Marcel Tolcea devine redactor-șef la ***Renașterea bănățeană!*** Nu a fost să fie, deoarece cei din redacția ziarului s-au opus vehement. În aceste condiții, a fost nevoie de o acțiune ceva mai hotărâtă. Luni, 22 ianuarie 1990, ne-am regrupat la Casa Universitarilor și am discutat ce este de făcut. Ion Monoran și Vasile Popovici au fost pentru o acțiune directă. Ion Monoran a mobilizat masele de revoluționari (avea Mono acest dar special!). În fruntea a sute, poate mii de oameni, am ajuns la sediul ziarului. La poartă au fost ceva discuții, căci militarii aflați de gardă nu ne lăseau să intrăm. S-a convenit să se formeze o delegație, care să negocieze cu cei dinăuntru. Apoi l-am auzit pe Vasile Popovici strigând lista: Daniel Vighi, Ion Monoran, Viorel Marineasa, Lucian-Vasile Szabo...

Numele orașului ca titlu

Ne-am întâlnit cu ceilalți în sala de sindicat de la parterul clădirii. Eram față în față, noi în picioare, iar ei așezați. Se vedea că le este teamă, căci aveau vocile stinse. Când au încercat să argumenteze pe un ton mai ridicat, s-a stârnit furtuna. Vasile Popovici a izbucnit furios și era gata să răstoarne masa peste ei. Le-am cerut să plece. Ion Monoran a mai calmat spiritele, organizând în stilu-i caracteristic evacuarea ziariștilor drapeliști. Am urcat surescitați la etaj, căci acolo se aflau birourile redacției, și le-am cerut celor de acolo, pe un ton ferm, să plece. Ceea ce au și făcut. Repede ne-am trezit stăpâni pe sediul ziarului, dar aceasta nu însemna că și puteam să-l facem. Se însera, iar noi nu știam prea bine nici ce o să publicăm, în ce condiții, ba chiar nu știam nici cum o să se cheme publicația!

În aceste condiții, un comitet restrâns, constituit ad-hoc, s-a deplasat la sediul județean al F.S.N. Era, mai degrabă, un gest de protecție făcut de prietenul nostru, Claudiu Iordache. Aici, într-o sală destul de mică, s-a pus lumea la cale. S-a discutat mult pe titlu. Au fost diferite propuneri. Mircea Pora insista pe ***Gazeta de Timișoara*** sau ceva cu Timișoara. Le-am sugerat celor prezenți să ne oprim doar la ***Timișoara*** și, după o pauză de gândire, Daniel Vighi a tranșat problema, considerând că este un titlu potrivit. Se înserase bine. Aveam un titlu de ziar, dar încă nu știam cum o să-l facem. Am plecat spre tipografie. Și eu, și Daniel Vighi mai știam câte ceva despre munca aceasta extrem de delicată. Norocul nostru a fost însă cu Nicolae Bădilescu, care știa să pună în pagină o publicație, ba chiar avea pricepere de tipograf, făcând și treabă de zețar!

Lucrurile au mers greu, mai ales că ne-am încăpățânat să scoatem o publicație de patru pagini. În prima am pus comunicate, unul din partea redacției și unul din partea Comitetului Județean al Frontului Salvării Naționale, care ne sprijinea în demersul nostru. Sprijinul venea în mod direct din partea lui Claudiu Iordache, însă cei mai mulți oameni din puterea provizorie vedeau în schimbarea majoră din presa cotidiană un mod de a fi susținuți în eforturile lor. Reamintim că *Renășterea bănățeană* se dedase unor jocuri de culise, în urma cărora organele puterii provizorii la nivel de județ și municipiu fuseseră aproape dizolvate, conducerea fiind, practic, asigurată de Armată! Pagina întâi a cuprins un comunicat al F.S.N., prin care noua redacție primea mână liberă de a face ziarul, precum și o Declarație de principiu, cu câteva elemente de ghidaj în activitate. Încă de la început se afirma faptul că noul colectiv redacțional își asumă independența reală față de toate structurile social-administrative și politice: Frontul Salvării Naționale, Procuratură, Poliție, Armată, partide politice.

Comunicate peste comunicate

Pagina a doua a fost dedicată unor comunicate și articole legate de alegerile locale pentru constituirea consiliilor județene și municipale ale puterii, alegeri pe care *Renășterea bănățeană* reușise să le dea peste cap. Nu e, deci, de mirare că trei dintre aceste materiale informative erau semnate de general-maior Gheorghe Popescu! În pagina a treia a fost reprodusă o imensă caricatură cu Ceaușescu în ipostaza de vampir. În pagina a patra aveau să apară trei articole și mica publicitate. Aici este anunțată intenția redacției ziarului *Timișoara* de a declanșa ampla anchetă privind morții și pe cei dispăruți. Importantă este și intervenția lui Vasile Popovici, care pune lucrurile la punct în ceea ce privește campania de denigrare la care era supus Marcel Tolcea de către cei din redacția fostului ziar comunist. Amintind de metoda manipulării opiniei publice prin calomnierea unei persoane, Vasile Popovici avea să anunțe răspicat că Asociația Scriitorilor din Timișoara garantează pentru moralitatea lui Marcel Tolcea în fața concetățenilor. Deși mai multe persoane au lucrat efectiv la editare, primul număr al publicației avea să fie girat de un comitet, din care făceau parte Nicolae Bădilescu, Ion Monoran, Gheorghe I. Sînmărtinean și Lucian-Vasile Szabo.

În numărul 2 încep să fie ținute promisiunile de a se scrie despre morți. Aici apare mărturia Irinei Oteliță, de unde aflăm că soțul acesteia, Aurel Oteliță, cu care avea doi copii și era din nou însărcinată, a fost împușcat în casă, rana fiind provocată de un glonț intrat prin geam. A fost dus la Spitalul Județean cu o mașină a Armatei, iar de aici a dispărut. La o lună de la evenimente, femeia nu avea încă nicio informație controlabilă privind soarta soțului ei. Extrem de important este și articolul *În ziua de 17 decembrie '89 s-a tras (și) în Armată*. Pe baza mărturiei lui Florin Nicoară, pe atunci militar în termen la Timișoara și rănit în timpul evenimentelor, Traian Pop Traian reface filmul unor întâmplări din Piața Libertății. Aflăm de aici, pentru prima dată, că un individ în civil, îmbrăcat elegant, a ieșit pe poarta Garnizoanei militare și a deschis focul cu o armă automată împotriva celor de acolo. A fost rănit inclusiv soldatul care relatează aceste grozăvii! Ulterior, avea să se afle că în acea zonă a deschis focul ofițerul de contrainformații Joițoiu, judecat pentru că a tras asupra familiei Bărbat.

Aventura s-a încheiat, dar continuă...

În 24 ianuarie 1990 redactorii de la *Renașterea bănățeană* revin în sediu, așa că aventura ziarului *Timișoara* în acest loc ia sfârșit. A fost un moment de cumpănă, însă am știut că publicația își va continua misiunea abia începută. Era seară, frig și moină când am plecat cu Ion Monoran și Daniel Vighi să căutăm sprijin. Mono ducea sub braț, sub palton, manuscrisele pe care le aveam. Am trecut prin mai multe locuri, inclusiv pe la sediul P.N.L., aflat atunci în centru, la vechiul sediu al Camerei de Comerț. Ne-am dat seama atunci că, în afară de bunele lor intenții, ceilalți nu prea aveau ce să ne ofere. Era o stare de demoralizare, însă Ion Monoran și Vasile Popovici s-au dovedit foarte hotărâți. Am mers atunci la Casa Universitarilor și într-una din încăperi am conceput numărul 3 al ziarului. Avea să apară în 26 ianuarie 1990. Dar ce aventură a fost această apariție!

În 25 ianuarie 1990, colectivul avea să se reunească, fiecare aducând propunerile de articole. Ne-am deplasat în tipografie. Eram înarmat cu un formular de comandă, semnat, din partea Comitetului Județean al Frontului Salvării Naționale, de către Tudorin Burlacu, comandă ce fusese obținută de către Claudiu Iordache. De la Vasile Popovici am primit suma de 5000 de lei, bani luați de la Viorel Oancea, sumă ce urma să fie returnată mai târziu. Banii

aceștia au fost necesari pentru a-i mitui efectiv pe tipografi. Plata se justifica mai ales prin faptul că tipografii lucrau în condiții grele și câte 20 de ore pe zi, căci erau multe publicații de scos. Nu era deci niciun bai că această contribuție la libertatea cuvântului le aducea un spor de venit. Adevărul este că acești oameni din secția de ziare au lucrat luni în șir în condiții extrem de grele! Acest număr avea să primească girul unui comitet format din Ion Monoran, Marcel Sămânță, cpt. Gheorghe Sânmărtinean și Lucian-Vasile Szabo. În fapt, lucraseră mai multe persoane la el, dar așa se decisese să fim reprezentați. Se lumina de ziuă când ziarul a fost gata tipărit. Și erau 60000 de exemplare, un tiraj fabulos chiar și pentru acea perioadă, în care cererea de publicații era insașiabilă! Rămăsesem singur. După câteva momente de gândire, am organizat distribuția. Nu aveam niciun fel de mijloace. Atunci am apelat la câțiva colegi de la Casa Universitarilor. Teancurile de ziare au fost transportate în Piața Victoriei (Operei) și puse în vânzare. Repede, de aceste dificile operațiuni de distribuție a început să se ocupe George Lână.

Un ziar în toată puterea cuvântului

Acest număr 3 avea să fie mult mai bine făcut. Era un ziar în toată puterea cuvântului. Se deschidea cu un articol semnat de Doina Pașca-Harsanyi, important și acum prin relevarea confuziei și a stării de incertitudine ce domneau în epocă. Dezinformarea era la ea acasă, iar presa (scrisă și audiovizuală) nu reușea să devină pe deplin credibilă. Iată cum stăteau lucrurile: „Am aflat din ziar câteva segmente răzlețe și parcimonios selectate (de către cine?) din opinia publică, câteva bârfe, o sumă de calomnii, plus câteva informații tari, muiate a doua zi de spășite dezmințiri. Cam aceleași lucruri ne oferă și Televiziunea. Ce să creadă oamenii cinstiți și de bună credință la care fac apel cu toții? În realitate, ei nu mai cred în nimic, zvonurile circulă în continuare; singura posibilitate de a se sustrage manipulării prin dezinformare este să iasă, din nou, în stradă (și nu e chiar plăcut pe timp de iarnă), pentru a forța ușile bine închise în spatele cărora stă pitit adevărul, din care ni se strecoară, pe gaura cheii, câte o fărâmbă”.

Este numărul în care George Șerban scrie celebrul articol *Aceeași Mărie, cu altă pălărie*, unde arată faptul că față de Frontul Salvării Naționale, confundat atunci cu puterea politică, trebuie menținută distanța, iar acțiunile acestuia se cer privite critic, căci „nu trebuie să uităm: POPORUL A FĂCUT

REVOLUȚIA ȘI NU F.S.N.! Deceaușizarea țării nu este un merit propriu al F.S.N. Este voința mare și unică a întregii națiuni, pe care oricare alți oameni, treziți ca și ei, din pură întâmplare, la putere, ar fi fost siliți să o îndeplinească fără întârziere”. Observațiile porneau de la faptul că Frontul refuza să-și precizeze culoarea politică, fiind suspectat de oamenii onești că dorește să ducă țara pe calea unui socialism ușor cosmetizat. George Șerban afirmă răspicat aici credința sa că România are nevoie de reforme radicale. Mai mult, cunoscând ce se întâmplase deja în alte state comuniste, ideologul avea să respingă chiar și perestroika: „Ea nu a adus deocamdată țărilor din Răsărit decât stagnare, haos economic, inflație, tensiune socială explozivă. Sângele martirilor ne-a dat șansa, **unică în Estul Europei** (s. a.), de a putea alege și altceva decât scamatoria numită «comunism cu față umană»”.

Numărătoarea morților

În ziar sunt inserate și trei articole cu referire directă la cele petrecute în Revoluție, de fapt, la victimele consemnate în acele zile și despre a căror soartă nu existau decât puține informații. Medicul stagiar George Radu declară că a participat în noaptea de 17 spre 18 decembrie 1989 la trierea cadavrelor celor decedați. A constatat că erau opt de sex feminin, printre care o fetiță de doi ani, și 34 de bărbați, deci 42 de trupuri în total. Toate au dispărut, iar procurorii, milițienii și securiștii au ridicat și documentele întocmite cu acea ocazie. Alăturat, este prezentat un material semnat „Soțul”, aparținându-i lui Ioan Bânciu. Acesta povestește în câteva cuvinte tragedia din familia sa, căci soția, Leontina Bânciu, fusese împușcată în 17 decembrie 1989, în zona Podului Decebal, dându-și ultima suflare chiar în brațele soțului, în drum spre Spitalul Județean. Trei copii minori au rămas orfani de mamă, al cărei trup nu a mai fost găsit niciodată. Se apreciază că ar fi fost în lotul celor arse la crematoriul „Cenușa” din București. Ioan Bânciu are și astăzi îndoieli în această privință, căci reprezentanții justiției nu au reușit să găsească dovezi indubitabile. Există o teorie cum că a existat și un al doilea transport de cadavre, iar cenușa ar fi fost deversată-n câmp, lângă Slatina.

Un alt articol revine asupra soartei eroilor martiri înhumați în data de 27 decembrie 1989 în Cimitirul Eroilor. Se dovedește, încă o dată, că autoritățile provizorii de la acea dată, reprezentate, în primul rând, de către șefii Garnizoanei militare, au acționat prost, pe furis, iar ulterior au mințit. În ciuda

susținerii că acești eroi au fost înmormântați creștinește, cu preot, rămâne un semn de întrebare privind faptul că nu li s-au acordat onorurile publice cuvenite. Faptul că în Timișoara se trăgea la acea oră este o scuză care se poate susține într-o anumită măsură. Nu există însă nicio scuză pentru faptul că familiile nu au fost anunțate, deși acestea umblau tot timpul pe la oficialități, la Procuratură, la Garnizoană, pe la spitale, la Medicina Legală sau pe la reprezentanții puterii provizorii. Cu atât mai mare a fost drama, cu cât aceste familii îndoliate aveau să-și afle morții, în 14 ianuarie 1990, îngropați în Cimitirul Eroilor.

Acest aspect avea să fie reluat în numărul 4 al ziarului *Timișoara*, într-o declarație semnată de Maria și Virgil Boțoc, îndurerații părinți ai fetei de numai 14 ani, Luminița Boțoc, împușcată-n Calea Lipovei în 17 decembrie 1989. Declarația este revelatoare, căci, după căutări de aproape o lună, nefericiții părinți își vor găsi fata înmormântată în Cimitirul Eroilor: „Consider că doctorul Dressler nu a procedat corect când a spus la radio și TV că s-au dat anunțuri pentru ca morții să fie identificați. Știm bine că nu s-a dat niciun fel de anunț. Cred că minte și administratorul de la pompe funebre, deoarece sunt oameni, printre care groparii din cimitir, care au susținut că ei au refuzat să sape groapa comună și că s-a lucrat noaptea, cu un excavator de la G.I.G.C.L., și că morții au fost îngropați tot atunci, iar preotul a făcut slujba a doua zi, morții fiind deja îngropați”.

Se trece la organizare

La Casa Universitarilor a avut loc, spre sfârșitul lunii ianuarie 1990, întrunirea care a fondat Societatea Timișoara. Vasile Popovici și cu Daniel Vighi aflaseră de la avocatul Marius Proks că forma cea mai sigură de organizare a unei publicații, în vidul legislativ de la acea oră, o reprezintă înființarea unei asociații, în virtutea unei legi de prin 1924! Aveam puține scaune la dispoziție, așa că unii participanți au stat în picioare sau cu fundul pe mese. Au participat în jur de 30 de persoane, fiecare dintre acestea cunoscând pe unul sau mai mulți dintre cei prezenți, căci nu era niciun participant care să-i știe pe toți ceilalți. A mers destul de repede, căci ideea era să îndeplinim formalitățile pentru a putea înregistra asociația. Deoarece apăruseră deja două numere din ziarul *Timișoara*, nu ne-a fost greu să o numim Societatea Timișoara. Termenul de societate devenise cunoscut în epocă, pentru că societățile de diferite feluri și cu diferite

scopuri se constituiau rapid, fiind o dovadă a expansiunii societății civile în România.

A fost constituit un comitet de conducere, din care făceam parte, alături de Vasile Popovici, Daniel Vighi și Claudiu Iordache. Daniel Vighi a și redactat un proiect de statut, folosind un model luat de pe undeva. Cu acesta am mers la Judecătoria Timișoara, pentru a ne înscrie. Un sprijin consistent avea să ne acorde poetul Eugen Bunaru, care avea relații, printr-o verișoară, în sfera justiției. Un sfat bun ne-a dat și judecătorul Dănuț Diaconescu, și așa, după vreo trei săptămâni, aveam să primim sentința cu înregistrarea societății. Înainte de aceasta, la dosar a trebuit să depunem un fel de aprobare, o viză de la Ministerul Culturii. Aceasta a venit de la Coriolan Babeți, ministru adjunct, care a pus o apostilă interesantă. Spunea că nu știe dacă viza lui este necesară, dar că el o dă din toată inima, garanție fiind numele celor desemnați să reprezinte Societatea Timișoara. Am mers cu documentul la dosar, iar instanța ne-a validat!

În statutul Societății Timișoara punctul principal era editarea unei publicații care să o reprezinte, una care să promoveze drepturile omului, democrația, libertatea și pluripartidismul. Repede aveam însă să ne dăm seama că nu doar editarea ziarului este importantă, ci și de neașteptată deschidere și oportunitate oferite de asociație, de posibilitatea de a ne manifesta în sfera societății civile. Repede, noua societate avea să devină activă în acest domeniu, prin susținerea unor grupuri reformatoare, sindicate, partide politice, mișcări de diferite orientări. Două dintre primele acțiuni de sprijin au fost pentru studenți, precum și pentru Comitetul de Acțiune pentru Democratizarea Armatei (CADA).

Jurnaliști și activiști

Anunțul privind constituirea Societății Timișoara apărea în ziarul omonim numărul 6, din 6 februarie 1990. În această declarație se preciza:

1. Societatea Timișoara este o societate lucrativă, constituită din tineri intelectuali și scriitori timișoreni, care au participat nemijlocit la Revoluție;
2. Scopurile principale ale societății sunt apărarea drepturilor omului, promovarea și susținerea unei reale democrații, în spațiul căreia libertatea cuvântului este de o importanță vitală;

3. Membrii Societății Timișoara nu fac parte din niciun partid politic și, deci, nu militează pentru nicio platformă politică. Acțiunea publică a societății se va manifesta prin veghea la respectarea principiilor enunțate la paragraful 2;
4. Organul de presă al Societății Timișoara este periodicul Timișoara;
5. Societatea Timișoara se afiliază la Organizația Mondială pentru Apărarea Drepturilor Omului, cu sediul la Geneva.

În același număr este prezentată și o casetă cu Colegiul de redacție: Ioan Crăciun, Dorel Mihiț (redactor-șef adjunct), Ion Monoran (redactor-șef adjunct), Dan Popovici, Marcel Sămânță (secretar general de redacție), Lucian-Vasile Szabo (redactor-șef), Marcel Tolcea, Daniel Vighi, Harald Zimmerman. Sediul fusese stabilit în sala de ședințe a revistei *Orizont*, loc unde se făcea ziarul, dar și administrația lui. În ceea ce privește organizarea ziarului, la mijlocul lunii februarie au fost demarate formalitățile pentru organizarea lui pe baze economice. A fost preluat modelul unor publicații din Capitală, în special de la *România liberă*, și s-au întocmit actele de funcționare ca microîntreprindere, căci apăruse celebrul Decret-lege 54. De această transformare a fost delegat să se ocupe Dorel Mihiț.

Dedesubturile revoluției

Activitatea publicistică avea să continue atât prin evidențierea unor probleme de actualitate politică și socială, cât și prin relevarea unor dedesubturi privind cele întâmplate în Revoluție. Reporterii de la Timișoara merg să afle amănuntele relevante, adesea în paginile publicației fiind reproduse declarații, directețea stilului dovedindu-se foarte eficientă în acea perioadă. Iată un exemplu, cu referire tot la cazul îngropării învăluite în mister a unor martiri în Cimitirul Eroilor în data de 27 decembrie 1989. Este vorba de declarația unei mame de erou, relatând cele întâmplate în 2 ianuarie 1990, când află nu doar că fiul ei este înmormântat acolo, dar și că a fost jefuit: „I s-a spus despre Cimitirul Eroilor și despre înmormântarea din 27 XII. După ce a vorbit cu administratorul cimitirului și după ce l-a exhumat, împreună cu toți ceilalți, a constatat că fiului ei îi fusese furată geaca de blugi nouă, cureaua de piele, ghiulul de aur de pe deget și otterii din picioare”. Femeia pune prin intermediul ziarului două întrebări: „Cine i-a jefuit fiul, odată ce în registrul medico-legal inventarul hainelor este complet? Și a doua întrebare: de ce figura

fiul ei la cadavre neidentificate, odată ce i-a găsit buletinul în buzunarul pantalonilor după ce l-a deshumat?”

În acea perioadă, colaborator asiduu a devenit medicul Octavian Onisei. Nu era o persoană cu care să te înțelegi prea ușor, deoarece se dovedea o personalitate vulcanică. Poate că la mijloc era și o confruntare de orgolii. Din câte am aflat, acest caracter exploziv, o aplecare naturală pentru cauzele drepte îi aduseseră necazuri pe secție, căci doctorul era unul din chirurgii de primă mână de la Spitalul Județean. Și-a descoperit vocația scrisului, iar articolele sale s-au dovedit deosebit de incitante. Octavian Onisei scria cu nerv și într-un stil limpede și curat despre cele întâmplate în spital înainte, în timpul și după Revoluție. Unele fapte sunt cutremurătoare. De la el aflăm despre brutalitățile comise de necioplitul Ion Corpodeanu, fost adjunct al șefului Miliției Județene. Corpodeanu venise în spital pentru a se interesa de situația unor subordonați ai săi, Dorneanu, Nisipeanu, Crăciunoiu, Hodorogea, Bociori și Cojan, afectați în urma manifestațiilor de protest desfășurate în Piața Sfânta Maria în 16 decembrie 1989.

Unde erau anchetați răniții

Tot Octavian Onisei face o relatare amănunțită și, bănuim, mai aproape de adevăr, privind un personaj controversat al Revoluției. Materialul, întins pe mai multe numere, poartă titlul sugestiv *Enigma cazului Paraschiv Dominic*. Înainte de aceasta să subliniem că în primul episod apar și primele informații despre anchetarea răniților în spital, cabinetul de lucru al anchetatorilor fiind stabilit în salonul 19. Tot aici apare informația că unul dintre bolnavi a fost la una din ferestrele spitalului când au dispărut morții. Omul avea să declare că a numărat până la 65 de cadavre cărate, după care i s-a făcut rău. Declarația îi aparține lui Gheorghe Butunoi și este reprodusă de ziar chiar sub articolul privind halucinantul caz Paraschiv Dominic. Iată ce declară acest om: „Am fost printre cei împușcați în seara de duminică, 17 XII 1989, și internat la Spitalul Județean, etajul III, secția Chirurgie I. În data de 18 XII, ora 1,30, având ferestrele salonului spre morgă, am observat un trailer frigorific, având ca semn distinctiv o steluță albă pe capotă, am distins în noapte silueta căpitanului Ciucă supraveghind transportul în cearșafuri a 19 cadavre, după care «lucrătorii» au făcut o pauză pentru o țigară. În acel moment, simțind că sunt priviți, au stins iluminatul exterior al spitalului. Transportul cadavrelor a fost reluat și

aproximativ la al 29-lea număr au fost trei copii morți transportați pe brațe. La al 35-lea cadavru a fost dusă o femeie tăiată longitudinal și cusută. Au lăsat-o jos și au căutat-o de inele și cercei. Am numărat în continuare până la al 65-lea cadavru, după care nu am mai rezistat din cauza răni de la picior și m-am întins în pat, zgomotul mașinii frigorifice auzindu-l preț de aproape încă o oră”.

Ne întoarcem la Paraschiv Dominic. Despre el, Octavian Onisei ne relatează că a fost adus în spital în 24 decembrie 1989. Făcea parte dintr-un lot de patru morți împușcați în cap și opt răniți. Unul dintre răniți este adus în sala de operație cu mâinile legate la spate. Explicația o dă militarul ce-l însoțește: „Să nu vă scape, a tras în populație!” Rănitul avea să se prezinte drept Paraschiv Dominic. Când se trezește după operație, rănitul avea să se plângă de dureri de inimă. Replica avea să vină de la cineva aflat în preajmă: „Te doare inima, fiindcă ai tras în oameni. Câți ai omorât?” Răspunsul controversatului personaj a fost: „Insuficient, trebuia mai mulți!” S-a luat legătura cu familia și s-a aflat că omul ar fi fost de două luni în evidența celor de la psihiatrie. Alte amănunte vin de la o presupusă soră a lui, de la Azur. De la această persoană se află însă că exista un inginer cu acest nume, dar că părea un tip suspect, „fiindcă înjura mult regimul Ceaușescu și nu pătea nimic”. Mai tot timpul era plecat în delegații.

În salonul în care este depus pentru îngrijiri post-operatorii se află un alt personaj suspect, un țigan de 22 de ani, identificat sub numele de Știucă. Acesta avea să fie acuzat că l-a dezlegat pe Paraschiv Dominic, căci personalul medical luase decizia să-l imobilizeze, și pentru că era suspect, dar și pentru că era deosebit de agitat. Din declarația lui Gheorghe Butunoi reținem faptul că între aceste două persoane pare să fi existat o legătură: „Țiganul, care nu suferea de niciun traumatism vizibil, a fost internat legal la salonul 303. Văzându-l sănătos, oamenii au considerat că nu mai are ce căuta printre ei și l-au alungat, dar la scurt timp, nu se știe de cine, a fost introdus iar în salon. Consider că prezența țiganului printre pacienți a fost o manevră prin care trebuia eliberat Paraschiv Dominic”. Octavian Onisei avea să relateze, într-un alt număr al publicației, că lui Dominic Paraschiv i s-a acordat o mare atenție de către medicii psihiatri (doar era acuzat că a tras în oameni!). Într-una din aceste ocazii, pacientul ar fi declarat: „Eu n-am omorât în viața mea nici măcar un pui de găină”. Medicul-ziarist mai adaugă că toate răspunsurile rănitului erau îmbrăcate într-o haină mistico-religioasă de genul: „Sângele lui Cristos să

ne izbăvească!” Omul avea să moară în condiții neelucidate în data de 27 decembrie 1989. Rănile primite nu-i puteau cauza decesul. Cu toate acestea, Medicina Legală nu-i va face autopsia!

Discuțiile cu referire la misteriosul caz Dominic continuă și în zilele următoare. Intervin și alți specialiști, fiind consemnate opinia psihiatrului Mircea Lăzărescu și a Codruței Paraschiv (soția celui decedat). Accentele sunt polemice, subiectul este completat cu diferite informații, însă nu se reușește elucidarea lui, căci nu se află cu certitudine dacă Dominic Paraschiv a tras sau nu în populație și nici nu se află cauza morții! Dezbaterea avea însă să fie amplificată cu alte aspecte privind activitatea din Spitalul Județean Timișoara, în special a Clinicii a III-a chirurgicală. Se ajunge la o punere față în față a declarațiilor doctorului Octavian Onisei cu cele ale conf. univ. dr. Petru Ignat, șeful acestei clinici. Dincolo de replicile încinse schimbate, rămâne faptul, dovedit în mod clar, că o parte a clinicii respective devenise locul de refugiu al notabilităților comuniste din zonă în caz de boală. Pe aici s-au perindat mai toate numele importante ale ștăbărimii vremii. Mai mult, în timpul Revoluției, într-una dintre încăperi a funcționat și camera de interogatoriu pentru răniții aduși în spital.

Uși închise, uși deschise...

În numărul 10 al periodicului *Timișoara*, care se stabilizase acum la trei apariții pe săptămână, apare un articol semnat de cpt. Grigore Tașcău. Acesta se simțea obligat să relateze ce s-a întâmplat în după-amiaza de 18 decembrie 1989 în preajma Catedralei. Ofițerul susține că ușile lăcașului de cult au fost deschise când s-a tras în populație, că eroul Sorin Leia avea să moară în pronaos și că răniții și cei teferi refugiați aici aveau să fie evacuați mai târziu pe o ușă laterală. Nu se puteau folosi ușile principale, deoarece în fața Catedralei se trăgea. Declarația lui Grigore Tașcău este relevantă și prin prisma faptului că el era ofițer activ în acea perioadă și-i cunoștea pe cei ce au condus trupele de represiune. Căpitanul avea să precizeze: „Dispozitivul securiștilor a declanșat acțiunea sa teroristă în cele două parcuri. Această acțiune a fost condusă direct și nemijlocit de către gen.-lt. Mihai Chițac, actualul ministru de Interne”. Era pentru prima dată când se făcea public numele unui comandant al Armatei participant la represiune. Ulterior, generalul Chițac avea să fie judecat de mai multe instanțe, iar după lungi tergiversări motivate medical avea să fie

condamnat. De menționat faptul că Grigore Tașcău s-a dovedit un om extrem de curajos și un ziarist priceput. Căpitan în Armata română, acesta avea să fie cooptat în timpul represiunii Revoluției în dispozitivul instalat de organele de stat și partid în zona Catedralei. Omul a văzut multe grozăvii acolo, pe care le-a relatat fără reținere în periodicul *Timișoara*, în ciuda presiunilor la care a fost supus pentru a renunța...

Era o perioadă când în publicația *Timișoara* vorbeau documentele, declarațiile luate de la participanții la Revoluție, precum și de la martorii din diferite instituții. Pe de altă parte, numeroase au fost și articolele programatice pentru deslușirea unui viitor mai bun pentru România, Banat și Timișoara. Aceste articole de orientare erau semnate în special de George Șerban, Daniel Vighi, Viorel Marineasa, Doina Pașca-Harsanyi și Vasile Popovici. Intervențiile lor vorbeau, în primul rând, de dimensiunea morală a Revoluției, de nevoia dezvoltării sistemului democratic și de consolidarea libertății câștigate. Au fost și unele gafe. Sau poate a fost doar bunul simț al unor oameni necăjiți de unele greșeli. Acum, după două decenii de la acele activități febrile, constatăm că membrii redacției erau prea critici, prea aspri în judecarea modului de a face ziarul. Căci în paleta de publicații a vremii, *Timișoara* se distinge prin seriozitate, temeinicie și dinamism.

Vine Proclamația

La un miting desfășurat în Piața Unirii din Timișoara, în 22 februarie 1990, George Șerban avea să facă publică, pentru prima dată, propunerea de redactare a unei Proclamații către Țară a cetățenilor orașului Timișoara. În ziarul din 27 februarie, George Șerban revine asupra subiectului, precizând că ideea a fost primită cu entuziasm de către participanții la miting. Scopul Proclamației este definit cu exactitate: „Ea ar avea menirea de a aduce la cunoștința opiniei publice românești idealurile originare ale revoluției timișorene, aspirațiile ei autentic europene. Sunt principiile esențiale, cărora, așa cum a dovedit în ultimele două luni, Timișoara le rămâne fidelă. O face cu calm și hotărâre, sfidând unele mașinațiuni de balcanizare a Revoluției, inițiate în Capitală și extinse și în restul țării prin manipularea și dezinformarea populației, prin relansarea unor prejudecăți comuniste în chip de idealuri revoluționare, prin întreținerea intoleranței și a unei xenofobii aberante”. Iată deci suficiente

motive pentru a redacta ceea ce, ulterior, se va numi Proclamația de la Timișoara.

Începând cu numărul 17, din 3 martie 1990, atenția ziariștilor publicației este îndreptată și asupra Procesului de la Timișoara, proces ce începuse la Casa Tineretului. Desfășurarea este urmărită cu acuitate, căci încă se așteptau dezvoltări importante. Și acestea vin. Poate nu în ritmul așteptat de presă și populație, poate nici nu sunt atât de spectaculoase aceste dezvoltări, însă ele vin, mai ales la început. Iată ce notează Doina Pașca-Harsanyi după prima zi de audieri: „În 17 decembrie se formase nu numai un comandament general, ci și unul operativ, de reprimare, format din Atudoroaie Gh., Anastasiu G., Radu Tinu, Teodorescu F., care funcționa astfel: Atudoroaie și Radu strângeau informațiile, Anastasiu le sintetiza, Filipescu (Teodorescu? *n. m. L.–V. S.*) le prelucra, pe baza lor se luau măsuri, iar concluziile erau comunicate direct lui Nuță și Mihalea. Radu Tinu a efectuat, între altele, o împărțire a orașului în 14 zone, în care a trimis câte doi ofițeri cu misiunea să se infiltreze printre demonstranți și să culeagă cât mai multe informații. (Sperăm să-i cunoaștem și pe acești 28 de binevoitori care au luptat alături de noi). Tot el s-a oferit (!) să-l ajute pe gen. Macri să ocupe sediul Operei și să-i captureze pe cei dinăuntru – asta în 21 decembrie, când toată suflarea Timișoarei gusta bucuria imensă a eliberării!” Această încercare este confirmată din mai multe surse și vine în contradicție cu susținerile lui Radu Tinu, cum că nu el a fost cu ideea, deși recunoaște că a avut informatori printre revoluționarii din balconul Operei. Afirmația infirmă și declarația fostului general de Securitate Emil Macri, care a susținut atât în proces, cât și pe alte căi, că rolul lui nu a fost de a coordona direct represiunea, ci s-a ocupat doar cu strângerea de informații. Mai mult, nici nu s-ar fi ocupat de tot sistemul informativ, ci doar de datele cu profil economic!

În fața plutonului de intervenție

Din declarația făcută în proces de Ion Popescu, fost inspector-șef la Miliția Județului, merită reținut aspectul cu privire la cei care au acționat împotriva demonstranților în zona Pieței Sf. Maria în seara zilei de 16 decembrie 1989: „Plutonul de intervenție, format din ofițeri și subofițeri și dotat cu scuturi, căști și bastoane de cauciuc, era condus de cpt. Dorneanu”. Popescu mai susținea că, pe la miezul nopții, Dorneanu a venit la el și a început să plângă, pentru că ar fi

fost bătut de demonstranți. A plecat la Spitalul Județean, unde îl găsim, alături de câțiva camarazi, așa cum am văzut mai sus, într-un salon de lux din clinica condusă de conf. dr. Ignat. Tot Popescu este cel care dă, pentru prima dată, date exacte despre intențiile gen Mihai Chițac. Inculpatul avea să spună că, în 18 decembrie, Chițac a ieșit din sediul Comitetului Județean de Partid cu două grenade fumigene în mână, spunând că merge la Catedrală ca să rezolve situația.

Însă publicația *Timișoara* nu avea să se ocupe doar de evenimentele realității cotidiene, de punerea în practică a unor idei privind democratizarea vieții social-politice ori de informarea opiniei publice despre misterele Revoluției. A fost nevoie de declanșarea unui proces amplu de recuperare, un proces care astăzi se poate subsuma fără rezerve unui proces al crimelor comunismului. Multe articole au fost îndreptate către relevarea modului de funcționare a odioasei Securități. Au fost deconspirate casele... conspirative, a fost investigată activitatea din centrele de ascultare a telefoanelor, precum și a discuțiilor purtate pe unde radio și din centrele de filaj. Pentru aceasta s-a beneficiat de serviciile unor cunoscători ai sistemului, fie foști securiști intrați în conflict cu vechiul sistem, fie persoane civile ajunse să aibe tangență cu aceste activități. Această colaborare cu persoane care au făcut parte din structuri era una periculoasă, căci exista riscul infiltrării în Societatea și ziarul *Timișoara* a unor elemente capabile să le destabilizeze activitatea. În mod cert au fost astfel de încercări, în ciuda unor măsuri de siguranță luate de dirigitorii de bună credință ai activității la ziar și la Societatea Timișoara. Mai mult, cele două colective au intrat oficial în atenția noului Serviciu Român de Informații (SRI), întâi ca supraveghere, apoi în anchete la vedere.

Chin și suferință în închisori

În procesul de relevare a crimelor comunismului, o atenție deosebită avea să fie acordată abuzurilor inimaginabile comise în domeniul sănătății, iar aici, în primul rând, în ceea ce privește sănătatea femeilor însărcinate și a copiilor născuți după noua legislație din 1968. Firesc, atenția redacției avea să se îndrepte către liderii fostelor partide desființate de comuniști și asupra morții în suferință a multora dintre ei sau asupra anilor de chin petrecuți prin închisori. S-au adus mărturii despre curajul dizidenților înregistrați în România și au fost scoase la iveală atât suferințele îndurate, cât mai ales ideile pentru care au fost

supuși torturii. Desigur, nu au fost omise luptele partizanilor de după cel de Al Doilea Război Mondial, abuzurile generate de colectivizarea forțată, de consecințele dărâmării satelor și ale destructurării modului de viață rural sau de deportările masive ale bănătenilor în Bărăgan.

Revoluția era însă conceptul integrator al tuturor acestor deschideri. Era proaspătă în memoria participanților, era motivată de toate aceste suferințe, dar era și în pericol de a fi marginalizată, așa cum s-a și întâmplat de fapt, căci și astăzi, la două decenii după această jertfă de sânge, idealurile ei – atât cele proclamate, cât și cele presupuse de o mișcare atât de radicală – rămân, într-o anumită măsură, un deziderat. Lupta continuă, după cum se spune, iar publicația *Timișoara* a reușit atunci, la început, să intre în zonele întunecate ale Revoluției, scoțând la iveală aspecte deosebite. Nimic nu putea fi lăsat deoparte, iar uneori la anumite informații se ajungea pe căi indirecte. Astfel, unele lucruri sunt aflate de alți ziariști, unii străini. Atunci sunt preluate și prezentate publicului din România. Iată ce aflăm, spre exemplu, din presa din Iugoslavia: „C. R., elev: Am participat încă din 17 decembrie la demonstrații. La podul de lângă Băile Neptun au început să tragă în noi. A căzut o fată și am vrut să o ajut, dar m-au împușcat și pe mine în picior. Am încercat să fug cam 50 de metri, când am simțit că leșin. M-au dus la Spitalul Județean niște studenți greci. La două zile după sosirea mea acolo, m-a operat domnul doctor Bordoș Doru. Apoi, domnul doctor m-a făcut să înțeleg că ar trebui să fug din spital, întrucât au început să împuște și acolo, iar agenții Securității duc demonstrații din spital și-i împușcă”. Tot un elev, identificat cu inițialele S. R., de 16 ani, relatează cum avea să evadeze din captivitate: „Pe mine m-au prins și m-au dus cu o amfibie la Miliție. Acolo, a doua zi, în 18 decembrie, în timp ce spălam wc-urile, profitând de îmbulzeala creată de noii arestați, am reușit să fug”.

Tot în acest număr 18 al *Timișoarei*, apărut în 6 martie 1990, găsim și mărturia lui Paul Nicolae Vîlceanu. Acesta vine cu mașina dinspre Lipova spre Timișoara, însă, după ce abia intră în oraș, este nevoit să fugă sub o ploaie de gloanțe. Suntem în 17 decembrie 1989: „În fiecare comună opresc. Relatez oamenilor întâlniți pe stradă ceea ce se întâmplă în Timișoara. La intrarea în Lipova avertizez doi cetățeni despre pericolul continuării drumului spre Timișoara. Dăm telefoane la București, Severin, Arad, Craiova, rugându-i pe acești prieteni să-și anunțe la rândul lor toate cunoștințele”. Tot acest martor

face și o descriere a furtunii cu tunete și trăsnete ce avea să se abată asupra orașului în dimineața zilei de 18 decembrie: „A doua zi la intrarea în Timișoara, în jurul orei 5,15, se dezlănțuie o furtună, cerul este brăzdat de fulgere, nu se mai vede nimic. Opresc mașina. Trăsnește, bubuie”.

„Au fugit ca puii de potârniche”

La mijlocul lunii mai a anului 1990, Procesul de la Timișoara era încă la Timișoara și se făcuse un pas important, prin aducerea în boxa acuzaților a liderilor de partid participanți și ei la acțiunile represive din timpul Revoluției. Cei patru sunt Ion Coman, Cornel Pacoste, Ilie Matei și Radu Bălan, ultimii trei foști prim-secretari P.C.R. în județ. Încă nu este adus nimeni din cadrul Armatei, dar acuzele către aceștia curg neconținut. Pe de o parte este și o încercare a inculpaților de a lărgi cercul celor implicați, pentru a mai dilua din răspunderea proprie, fie și prin faptul că unii dintre generalii de Armată prezenți la Timișoara în timpul represiunii dețineau la acea dată funcții importante în stat (Chițac și Stănculescu erau miniștri!), dar susținerile lor conțineau și mult adevăr, căci participarea cadrelor militare la acțiunile represive împotriva demonstranților nu pot fi contestate.

Acuzatul Radu Bălan, cunoscut bănășenilor atât din postura de fost primar al Timișoarei, cât și din cea de ultim prim-secretar P.C.R., avea să relateze în proces că, în seara zilei de 18 decembrie 1989, generalul Mihai Chițac s-a întors din oraș și s-a lăudat cu faptele lui de vitejie. A aruncat cu grenade lacrimogene, iar manifestanții „au fugit ca puii de potârniche”. Reporterul care consemna această declarație avea să adauge și un comentariu propriu, sugestiv acum, după două decenii de la data când a fost scris: „Este clar că, odată ce vor pica actualii guvernanți, susținători înfocați ai tov. Chițac, acesta își va pierde toate privilegiile de care se bucură în momentul de față și, fără îndoială, acesta din urmă va fi cercetat penal pentru acuzații similare cu cele aduse celor aflați deja în boxă”. Acest eveniment, al inculpării lui Chițac, dar și a lui Stănculescu, avea să se întâmple după câțiva ani. Aceștia au fost târâți prin tribunale la o vârstă destul de înaintată și au petrecut perioade lungi prin pușcării. Au mai și scăpat, pe motive de sănătate. Cert este că generalii au fost condamnați definitiv și nu au scăpat de pedeapsă pe căile întortocheate ale justiției, așa cum s-a întâmplat cu cei din Miliție și Securitate.

Blocadă asupra Banatului

Prezentul devenise unul încrâncenat pentru Banat. Aflată în avangardă, așa cum se întâmplase și în timpul Revoluției, Timișoara se vedea acum frânată în drumul ei spre democrație și economia de piață prin diferite metode extrem de parșive. Una dintre acestea era, pur și simplu, blocada economică și atacarea timișorenilor și a autovehiculelor lor care circulau prin țară. În numărul 51, din 19 mai 1990, al publicației *Timișoara*, avem consemnate câteva păreri în acest sens. Toma Ritivoi, director BJATM: „Termenul de blocadă economică este prea aspru, dar despre obstrucții se poate vorbi. Și mai ales au probleme șoferii care au plecat prin țară (binevoitorul Sud însorit): anvelope și prelate tăiate. Combinatul Petrochimic Pitești poate fi prins foarte greu la telefon și când în sfârșit s-a reușit acest lucru, convorbirea telefonică se întrerupe brusc. De la Întreprinderea de Piese Auto Brașov delegații s-au întors înapoi la Timișoara fără nimic”. Răspunde anchetei și Edgar Schmidt, șef serviciu aprovizionare la Victoria-Guban: „Mai vechii colaboratori din Moldova, de exemplu de la Centrala de Fire Sintetice Săvinești, închid telefonul când se sună din Timișoara, iar dacă totuși reușim să vorbim cu ei, atunci ne spun că marfa solicitată nu există în depozitele lor, cu toate că alte întreprinderi din țară o primesc în timp util. (...) Întreprinderea Textilă Roșiorii de Vede ne-a răspuns să ne căutăm marfa în afara țării, pentru că noi vrem să ne desprindem de țară și ei nu mai servesc pe trădători”. Probleme mari sunt și la IMT, despre care vorbește vice-liderul de sindicat Ioan Miheț: „Foarte multă lume consideră că aderarea la Proclamația de la Timișoara ar fi cauza înrăutățirii tot mai evidente a relațiilor noastre cu partenerii din țară. Cei de la Galați, când aud că este vorba despre IM Timișoara, fac alergie, nici nu vor să stea de vorbă. Valea Jiului a renunțat la o serie de produse fabricate la noi. Dar asta nu pe noi ar trebui să ne îngrijoreze, ci pe ei. Termenul de blocadă economică nu suferă de excesivitate, din contră”.

Deși evenimentele cotidiene și transformările profunde din societatea românească ori, mai degrabă, aprigele confruntări de idei aflate la ordinea zilei captau atenția ziariștilor de la *Timișoara*, enigmele Revoluției nu erau uitate. Problema misterioșilor teroriști era una care nu dădea oamenilor pace, căci aceștia făcuseră numeroase victime după 22 decembrie 1989. În numărul 57, din 2 iunie 1990, Florian Mihalcea semnează un articol cu un titlu fulminant: *Cum arată un terorist mort?* Pentru prima dată avem o descriere a unor astfel

de persoane, făcută de un martor de încredere. Este vorba de Alexandru Koos, rănit în Revoluție, aflat la data acestei declarații încă în Spitalul Județean. Iată ce aflăm din articol: „Deci, cum arată un terorist mort? Cel care a fost împușcat în noaptea de 22 spre 23 decembrie între restaurantul lacto-vegetarian și Operă de către gărzile ce apărau Opera și intrarea spre Piața Libertății, din care făcea parte, până a fi împușcat, și Koos Alexandru, avea între 23 și 25 de ani. A fost împușcat în coapsă; cei care au examinat cadavrul nu au găsit altă urmă de glonț și, totuși, a decedat în câteva secunde. Să fie vorba oare de acele mici fiole ascunse în reverul hainei, la care putea apela pentru a nu cădea prizonier? Echipamentul: haine civile, peste care era trasă o salopetă gri, pentru camuflaj. În buzunarul de la piept au descoperit două jetoane de plastic. Unul era pe o parte alb, iar pe cealaltă roșu, purtând înscrisul Nicolae Ceaușescu, iar celălalt pe o parte alb și pe alta verde, cu înscrisul Elena Ceaușescu. Pe cap purta o cască. Pe brațul drept avea tatuat un număr de ordine”.

Cum arată un terorist viu?

Martorul avea să declare aceste lucruri și când a fost audiat în procesul de la Timișoara. Și el are o poveste interesantă, căci a fost rănit în aceeași noapte, pe la ora 0,40, dar a rămas pe loc peste 20 de minute, până s-a liniștit tirul și a putut fi evacuat, iar apoi dus la spital. „Armele cu care trăgeau aveau o cadență de tragere mai mare decât a noastră, erau de calibru mare și foloseau, unele, cartușe explozive. Glonte care mi-a trecut prin femur a făcut un con mare la ieșire. S-a tras de la ultimele etaje de deasupra restaurantului lacto-vegetarian și din clădirea Modex”, avea să declare Alexandru Koos.

Reporterul amintește și de câțiva suspecți reținuți și predați pe bază de proces-verbal la Garnizoana militară, dar care, ulterior, nu au mai fost de găsit: „Cum arată un terorist viu? Nu toți au avut șansa să cadă morți în mâinile gărzii civile. În seara zilei de 22 decembrie au fost arestate nouă persoane suspecte. A fost reținut lt.-col. Radu (ofițer de Securitate) și aghiotantul său, căpitan de Securitate, pentru că, îmbrăcați în civil, au încercat să intre cu forța în Operă. Căpitanul era înarmat și a amenințat că dacă nu li se va da voie să intre vor trage”.

Sâmbătă, 9 iunie 1990, în numărul 60 al publicației *Timișoara* avea să apară un alt articol important privind dedesubturile Revoluției. Ziaristul Vladimir Petrescu a reușit să intre în posesia unor transcrieri privind comunicațiile

purtate între lucrătorii din Miliție și Securitate pe radiotelefoane în perioada 16-22 decembrie 1989. Interceptările au fost făcute de către cadre ale Armatei. În centrul atenției se găsește un șef mare de la București, identificat sub numele de cod Bossu. În 18 decembrie 1989, i se raportează că la Timișoara s-a instaurat liniștea. Replica vine imediat: „Dom’le, ce faceți? De ce ați liniștit-o? Porniți muncitorii, doar aveți oamenii voștri printre ei. Să iasă muncitorii și retrageți Armata! Faceți imediat asta, imediat! Să nu fie liniște în Timișoara!” Aceasta este o mărturie clară că în mișcarea de protest de la Timișoara au existat și scenarii puse la punct de diferite grupări din conducerea de partid și de stat de la acea vreme, cu scopul de a răsturna de la putere familia Ceaușescu. Cu toate acestea, este singura mărturie de acest gen pe care o putem consemna cu privire la un posibil scenariu de stimulare pe căi specifice a mișcării revoluționare din Banat.

Intervine misteriosul... Bossu

Rămânem în aria acestei discuții, una care pare însă să nu se lege neapărat de Miliție și Securitate, deși ni s-a spus că a fost recepționată pe stațiile acestor structuri ale Ministerului de Interne. Din acest minister făceau parte, la acea dată, și trupele de grăniceri. Unitatea de grăniceri este cea din Calea Lipovei, una din care s-a tras în demonstrații în 17 decembrie 1989. Aceste precizări sunt necesare pentru a înțelege mai bine replica acestui misterios Bossu: „Ăștia sunt tâmpiți! De ce au tras? Explicați-i bouului de Rotariu că nu-i voie să tragă! Explicați-i cretinului despre ce-i vorba!” Colonelul Rotariu era comandantul unității de grăniceri și a fost inculpat, alături de alte cadre, pentru masacrul din Calea Lipovei.

Bossu deține controlul și în 22 decembrie 1989, după fuga clanului Ceaușescu. Este un personaj care dă indicații clare, acestea fiind urmate destul de aproape de comandanții de la Timișoara, căci par în conformitate cu evoluția generală a stării de lucru din Banat. Din spusele sale se desprinde și concluzia că Bossu deține arta manipulării și că are cunoștințe privind războiul psihologic: „Eu ce v-am zis? Bulibășeala în Timișoara trebuie să continue. Întârziați ordinele! Nu mai transmiteți prin radio nimic! Transmiteți-le prin agenți, iar aceștia să le ducă în 3-4 ore, să ajungă cât mai târziu”.

Aceste dezvăluiri nu au fost prea comode pentru șefii unor structuri de informații ale acelor timpuri, însă nici pentru reporter, care se vede nevoit să

dea o replică destul de dură persoanelor cu care a intrat în coliziune jurnalistică: „Ne luăm permisiunea, tovarășe comandant, să vă informăm: USLA este angajată la Aeroport, dar nu face paza acolo. Zece sau cinsprezece inși se plimbă în zonă, iar restul prin Timișoara, cu scopuri «ecologice». Într-o ședință cu caracter mai intim, ați afirmat că Vladimir Petrescu a primit 600 de lei pentru articolul lui din ziarul *Timișoara*, articol intitulat *Despre indicative, trandafiri și uslași*, și că a făcut asta pentru bani. Prima greșală pe care ați comis-o. Dacă veți consulta încă o dată statele de plată (dar asta nu prin agentul domniei voastre, ci cu proprii ochi), veți vedea că nu este deloc așa. Ați spus că m-ați căutat de două ori, dar nu m-ați găsit. Vă aduc la cunoștință faptul că pot fi găsit în fiecare zi la redacție, începând cu ora 9 a. m. Ați mai spus că m-ați dat pe mâna SRI-ului pentru că acele informații erau strict secrete și vreți să aflați de unde le-am obținut. Ar fi fost suficient să mă întrebați și, probabil, v-aș fi răspuns în limitele urbanității. Informațiile acelea «strict secrete» le-am obținut de la un radioamator, care, întâmplător, a intrat pe o anumită frecvență. A doua greșală pe care ați comis-o: au început să existe anumite deosebiri între datele pe care le-ați comunicat unor subalterni, pentru a vedea pe unde «răsufală»”.

„Bucur deschide foc”

În numărul 77 al ziarului, cel din 19 iulie 1990, găsim două articole importante privind evenimentele din timpul Revoluției de la Timișoara. În primul, Ioan Crăciun se ocupă de cazul lui Trofin Benea, rănit în timpul evenimentelor. Aici apare numele în clar al celui care a tras în Piața Traian, precum și date despre însoțitorii săi: „Și-a aprins obosit o țigară. Era împreună cu un vecin. După ora 23, de imobil se apropie un Aro alb, cunoscutul Aro alb, în care se aflau Nuță, Mihalea și concitadinul nostru Bucur. Mașina încetinește și Bucur deschide foc asupra celor doi, care sunt proiectați peste recipientele cu gunoi menajer. Benea este lovit de trei gloanțe în plin, al patrulea îl atinge doar, provocându-i arsuri ale pielii. Este lucid, își face dintr-o batistă un garou și se leagă cu el deasupra femurului de la piciorul drept. Apoi cere să-i fie legată la fel și mâna dreaptă”. De remarcat este faptul că se insistă pe aceste declarații și sunt din nou consemnate, deși aceste persoane au depus mărturie și în Procesul de la Timișoara. Se vede astfel că atât răniții, cât și jurnaliștii nu aveau o prea mare încredere că justiția va scoate adevărul la lumină...

Cu toate acestea, continuă și consemnările despre cele întâmplate în sala de judecată, deoarece multe amănunte duc la clarificarea a ceea ce s-a întâmplat în timpul Revoluției, se conturează vinovățiile unor persoane care au participat la represiune, chiar dacă unii indivizi nu vor ajunge să răspundă pentru faptele lor nici în ziua de astăzi. Iată o consemnare a periodicului *Timișoara* din nr. 110, din 4 octombrie 1990, când Procesul de la Timișoara mai era încă la Timișoara: „Eroul Claudiu Vărcuș a căzut pe trecerea de pietoni aflată între Catedrală și cinema Capitol. Rănit, a fost ridicat și transportat la Spitalul de Ortopedie. Dna Vărcuș, mama lui Claudiu, relatează ce i s-a întâmplat în 18 dimineață la Spitalul Județean. Cei ce așteptau relații despre morți și răniți au fost amenințați cu arma. Nu durează mult și, la consemnarea declarației, președintele instanței îi cere dnei Vărcuș să-l recunoască pe individ. Dumneai declară că i-a văzut poza în ziar și că milițianul în cauză este Veverca Iosif! După ce ezită puțin în fața boxei, femeia pune mâna pe Veverca: «Acesta e, spune ea, sigur el este!» La afirmația președintelui, cum că «nu este prima persoană care pune mâna pe dumneata» (a pune mâna în sensul de a-l recunoaște), Veverca a declarat: „«Mie îmi convine!»”

În 24 noiembrie 1990 aveam să aflăm că prima fază a procesului s-a încheiat și că nu s-a ajuns la nicio concluzie. S-a dat o sentință prin care se cerea completarea probelor. Era, de fapt, și o figură prin care curtea își încheia lucrările la Timișoara. Când se va relua, procesul avea să se judece la București. Iată cum este consemnat acest aspect în *Timișoara*, în șase rânduri cu litere mari, la manșetă (deasupra titlului publicației): „După 8 luni de nerușinată mascaradă, dosarul Procesului de la Timișoara a fost restituit Procuraturii generale. Motivul: lipsă de probe! Nimeni nu se mai obosește totuși să întregască dosarul, întrucât se așteaptă o grațiere generală. Trioul de generali Gușe-Stănculescu-Chițac, fără de care nu se poate elucida scenariul masacrului de la Timișoara, și-a atins scopul, pot dormi liniștiți. Răbdarea noastră se apropie însă de limită”.

NECRUȚĂTOAREA GAZETĂ DE VEST

Forțe noi pe frontul de... Vest

Primul număr al *Gazetei de Vest*, „Vest” scris cu literă mare din dorința realizatorilor de a sublinia faptul că publicația apare în vestul României, avea să vadă lumina tiparului marți, 23 ianuarie 1990. Era deci la doar o zi de la apariția primului număr al publicației *Timișoara*, ceea ce reprezintă o dovadă a nevoii de presă liberă și nealinată din epocă, precum și a faptului că diversitatea se impunea de la sine, existând și resursele umane, cvasiprofesioniste pentru a face gazete libere. Primul număr la săptămânalului *Gazeta de Vest* avea să iasă pe piață sub coordonarea unui colectiv din care făceau parte: Nicolae Bădilescu, Nicu Ferchiu, Ovidiu Guleș, Nicolae Ionel, Daniel Mândrilă, Daniel Ognean, Maria Olasz, Nicolae Roman, Gheorghe Secheșan, Dacian Selegean și Daniel Vighi. O parte dintre aceștia fuseseră în primele rânduri și la apariția publicației *Timișoara*, adică Nicolae Bădilescu, Ovidiu Guleș, Gheorghe Secheșan și Daniel Vighi. Apariția gazetei a fost însă sprijinită, așa cum se întâmpla și în cazul *Timișoara*, de Marcel Tolcea, Livius Ciocârlie, Șerban Foartă, Vasile Popovici, Mircea Mihăieș, Doina și Nicolae Harsanyi.

Din numele prezentate mai sus deducem lesne că era vorba de o parte dintre cei care realizaseră, cu puțin timp în urmă, mai multe numere din revista *Forum studentesc*, precum și de personalități trecute, cel puțin în anii studenției, pe la respectiva revistă. De altfel, *Gazeta de Vest* avea să se și constituie prin divizarea redacției publicației studențești. Chiar în primul număr, Nicu Ferchiu povestește: „Luni, 15 ianuarie. Ședință de redacție la Casa Studenților. Realizatorii primelor trei numere ale *Forumului studentesc*, fiind «contestați» de fosta redacție, părăsesc ședința plecând spre tipografie, pentru a «scoate» numărul 4 al *Forumului*. Pe drum ia naștere ideea apariției unei publicații independente, cu caracter de opinie, care să oglindească realitățile sociale, politice și culturale ale județului”.

Încă de la acest prim număr, publicația se dovedește profund ancorată în realitățile Timișoarei, *Gazeta de Vest* fiind cea care avea să surprindă poate cel mai bine diversitatea opiniilor și confuzia de idei ce dominau vremurile. Semnificativ este și faptul că publicația se definește ca săptămânal independent

de opinii, reportaje și informații. Important în acest sens este articolul *De ce 22 Decembrie*, semnat de Mircea Mitruțiu, un ziarist cu o carieră bogată, atât din punct de vedere publicistic, cât și managerial. Obiectivul său îl constituie frustrarea generată de faptul că 22 decembrie apărea ca dată de referință pentru Revoluția română. Autorul pledează, firesc, pentru perioada 16-22 decembrie 1989, pentru a include rezistența eroică a bănățenilor: „De ce 22 decembrie? La Timișoara între 16 și 22 decembrie au murit oameni. Pentru ce au murit ei? Ei nu au făcut *această* Revoluție? Iată doar câteva întrebări firești, pe care și le pune oricare om de bun simț. La 22 decembrie, dictatura a căzut, prima fază a Revoluției se și încheiase. Până atunci, pe rând, flacăra s-a aprins la Timișoara, Arad, Sibiu, Cluj, Târgu-Mureș, București. Capitala are radioul și televiziunea. Acolo este Guvernul. Sunt destule argumente pentru ca ea să fie într-adevăr inima țării. La Timișoara a început *însă* minunea”.

Pledoarie pentru jurnalismul curat

În această argumentare extrem de limpede și echilibrată, care avea să se impună de altfel, după un timp, remarcăm referința la presa audiovizuală și la impactul generat de ea. Referințele televizate fiind doar la București, la „inima țării”, se crease impresia că doar acolo se întâmplă ceva important... Rămânând la capitolul jurnaliști, remarcăm articolul *În contra beției de cuvinte*, semnat de Gheorghe Secheșan. Acesta, preluând un titlu maioreșcian, se constituie într-o pledoarie pentru jurnalismul curat, care nu poate fi făcut decât scoțând la iveală mecanismul mincinos și manipulativ pus în funcțiune de vechii activiști din presă pentru denigrarea și murdărirea unor persoane cu principii, angajate ferm pe calea democrației. Este vorba de atacurile dure la adresa lui Marcel Tolcea și Daniel Vighi. Gheorghe Secheșan avea să demonstreze cu limpezime că o cerere de intrare în partid, depusă în 1989, doar pentru a te putea înscrie la doctorat, înseamnă infinit mai puțin decât o viață de decenii petrecută ca activist în presă, ca persoană diriguitoare a unor destine lipsite de drepturi, înfometate și batjocorite zi de zi. Apoi, este o minciună gogonată să acuzi pe cineva de impostură și carierism atunci când tu faci acest lucru de ani buni, fără jenă și fără milă față de cei pe umerii cărora te-ai cățărat. Să nu avem nicio îndoială, cu toate reținerile, cu tot bunul simț exprimate atunci de Marcel Tolcea, Daniel Vighi, Vasile Popovici sau Ion Monoran, nu există îndoială că ei

au fost, sunt și vor fi ziaristi la ani-lumină distanță față de toți „profesioniștii” produși de *Luptătorul bănățean* la acea vreme!

Primele numere și-au avut redacția provizorie (și improvizată!) pe strada Paris nr. 1, adică la Casa Universitarilor din Timișoara, apoi s-a mutat acasă la Ovidiu Guleș, pe strada Remus. De la numărul al doilea, redactor-șef devenea Gheorghe Secheșan, iar Ovidiu Guleș prelua funcția de redactor-șef adjunct. Acest al doilea număr al săptămânalului apărea duminică, 28 ianuarie 1990, deci la cinci zile față de primul, ceea ce arată cât de aleatorie era apariția unei publicații în acea perioadă, când ritmul era dictat mai ales de capacitatea tipografilor de a face treaba și de rezistența utilajelor total depășite din dotare! Reținem din acest al doilea număr un apel, o plângere, un denunț, ca să numim textul cât mai exact, intitulat *Către Procuratura Militară Timiș*. Era semnat de către medici și cadre medii din Clinica II chirurgie a Spitalului Județean, clinică condusă de prof. dr. Constantin Caloghera. Este vorba de o înștiințare despre faptele de arme ale „tovarășului” Dăescu, cum este numit, șef al Apărării Civile a municipiului Timișoara, suspectat că a participat la acțiunile represive împotriva demonstranților din oraș. Iată ce se spune în text: „În seara zilei de 19 XII 1989, a sosit în secția noastră, adus de domnul Popeneciu – șeful serviciului DS din spital – «tovarășul» Dăescu, prezentat ca șeful Apărării Civile a municipiului Timișoara, venit să caute pe rănitul Buzatu Robert, împușcat în seara zilei de 17 XII 1989, cu diagnosticul plagă împușcată în coapsă și fractură deschisă femur stâng, care era «unul din capii mișcării, și mai era unul, pe care l-am văzut deja cu fața-n sus». Buzatu Robert nu mai era internat în clinica noastră, fiind deja transferat la Clinica Ortopedie”.

Pe mai departe ne sunt relatate alte fapte de arme ale lui Dăescu (rămas în funcție mulți ani după Revoluție!), căci acesta fusese prezent și la fabrica ELBA, împreună cu ceilalți tovarăși din conducerea de stat și partid (P.C.R., evident!). Pe seama lui Dăescu este pusă o declarație care pare aiuritoare, ca motivare pentru faptul că unele persoane fuseseră ucise sau rănite chiar în propriile case, vina fiind a unor cete „de tineri care au luat cu asalt un tanc, din care mai apoi au tras asupra apartamentelor”. Ceea ce se poate remarca este faptul că există o diferență monumentală între modul de a acționa și de a prezenta faptele între Clinicile I și II de chirurgie de la Spitalul Județean. Clinica I, condusă de controversatul conf. dr. Petru Ignat, avea să fie ani de zile

în centrul unui scandal ale cărui dedesubturi, care i-a costat viața pe câțiva participanți la Revoluție, nu sunt lămurite nici în ziua de astăzi!

Căutând dreptatea Revoluției

Tot aici întâlnim un articol semnat de căpitan Nicolae Durac, intitulat *Dreptatea Revoluției*. Este o primă luare de atitudine publică a uneia dintre cele mai curate, hotărâte și limpezi minți din Armata română. Ulterior, avea să facă parte și din Comitetul de Acțiune pentru Democratizarea Armatei (CADA), un organism hăituit efectiv de conducerea statului în 1990, cadrele militare fiind, pur și simplu, date afară și lăsate să se descurce în haosul postrevoluționar fără niciun sprijin. Și totul pentru că doreau o Armată profesionistă, organizată după principii moderne! Cel mai radical dintre ei, Nicolae (Bebe) Durac nu avea să fie reprimat în rândurile forțelor armate niciodată, însă avea să-și câștige drepturile în instanță, după lungi și interminabile procese (una din cauze încă mai era pe rol și în 2009, deci la 20 de ani de la Revoluție!). Ținta din articolul citat o reprezintă ofițerii superiori avansați la excepțional în urma Revoluției, unii despre care se știa că fuseseră de cealaltă parte a baricadei și, oricum, nu luptaseră în stradă cu teroriștii. Este, cumva, de explicat mânia ce s-a abătut asupra lui Bebe Durac după aceste interpelări, din care cea din final este extrem de sugestivă: „O ultimă întrebare: la propunerea cui au fost avansate la excepțional cadre care și-au făcut pe deplin datoria, în Timișoara, în perioada 17-22 decembrie 1989?”

Numărul 3 al săptămânalului *Gazeta de Vest* avea să apară sâmbătă, 3 februarie 1990, deci după șase zile și nu după o săptămână! Dar sâmbătă va rămâne ziua consacrată, când publicația va ajunge mereu în fața ochilor cititorilor. Mai este marcată și o altă premieră, căci acest număr apare în opt pagini, dublu față de cele anterioare. Va rămâne așa pentru mult timp. În acest număr găsim un *Drept la replică*, intitulat chiar așa și scris cu litere de o șchioapă, în fapt, un interviu cu lt.-col. Dumitru Dăescu, șeful Apărării Civile a orașului. Normal că ofițerul dezmente rolul său jucat în represiunea demonstrațiilor la Timișoara, însă aflăm și câteva informații interesante. Cert este că ofițerul se mișca în cercurile de conducere ale orașului din acea perioadă și că știa multe secrete. Din păcate, doar unele dintre acestea vor fi dezvăluite. Astfel aflăm că lista cu victimele Revoluției a fost recuperată cu greu: „Ei bine, de fapt am fost împiedicat de un ofițer de Securitate să intru în posesia datelor ce urmau să fie

transmise generalului Milea în seara de 17/18 dec., iar în 19 dec. mi-a interzis categoric orice acces la datele despre morți. Precizez că nimeni nu a avut acces la singurele liste cu răniți (nominal) și morți (numeric)! Întocmite împreună cu Direcția medicală, nu au putut fi recuperate decât de la domnul Popeneciu – tehnician cu apărarea civilă la Spitalul Județean, deși se mai aflau două exemplare la C.P.J. și desigur la domnul colonel «securist», care «probabil» informa direct pe dictator. Exemplarul recuperat prin meritul domnului Popeneciu se află acum la Procuratura Militară”.

A fugit de generali...

În ciuda unor încercări de a se prezenta pe sine într-o lumină favorabilă, este posibil ca Dumitru Dăescu să spună și multe adevăruri, unele ascunse în forma sa edulcorată de a le prezenta. Reușește să demonteze ușor acuzele privind prezența sa în spital: „Încă din primele rânduri se proferează o calomnie ordinară – că am venit să caut unul din capii Revoluției. Ei bine, acestui cap al revoluției îi sunt naș, cunoscându-l de când era de o șchioapă, mai mult, cu tatăl său, mr. Buzatu Marin, am fost coleg de școală și de muncă din 1963”. Interesant este și ce i se întâmplă lui Dăescu în dimineața zilei de 22 decembrie 1989, la sediul Inspectoratului Județean de Miliție, de pe fostul bulevard Leontin Sălăjan, și cum reușește să scape: „Introdus în biroul gen. Nuță, am fost luat tare de acesta: «Ia ascultă, tovule! Unde sunt tabelele cu morții și răniții?» Înainte ca eu să pot simula un răspuns credibil pentru ei, în birou a intrat gen. Macri, care mi s-a adresat: «Mă, nemernicule, ce morți sunt, mă? Care morți? Nu există niciun mort, ai înțeles? Să-l arestați imediat!» Am fost dat în primirea generalului Mihalea, cu care am avut o mică discuție. Profitând de ieșirea sa din birou, m-am strecurat afară, întorcându-mă la oamenii mei”.

Acest număr al treilea din *Gazeta de Vest* este și cel în care Dan Mândrilă începe cunoscutul serial intitulat *Armata și uscăturile ei*. Este vorba de un material curajos, bine scris, care avea să facă vâlvă în epocă, devenind un model despre cum trebuie făcută demascarea unor indivizi cu apucături criminale. Investigația este făcută tacticos, cu aplecare spre fiecare persoană, spre fiecare faptă. La început, primim și câteva repere cu privire la organizarea materialului jurnalistic, de unde a venit ideea și care au fost pașii făcuți. Aceste elemente sunt importante din două puncte de vedere. Pe de o parte, ziaristul dezvăluie cititorilor nu doar informațiile despre subiect, ci și modul cum a ajuns

la ele, într-un exercițiu de sinceritate și cu credința că cititorul poate trage unele concluzii și din ceea ce privește modul de lucru. Erau vremuri când jurnaliștii mai mergeau și pe teren și aveau curajul de a intra în locuri fierbinți, în „gura lupului”, cum se mai spune. Introul, pe de altă parte, ne este util astăzi pentru a desluși câte ceva din modul de a face presă al acelei perioade: „30 decembrie 1989. Primum vizita domnului Lt.-col. Oancea V., care ne solicită la un sondaj de opinii în rândul militarilor din U.M. Calea Lipovei, având drept scop aflarea răspunsului la controversata problemă care planează asupra Armatei. Cine a tras? Vis sau realitate? Luăm legătura cu șeful garnizoanei din Timișoara, general-maior Popescu. Solicitat să răspundă, printre altele, și la întrebarea: «Cunoașteți faptul că pe Calea Lipovei, în noaptea de 17 decembrie 1989, unitățile militare au tras în demonstrații?», acesta ne răspunde evaziv, pretextând că nu cunoaște și nici nu crede în asemenea zvonuri. Ne autorizează însă, la cerere, să luăm interviuri comandanților unităților amintite. Ne deplasăm în Calea Lipovei U.M. 1864”.

În gura lupului

Urmează câteva declarații șocante, din care reproducem câteva: **Căpitan Miu:** „În 17 am fost informați că Tőkés László este implicat într-o intervenție străină din SUA, primind în acest sens muniție de război și ordin să tragem în plin în demonstrații. Ordinul l-am primit de la gen. Rotariu. Pe Calea Lipovei se trăgea. Am văzut trupe USLA (Unitatea Specială de Luptă Antiteroristă, cunoscută sub prescurtarea de USLA, *n. m., L.-V. S.*) și trupe de intervenție ale Securității prinzând demonstrații. În acea noapte Lt.-col. Păun ne-a transmis să tragem în plin fără probleme. Ajimbăceanu executa foc. Am văzut răniți. Nu se trăgea numai în aer”. **Mr. Timofte Nicolae:** „70 % zvonuri false. Am capturat cinci securiști. Doi i-am reîntâlnit a doua zi – militari liberi. Circa 30 de teroriști pe zi. Mașina blindată. Arma ultramodernă, stații, muniții, alimente nemaivăzute pe la noi până acum. Gen.-maior Cîrneanu, gen.-maior Rotariu și Lt.-col. Păun ne-au dezinformat complet. Noroc cu soțiile noastre”. **Lt.-maj. Ciornei Ioan:** „Vă rugăm să clarificați cine a tras de la UM 1924 în plin. M-a indignat atitudinea cpt. Gheorghe, care, instalând o mitralieră pe comandament, trăgea în demonstrații. Generalul dă ordin trupelor speciale să tragă luând linia de ochire la nivelul corpului. Gen. Rotariu transmite ordinul primarului Moș. Trei sute de cearșafuri albe pentru a înveli morții. Gen Rotariu asigură protecția

armată tovarășilor Dincă, Dăscălescu, Coman, Postelnicu, Gușe”. **Soldat Rada:** „Am primit ordin de foc de la lt.-col. Păun. Noi am tras în sus. Căpitanul Gheorghe era lângă mine. Trăgea razant. Colonelul Cherăscu strigă: «Stai, Gheorghe, nu mai trage!». «Nu mai trag, tovarășe colonel, a răspuns», iar către mine: «Dă-mi, mă, arma ta!». Și iar începea. Ulterior s-a lăudat că a descărcat circa 800 de cartușe în seara aceea (17 dec. 1989)”.

Acesta este numărul de revistă în care Gheorghe Secheșan începe publicarea unui serial despre Revoluție, intitulat sugestiv *Jurnal însângerat*. Ca participant activ la evenimentele din decembrie 1989, Gigi Secheșan avea ce să relateze. Ulterior, va aduna toate aceste fragmente de jurnal într-o carte. Talentul de scriitor răzbate dintre rânduri, iar dintre scenele antologice reținem una: „Duminică, 17 decembrie, dimineața. În fața Consiliului, câteva grupuri (mici) de securiști, în civil, protejați, fiecare, de soldați, o femeie de serviciu printre ei, care mătură. Scena, dacă n-ar fi dramatică, ar avea umor. Cu nonșalanță, femeia își plimbă «instrumentul» printre picioarele celor care au venit din nou, siguri pe ei și pe situație, să restabilească ordinea, cu aerul revoltător că «nimic nu s-a întâmplat, că totul este în ordine»”.

Probele nu mint

Numărul 5, din 17 februarie 1990, al *Gazetei de Vest* aducea unele schimbări, căci funcția de redactor-șef avea să fie preluată de Mircea Mitruțiu. Constatăm o lărgire a sferei subiectelor abordate și o revenire mai pronunțată asupra temelor legate de activitatea Armatei în timpul Revoluției. Deoarece intervențiile anterioare ale lui Dan Mândrilă suportau un atac virulent din partea unor cadre, acestea prinzând curaj pe fondul susținerii și lipsei de incriminare de la nivel înalt, acest autor se vede obligat să prezinte probe. Și acestea vin, căci banda magnetică înregistrase tot. Materialul chiar poartă titlul sugestiv *Banda magnetică nu minte*. Se revine asupra episodului din Calea Lipovei, când căpitanul Gheorghe (locotenent în 17 decembrie 1989, avansat însă la excepțional!) a ucis demonstranți. Iată mărturia soldatului Rada: „Da, am auzit că cineva a spus asta: «Nu mai trage, Gheorghe!» «Nu mai trag, tovarășe colonel» și la fel...: «Dă, mă, o armă!». Și iar a început să tragă”.

Impresionant este și articolul *Adevărul nu e o țintă*, care conține mărturia unui militar, rămas anonim, despre ceea ce s-a întâmplat în 17 decembrie 1989 în Piața Libertății. Se face referire la un episod cunoscut, dar este pentru prima

dată când este indicat cu claritate, nume și profesie, asasinul: „Am observat apropiindu-se de garnizoană un bărbat însoțit de o femeie și de fiica acestora (ulterior am aflat că era familia Bărbat – Vasile Bărbat, Lepa Bărbat și Viorica Bărbat). Mi-a atras atenția, în același timp, și prezența în preajmă a unei a patra persoane. Mi-am dat curând seama că este ofițerul de contrainformații «răspunzător» de unitatea militară 01185 – JOIȚOIU. Am observat când acesta a pus mâna pe armă (pistolul mitralieră), a fixat-o pe bara mașinii (camion) și a tras fără nicio ezitare în direcția dinspre care cei trei civili se apropiau în fugă. Un glonț a ucis femeia prin străpungerea capului, un altul sau mai multe l-a rănit grav pe soțul acesteia, sfărtecându-i pânțele, iar fiica acestora a scăpat ca prin minune”. După cum se știe, Joițoiu a fost judecat și condamnat în primă instanță la Timișoara. A scăpat după câțiva ani, în recurs...

Numărul 6, din 24 februarie 1990, al *Gazetei de Vest* avea să aducă alte mărturii importante. Cei de la această publicație aveau talentul de a intra în amănunte, curajul de a investiga prin unitățile militare și capacitatea de a obține informațiile, căci interlocutorii aveau încredere, ceea ce este un lucru de căpătâi pentru un jurnalist. Stilul de redare este unul simplu, fără înflorituri, telegrafic chiar, un stil care repudiază figurile de stil și care nici nu se încurcă în comentarii ori opinii. Uneori, abundența de informații, de lucruri noi, este covârșitoare. Semnificativ în acest sens este grupajul *Detalii inedite privind armata*. Titlul este, oarecum, nefericit în comparație cu bogăția de noutăți aduse. Datele sunt adunate din unitatea militară din Giroc, cunoscută pentru implicarea ei (mecanizată!) în reprimarea Revoluției. De la maiorul Dorel Ghibea, cel care ieșise cu prima tură de tancuri în oraș, aflăm că „oamenii pe care i-am întâlnit aici numai revoluționari nu erau. Singura lozincă pe care o scandau era «Huo» și singurele pancarte erau sticlele de alcool ridicate amenințător împotriva noastră. Dorind să vedem ce vor acești oameni, am fost loviți cu pietre și sticle”. Suntem deci la două luni de la Revoluție, iar acest maior încă nu s-a repliat, căci tot mai credea că tancurile însemnau o prezență obișnuită în Piața Libertății! De fapt, scopul lor era să apere Garnizoana militară.

Același Dorel Ghibea face și o altă declarație aiuritoare, niciodată dovedită, deși acesta avea să susțină vehement că are toate probele necesare: „Trebuie menționat și faptul că ordinul de deschidere a focului împotriva demonstranților a fost dat în jurul orei 17,30. La această oră, în urma actelor de sălbăticie,

decedaseră nouă militari, alții 28 fiind răniți. Eu însumi am văzut soldați uciși sălbatic cu ajutorul unor bare metalice ascuțite la vârf. Afirmațiile mele nu sunt gratuite, documentele aflate în arhivele noastre stau mărturie”. Nici după 20 de ani aceste susțineri nu au putut fi probate...

Cu următoarea tură de tancuri pleacă către oraș un alt erou, lt.-col. Gheorghe Badea. Nimeni altul decât cel ce avea să fugă rușinos din fața demonstranților în Calea Girocului. Militarii, bine așezați în tancurile pline cu muniție grea, au fugit și le-au abandonat acolo ore bune. O rușine mai mare nu putea păți un ofițer demn de gradul său! Colonelul povestește cum au fost oprite tancurile (cu mâinile goale, Doamne ferește de un război adevărat cu astfel de comandanți!), militarii fiind alungați cu pietre, sticle și... huiduieli. Cu toată înverșunarea, ofițerul Badea este silit să revină la realitate, căci reporterul nu îl corectează, ci îl întreabă dacă au fost și copii. Răspunsul este: „Da, erau foarte mulți copii”.

Din martie, *Gazeta de Vest* se va orienta preponderent către evenimentele din actualitatea cotidiană și mai ales către o suită de reportaje fascinante în diferite locuri tulburi ale României. Despre Revoluție și despre opresori și victime va mai fi vorba însă doar din când în când și în mod disparat.

UN AMIC (IN)AMIC PUBLIC

Cu ochii pe... uscături

Activitatea publicației *Amicul public*, devenită mai apoi *Amicul public nr. 1*, având și o continuare, spre sfârșitul anului 1990, *Amicul public bis*, trecând însă prin prefacerile unei gazete intitulate *[in]Amicul public nr. 1*, este una relativ controversată. Este un săptămânal făcut pe picior, de o echipă redusă numeric și care a beneficiat de aportul unui singur om priceput, însă relativ boem, l-am numit aici pe Dan Mândrilă. Meritorii sunt și intervențiile lui Adrian Orza. La primele numere, un aport deosebit avea să-și aducă și Nicolae Bădilescu, un meseriaș, desigur, pe care îl regăsisem și în numerele de început ale cotidianului *Timișoara* sau ale *Gazetei de Vest*. Și Dan Mândrilă a pus umărul la editarea celor două publicații amintite, în *Gazeta de Vest* declanșând ample polemici cu materialele lui despre „uscăciunile” din Armata română, referința fiind, desigur, la acești ofițeri și subofițeri care au îndeplinit ordinele ucigașe de a se trage în populație în timpul Revoluției.

Nevoia lui Dan Mândrilă de a fi propriul său patron, de a practica o presă mai vijelioasă decât alte publicații, nevoia irepresibilă de a livra adevărul (său!) direct și frust, neînțelegerile de abordare dintre el și alți colegi de breaslă, precum și dorința de a beneficia și de încasările din vânzarea publicației l-au determinat să se despartă de *Gazeta de Vest* și să-și facă propriul săptămânal. Nu este niciun secret în faptul că polemicile s-au amplificat, *Amicul public* (fie nr. 1 sau altfel) având darul să irite multă lume. Pe de altă parte, lipsa de profesionalism este ceva mai evidentă decât la publicațiile deja analizate în acest volum. Există scăpări evidente în ceea ce privește numerotarea și identificarea gazetei. După două decenii de la primele numere, putem constata că publicația este greu de inventariat și de urmărit, căci datele tehnice sunt dispartate. Probleme sunt și în ceea ce privește stilul de redactare, căci materialele brute și fruste au darul de a rămâne greu de înțeles, greu de receptat. Le lipsesc datele de context, de background, cum se spune astăzi, adică minimul de redundanță pentru a fi accesibile. Dificultățile acestea de receptare erau însă întâmpinate și la data publicării, deși contextul era, cumva, cunoscut publicului larg, căci nu trecuseră decât câteva luni de la Revoluție.

Primul număr al publicației *Amicul public* avea să apară în 24 februarie 1990, pe o piață aproape sufocată de gazete mai vechi sau mai noi (dar toate înnoite și pretins înnoitoare, după cum s-a putut constata). Nu ni se spune cine sunt persoanele fizice implicate, dar aflăm că editorul este o fantomatică Societate a intelectualilor progresiști. Scopul acesteia nu era altul decât de a acoperi din punct de vedere legal tipărirea *Amicului public*... Din acest prim număr nu putem consemna prea multe, căci este plin de obișnuitele materiale emoționale, stârnite de răsturnarea regimului comunist. De amintit este faptul că aici semnează tablete Adrian Orza, student pe atunci, cel care va deveni pentru mulți ani viceprimar al Timișoarei.

S-au raliat la această acțiune criminală

Piesa de rezistență a numărului 1 din *Amicul public* o constituie articolul lui Dan Mândrilă, *Banda magnetică nu minte*, scris în continuarea celor publicate mai înainte în *Gazeta de Vest*. De pe bandă este scoasă mărturia importantă a unui militar, plutonierul Ghimbașă de la UM 01125: „Pe platformă, în data de 18 dimineața, unde am fost adunați cu toții. Dintre ofițerii care s-au raliat la această acțiune criminală face parte și maiorul Adam, care a specificat, tot pe platou, să tragem să împușcăm câinii turbați de pe stradă, adică... pur și simplu demonstranții”.

În numărul 2 găsim consemnată mărturia Monicăi Ciubotaru, vânzătoare la un magazin de pâine din oraș. Consemnarea o va face Adrian Orza, viitorul viceprimar al orașului, și care aici dă dovadă de mult talent publicistic. După cum rezultă din discuțiile recepționate, doamna cu pricina a fost prinsă într-un magazin de pâine plasat în apropierea Dispozitivului de represiune nr. 8. Aceste dispozitive au funcționat în diferite locuri din oraș, iar în preajma lor au fost multe victime. Femeia avea să petreacă mult timp în magazin, păzindu-l, păzind, de fapt, pâinea risipită printre cioburi, iar apoi unitatea avea să devină loc de refugiu pentru cei din trupele de represiune. La un moment dat, luni, 18 decembrie 1989, după cum se poate aprecia, prin stație este anunțat faptul că o coloană de 10000 de demonstranți se apropia pe Calea Șagului. Nu a mai ajuns. Oricum, ordinul era să se intervină în forță: „D-8, D-8, dacă vin, radeți tot! Tot să radeți!”

Numărul 3 se arată deosebit de intransigent, căci noile oficialități ale orașului încearcă să pună bețe în roate presei și dezvoltărilor despre Revoluție. O face cu

intenție sau din incompetență, așa cum se întâmplă cu faimosul general Gheorghe Popescu, reactivat din pensie și pus la cârma garnizoanei militare, la cârma județului, de fapt, căci autoritățile civile erau aproape în întregime lipsite de... autoritate. Dan Mândrilă îl pune la punct pe general, deoarece acesta a avut proasta inspirație să nege că ar fi dat unele declarații și unele aprobări. Ziaristul vine cu probe zdrobitoare. O fotografie îl înfățișează pe Dan Mândrilă ușor aplecat peste general, ținând aproape de acesta un reportofon! Astfel vedem că tehnica modernă, intrată de puțin timp în dotarea ziariștilor români, nu avea doar rolul de a impresiona lumea, ci era folosită efectiv în exercițiul funcțiunii, uneori și ca mijloc de probă!

Mai jos dăm de o mărturie stupefiantă, despre care nu avem îndoială că a fost reținută pe banda magnetică. Este vorba de mărturia soldatului Beceli Karol, care spune: „La impactul cu demonstranții, căpitanul Surtz a ordonat foc de avertizare. Noi, soldații, am șovăit. Căpitanul Surtz a smuls pistolul mitralieră din mâinile soldatului din imediata sa apropiere. L-a armat, ordonându-i soldatului să tragă în demonstranți. Soldatul a refuzat. Fără nicio ezitare, căpitanul Surtz l-a împușcat (în cap)”. Este vorba de o întâmplare din noaptea de 17 spre 18 decembrie 1989. O mărturie cutremurătoare, căreia Dan Mândrilă îi adaugă o altă dezvăluire, pentru ca tabloul șocant să fie complet: „Investigând acest caz, am aflat că după Revoluție, pentru meritele sale deosebite, căpitanul Surtz a fost avansat”. Acest ofițer nu a fost niciodată inculpat și judecat...

Apariții intermitente

Din numărul al patrulea al *Amicului*... reținem tragedia unei familii din Timișoara. Faptele sunt relatate de Donka Doboșan. Se întorceau toți patru, mama, tata și cele două fete, de la bunici, din Sânmihaiu Român. Mașina a fost oprită în dreptul Spitalului de Copii și dirijată către o parcare din zonă. Au coborât să vadă ce se întâmplă. Era duminică, 17 decembrie 1989, după ora 19. S-a tras asupra lor. Sora, Gabriela, a căzut într-o baltă de sânge, mama a fost rănită la șold, iar un glonț a zgâriat-o pe Donka la umăr. A intervenit tatăl, care a dus fata la Spitalul de Copii. „Tata a rămas alături de ea, iar eu am dus-o pe mama cu o salvare la Spitalul Județean”, relatează Donka. Mama dă semne de însănătoșire, așa că fata se întoarce la sora ei. Mai apucă să povestească cu ea, căci, a doua zi, Gabriela avea să moară...

Dezvăluirile sunt multe și penetrante și în numerele următoare ale publicației, însă aceasta începe să apară cu sincope. Titlul este și el schimbat, fiind redat cu prefix în paranteze drepte, sub forma *[in] Amicul public nr. 1*. La publicație lucrează puține persoane, iar patronul Dan Mândrilă își pierde treptat din entuziasm și din capacitatea de a face gazeta aproape singur. Mai mult, omul intră în numeroase dispute, atât cu autoritățile, cu diferite instituții, cât și cu colegii de breaslă, care nu-l iartă și-i fac viața grea. Concurența este acerbă și, încet-încet, publicația își pierde din acuitate. Pe la sfârșitul anului 1990 avea să apară doar cu intermitențe, amintind doar de săptămânalul extrem de ofensiv de la începutul anului.

REVERBERAȚIILE PUBLICAȚIEI *Ecou 17*

A face presă „altfel”

Primul număr din *Ecou 17* avea să apară duminică, 11 martie 1990, într-o perioadă când avântul publicistic în Timișoara și în România atinsese cote maxime. Deja se putea spune că existau semnele unei minime stabilizări pe piața presei, activitățile redacționale și de distribuție intrând într-o oarecare normalitate. Desigur, pentru *Ecou 17* a fost greu să se impună, deoarece nu avea oameni cu o mare experiență în domeniu, editorul nu deținea prea multe fonduri și nici distribuția nu era asigurată. Există însă o dorință puternică de a face presă „altfel”, un „altfel” destul de neclar și neprecizat, ca un fel de replică atât la vechile publicații comuniste, cât și la cele noi, de după Revoluție. Există o presiune de a dezvălui anumite aspecte nerelevante până atunci, de a spune lucrurilor pe nume. Mai direct și mai eficient, ceea ce a plasat gazeta pe palierul jurnalismului de calitate. La aceasta a contribuit și faptul că publicația era una îngrijită, aici aducându-și aportul și tipografi cooptați la editarea ei.

Primul număr îl evidențiază drept coordonator pe reputatul artist grafic Emil Grama. Ulterior, în caseta tehnică apare numele lui Horvath Ioan, cel care avea să conducă efectiv publicația. Acesta era de meserie tipograf, unul care luptase și fusese rănit în Revoluție. De la început, este pus sub egida Asociației 17 Decembrie 1989, asociația răniților și a rudelor eroilor-martiri. În pagina a doua, este redat un amplu și impresionant articol semnat de Ioan Bânciu, vicepreședinte al asociației amintite. Tema este cea a luptei pentru libertate din 17 decembrie 1989, făcându-se legătura cu împușcarea soției sale, Leontina Bânciu. Detaliile despre moartea tragică a tinerei mame și soții sunt cunoscute, însă redarea lor de către soțul ei neconsolat stârnește întotdeauna revolta și mânia ascultătorilor și cititorilor. Acasă o așteptau trei copii minori, dar care nu aveau să o mai vadă niciodată, căci trupul ei avea să fie luat și făcut dispărut, cel mai probabil prin ardere la Crematoriul „Cenușa” din București. Există însă și unele elemente care ne fac să credem că este posibil ca o parte din cenușa rezultată să nu fi ajuns în canalele de la Popești Leordeni, lângă București, ci undeva pe la Slatina (dacă nu au fost făcute incinerări și aici!) sau chiar la Timișoara, în curtea Întreprinderii Azur.

Semnificativ este fragmentul în care Ioan Bânciu descrie reacția copiilor săi în momentul tragicei vești a morții mamei lor: „M-am întors plângând acasă.

Copiii m-au întrebat: «De ce plângi, tată?» Le-am răspuns: «MAMA VOASTRĂ A MURIT! AU ÎMPUȘCAT-O DIRECT ÎN INIMĂ!». I-am îmbrățișat pe toți trei și am plâns împreună. Arion, încă nu are trei ani, a întrebat: «Cine a împușcat-o pe mama mea?» Eu i-am spus adevărul, iar el, grăbit, și-a luat pistolul (jucărie) și a zis: «Vreau să-i împușc pe toți securiștii, milițienii și militarii!».

Televiziunea „unora”

Mai jos este redat un interviu realizat de Emil Grama cu o tânără de 18 ani, participantă la Revoluție. Avea glonțul încă în ea, chirurgii fiind de părere că îl vor scoate la sfârșitul anului. Suntem în martie 1990 și Corina Untilă avea impresia că poporul român era mințit în continuare. Mărturia fetei este semnificativă pentru modul cum era percepută televiziunea în acea perioadă: „În primul rând televiziunea, care se pare că este numai a «unora», care pot vorbi când vor, derutând masele și începând să le manipuleze în favoarea lor, nemaivorbind de birocrăția care a rămas în drepturi depline”. Al doilea număr aduce un alt interviu al săptămânii, unul cu Constantin Jinga, pe atunci student. Acesta avea să redea propriile peripeții în Revoluție, semnificativ fiind, sub raportul noutății, un episod derulat în seara zilei de 17 decembrie 1989 la intersecția străzilor Paris cu Republicii din Timișoara: „Cel care-i conducea pe militari a armat pistolul TT, a ordonat cordonului să se retragă cinci pași, apoi s-a deschis foc asupra noastră fără niciun avertisment. La început, am crezut că se trage cu cartușe de manevră, dar în apropierea mea a căzut un bărbat, care a fost împușcat în cap. Căutând să-mi apăr prietena și având intenția de a o culca la pământ, am fost împușcat în umărul drept”.

Următoarele apariții dedică articole Procesului de la Timișoara, raportările fiind critice și chiar revoltate la adresa unor inculpați. Ca element de noutate reținem o referire la declarația lui Ion Deheleanu, fostul șef al Miliției Timiș, care „susține, nici mai mult nici mai puțin, că în zilele de 16-17 decembrie 1989, a acționat, cu riscul vieții propriilor subordonați, pentru a împiedica aruncarea în aer a lăcașului de cult din Piața Maria”. Avea în vedere Biserica reformată, unde fusese asediat pastorul Tökés László. Interesant este un articol din numărul 4 al săptămânalului *Ecou 17*, intitulat *Omul care și-a strâns echivalentul (130 kg) în aur*. Informațiile au apărut în Procesul de la Timișoara, în încercarea de a-l scoate basma curată pe căpitanul Viorel Bucur. Acesta

răspundea, în cadrul Miliției Județene, de traficul cu aur. Articolul face însă referire și la marile abuzuri făcute de acest căpitan cu comportament brutal. Numărul 6 din *Ecou 17* este axat, în primul rând, pe procesul de la Timișoara. Este consemnată reluarea acestuia, anumite amănunte oferite de reporter fiind ilustrative pentru modul de lucru din acea perioadă: „12 aprilie 1990, s-a reluat procesul celor 21. La intrare, constatăm că s-a schimbat paza, asigurată de trupe și ofițeri ai M.Ap.N. Suntem verificați cu grijă, inclusiv cu detectorul de metal, apoi pătrundem în sală. Îi revedem pe inculpați. Alte fețe, mai destinse, chiar vesele. Le-a crescut părul. Ce mai, arată mult mai bine decât la ultima întâlnire”. Precizările sunt necesare, căci se reamintește câte ceva din condițiile de lucru ale ziaristilor români din perioada de după 22 decembrie 1989. Procesul de la Timișoara a însemnat pentru mulți condeieri o profesionalizare bruscă, o manieră mult mai serioasă, mult mai așezată în abordarea evenimentelor.

Maturizare rapidă

Profesionalizarea nu mai putea aștepta. Posibilitatea de a scrie despre Procesul de la Timișoara i-a determinat pe jurnaliști să-și ascute simțul critic, să devină mai organizați, mai buni în relatări, iar publicațiile mai serioase. Întreaga presă a avut de câștigat. Amintim aici câteva idei pe scurt:

1. Asistarea la proces presupunea acceptarea condițiilor de acces și disciplină în sală, cu mult diferită de abordările spontane și manifestările din alte zone publice;
2. Concentrarea pe reținerea celor exprimate în timpul lucrărilor, notarea cu acuratețe a celor relatate și perceperea corectă a gesturilor și atitudinilor inculpaților și ale persoanelor numite să înfăptuiască actul de justiție;
3. Corelarea faptelor și informațiilor cu altele de acest gen și punerea lor în context, căci mulți dintre inculpați, precum și unii dintre martori făceau declarații punctuale în vădit contrast cu ordinea lucrurilor, așa cum era cunoscută;
4. Rezistența în sală, unde activitatea dura și câte opt-zece ore pe zi, iar apoi redactarea și prezentarea textelor pentru publicare;
5. Renunțarea, în cea mai mare parte, la limbajul vindicativ și încrâncenat în favoarea relatării cât mai obiective.

Ca o impresie, care poate fi luată însă și ca o concluzie, oamenii de presă care s-au ocupat de Procesul de la Timișoara au devenit, în scurt timp, adevărați profesioniști ai jurnalismului de investigație. Activitatea celor mai mulți dintre ei nu s-a mărginit la relatarea acestui maraton juridic, ci s-au implicat în dezvăluirea unor fapte reprobabile comise de cadre ale Miliției, Securității și Armatei înainte de Revoluție, în timpul acesteia și după instaurarea puterii democratice.

Pași către presa așezată

Au mai fost și alte publicații care, apărute în învălmășeala de după Revoluție, au avut preocupări insistente în relevarea adevărului despre crimele săvârșite de regimul comunist, dar și despre represiunea sângeroasă din decembrie 1989. Foarte repede s-a adaptat noilor condiții, mai degrabă libertății apărute prin sânge și jertfă, revista *Forum studentesc*. Aici au apărut articole importante pentru mersul democrației, devenind și o rampă pentru exprimarea noilor principii ale democrației. La revistă existase tot timpul o școală de presă, de presă bună, una care dădea bobârnace puterii comuniste. Tirajul redus și constrângerile de ordin ideologic nu au permis însă manifestarea pleneră a talentului unor tineri gazetari aflați pe băncile facultăților. S-a manifestat însă năvalnic după căderea lui Ceaușescu.

Importantă a fost și publicația *Victoria*, editată de asociația cu același nume, condusă de Lorin Fortuna. Nu a beneficiat decât puțin de aportul unor ziași profesioniști, drept pentru care aparițiile au fost sporadice, cu articole redactate greoi, lungi și încâlcite. Există însă meritul unor dezvăluiri necesare, al unor precizări binevenite, chiar dacă adesea erau făcute pe un ton vindicativ. Remarcăm și faptul că în februarie 1990 apărea săptămânalul *Agenda*, o gazetă care va deveni tot mai puternică peste ani. Poate și datorită influenței remarcabile a lui Zoltan Kovacs, care, de la început, a refuzat polemicile inutile și zvonistica intensă în legătură cu Revoluția, una nebazată pe fapte concrete, și a impus o publicație limpede, clară, pur informativă.

Menționăm în context și săptămânalul *Contact*, foarte bine făcut, implicat, orientat, mai degrabă, spre reportaj, spre genul publicistic numit *feature* în termenii presei internaționale. Nu lipsea informația, însă contextualizarea era făcută prin apelul la date istorice, geografice și din alte diferite domenii. Tonul este unul mai relaxat, fiind furnizate amănunte interesante și chiar amuzante.

Relevant este din *Contact* un material semnat de eminentul istoric Ioan Hațegan, unul relevant pentru dimensiunea fenomenului publicistic de la Timișoara în acea perioadă. Este publicat chiar în primul număr, cel de miercuri, 21 februarie 1990. Îl reproducem aici pentru aducere aminte, pentru că reprezintă o adevărată pagină de istorie, dar și ca o posibilă concluzie:

PRESA TIMIȘOREANĂ

Incitați de numeroasele dimineți și amieze pierdute (câștigate) la interminabilele cozi la chioșcurile și punctele volante de difuzare a presei, ca și de lectura paginilor lor, fie-ne permisă o scurtă privire asupra acestui fenomen social cu largi și adânci implicații asupra urbei noastre.

*Timișoara a fost și înainte de decembrie 1989 singurul oraș al României unde existau șase publicații în patru limbi. Tot Timișoara a fost înainte de anul 1947 orașul cu un număr de zeci și zeci de ziare, gazete, reviste etc., tipărite exclusiv sau parțial în cel puțin opt limbi, în tiraje de zeci și sute de mii de exemplare. Din 22 decembrie 1989, Timișoara cunoaște o adevărată explozie de informație, ca urmare a foamei de informație. Primele schimbări s-au înregistrat la ziarurile și revistele „tradiționale” prin schimbarea numelor și, uneori, a părților din redacție. Fostul **Drapel roșu** s-a transformat pentru zece numere în **Luptătorul bănățean**, apoi în **Renașterea** (un număr) și completat în **Renașterea bănățeană**, ce apare cotidian. Fostul **Szabad Szó** se numește astăzi **Temesvári Uj Szó** și are aceeași apariție cotidiană. **Neue Banater Zeitung** și-a păstrat neschimbate numele și apariția zilnică, dar își schimbă „din mers” optica și își primenește redacția. **Orizontul** a rămas cu același nume și un nucleu valoros de condei-gazetari. Fostul săptămânal **Banatske Novine** a devenit săptămânalul **Naša Reč** în evoluție. Revista literară **Knjievni Život** reapare cu același nume.*

*Un alt capitol îl reprezintă presa „nouă”, fie ca tematică, fie ca mod de înființare. Un singur număr a apărut din **Victoria** al Frontului Județean al Salvării Naționale – o apariție fulgurantă în peisajul de la răscrucea anilor. Tânăra **Timișoara** a demarat vijelios, devenind subiect de aprinse discuții și dispute între cititori, între foruri și, mai ales, între vechea și tânăra gardă de gazetari. Intră deja într-un statut de probitate și profesionalitate, chiar dacă apare doar de trei ori (deocamdată) pe săptămână.*

***Forum studențesc**, revistă tradițională a tineretului studios, a reapărut imediat după Revoluție în patru numere succesive, prin grija unui colectiv timișorean, contestat de redacția lărgită. Scindarea s-a produs rapid și actualmente redacția „mamă” scoate publicația omonimă, reîncepând cu nr. 1 (ianuarie), deci lunară, și un supliment în limba maghiară, **Diakforum**. Cele patru numere scoase anterior sunt considerate „pirat”, nefiind recunoscute. Redacția acestora s-a regrupat și scoate acum **Gazeta de Vest**, săptămânal de sâmbătă, cu o ținută jurnalistică în conturare.*

***Dialog liberal**, periodic bisăptămânal al Partidului Național Liberal, își continuă drumul cu semne îmbucurătoare pentru viitor, cele șase numere tipărite reprezentând o certitudine. Vecin de clădire, dar de altă orientare, tot politică, este proaspăt apărutul **Vestul**, al cărui prim număr îndeamnă la mai mult și mai bine. **Sindicatul bănățean**, la cele două numere săptămânale (sâmbăta), se constituie într-un periodic al mișcării sindicale timișene, ce dorește să ajute organizațiile sindicale în dificila sarcină de constituire, organizare și oferă opțiuni pentru afilierea la mulțimea de posibilități ce se deschid mișcării.*

***Nașa Glas**, periodic în limba bulgară (reapariție după mai bine de jumătate de veac de absență a acestei limbi din presa timișoreană) are deja două numere, care sunt difuzate aproape în exclusivitate cunoscătorilor acestei limbi. Tot două numere au apărut și din primul săptămânal (scuzați, periodic) umoristic independent, dar lipsa posibilităților de periodizare din cuprins ne-a făcut să scăpăm involuntar exclamația din paranteză. O sciziune „umoristică” între cei doi membri fondatori a dus la apariția periodicului de satiră și umor **Merçi, pardon, scuzați!**, al cărui număr a intrat pe piață săptămâna trecută. „Verzii”, cum sunt cunoscuți îndeobște ecologiștii, au scos deja două numere din **Ecologistul**, semn că lozinca lor, „Un om curat, într-o țară curată” se dorește semn de însănătoșire naturală și, poate, socială. Tot „verde” prin program și cerneală tipografică se anunță și **Drepturile omului**, ce ni se pare că prefigurează viitoarea revistă **Natura și omul**.*

***Revista electronicii timișorene**, publicație de specialitate, are deja două numere apărute și un altul în pregătire. Aprecierile pot veni doar din partea specialiștilor.*

*Iată că a apărut și primul săptămânal particular, **Agenda**, adevărat deschizător de parte în publicistica timișoreană. Un conținut variat, o*

pregătire atentă a numărului îl recomandă pentru viitor. **Fihuica liceenilor**, apărută prin grija și truda copiilor noștri atât de iubiți, deschide noi orizonturi pe care le credeam demult stinse. Prin os de recunoștință și sprijin pentru mai departe. O surpriză la început, acum un fapt cotidian, **Curierul sportiv bănățean**, acum trecut de 25 de numere, se impune cititorului de dimineață prin conținutul de informații și imagini circumscrise fenomenului sportiv al zonei.

ION MONORAN

Blând, cu pletele în vânt

Ion Monoran a fost, desigur, cel mai candid jurnalist care mi-a fost dat să-l cunosc. Ca un loc comun, dar un loc comun în sensul bun, de lucru bine cunoscut și temeinic, se impune asocierea cu faptul că el era poet. Un mare poet. De aici o sensibilitate aparte, o simțire adâncă, când gravă, când ludică, dar o simțire profundă. În același timp, *Mono* (cum era cunoscut) era un prieten, un tovarăș, un camarad. Unul blând și atent, sfios, chiar delicat, în ciuda staturii impozante. Ferm, însă și tenace în afirmarea și apărarea valorilor, în care omenia își avea un loc important. Căci dincolo de alura lui de poet cu pletele în vânt, de atitudinea lui rebelă, de încrâncenarea lui molcomă, de statutul lui de revoluționar adept al unor cauze metafizice (deși, deși, deși... a fost unul dintre liderii din balconul Operei în decembrie 1989!), de omul ce dădea mereu o mână de ajutor, Ion Monoran rămâne ziaristul implicat, omul care aduna necazurile și durerile celorlalți și încerca să le rezolve, uneori chiar fără să le scrie, sacrificând, așa credea el că este bine, ceva din latura lor spectaculoasă. Căci, credea și simțea el, gazeta uneori vulgarizează, că estompează sau pierde esențialul, că unele fapte sau mai ales unele trăiri trebuie să rămână nerelevate.

A trăit cu o oarecare neîncredere în presă și mai ales în spectacolul ei. Neîncrederea aceasta venea clar și din aversiunea față de presa surogat de pe vremea comuniștilor, dar venea și din sficiune, venea și din teama de ridicol, de a te da în spectacol. Deși a pus umărul din greu la apariția unor publicații serioase, mai ales în redacția ziarului *Timișoara*, apărut în 23 ianuarie 1990, Mono a trăit mai mult din cele ce se întâmplau înainte de publicarea gazetei, înainte ca ziarul tipărit să plece spre public. Ba chiar s-a consumat intens în cele petrecute înainte de scrierea articolelor, cărora nu le acorda, ulterior, o prea mare importanță. Făceau parte din normalitate... Esențiale și pline de emoție erau întâlnirile cu oamenii, cu problemele lor, oameni pe care îi asculta mereu cu interes și pentru care avea mereu timp. Își pusese, era prin februarie 1990, o masă și câteva scaune în holul ce dă spre sala de ședință și spre birourile revistei *Orizont*. Acolo petrecea ore în șir ascultându-i pe toți cei veniți „cu probleme la ziar”. Multe lucruri se rezolvau însă fără a mai fi nevoie să fie

publicate. Unii dintre solicitanți nici nu aveau neapărat pricini de rezolvat, ci doreau să-i asculte sau să vorbească cu cineva. Or, Ion Monoran era cel mai potrivit. Făcea acest lucru cu rigoare și însuflețire.

Un om de acțiune

Putem spune chiar că din această discrepanță se naște contradicția lui Monoran. Făcea presă la modul viguros, cu conștiința faptului că societatea românească are nevoie de valori noi, dar, în același timp, nu credea în presa ca spectacol, ba chiar în presă în general, una limitată, aproape neputincioasă, dar și una care nivelează și alienează. Îl înfuriau greșelile din ziarul la care lucra, îl mâhneau erorile de abordare și-l umpleau de obidă exagerările și atacurile nejuste, mizerabile din mass-media în general. El era pentru decență și bun simț. În același timp, era omul acțiunii, căci nu cunosc persoană în lumea aceasta care să fi reușit să mobilizeze mai mult și mai des mase de oameni, de revoluționari și să le canalizeze apoi pentru atingerea unui scop. Pentru el nu existau cauze mici sau mari. Plânsul unei mame nedreptățite era la fel de important ca și nevoia de a schimba un sistem din temelii.

Ion Monoran nu se ferea să ia atitudine, deși un fel de rușine de rușinea altora îl făcea să se comporte cu rețineră. Când însă era nevoie, nu doar că se punea în fruntea grupurilor de manifestanți, pe care știa să le adune și să le conducă cu mare talent, ci și cobora în arena scrisului. Iată ce spunea în articolul *Ciolanul – putere*, apărut în *Timișoara* nr. 50, din 17 mai 1990: „Deja de mai mult timp, pentru marea majoritate a românilor, Revoluția timișorenilor a devenit un fenomen obositor”. Analiza astfel fenomenul de discreditare a Timișoarei, a spiritului Timișoarei, acel element novator din societatea românească, element care avea să facă posibilă avansarea pe calea democrației cumva împotriva voinței guvernanților de la București. Căci, spune Ion Monoran: „Simțindu-i-se forța și importanța istorică, noua și vechea nomenclatură au declarat Timișoara drept un centru... reacționar”.

Ion Monoran avea să moară în decembrie 1993, într-o perioadă când vremurile se mai liniștiseră și pentru el. Se întorsese spre poezie și avea în lucru un prim volum, unul îndelung amânat, căci în literatura sa Mono era un perfecționist. Întotdeauna i se părea că mai trebuie să șlefuiască ceva, că întotdeauna mai este loc de o corectură, de o virgulă, de o întorsătură de frază, de o metaforă abruptă. Acest prim volum avea să apară la câteva luni de la moartea lui, prin

grija prietenilor, în primul rând a lui Viorel Marineasa. Dar vremurile nu erau încă pentru poezie, iar cartea lui, una revoluționară ca fond poetic, nu a avut ecoul cuvenit. Ulterior, a mai apărut și un alt volum din creația lui Ion Monoran, unul integrator, fiind lansat și promovat cu insistență. Dar tot nu a venit vremea poeziei, căci această voce inconfundabilă a literaturii noastre este încă departe de a fi receptată la adevărata ei valoare.

Datele bibliografice pot fi mai multe sau mai puține. Reținem câteva: Ion Monoran s-a născut în 18 ianuarie 1953, la Ciacova, județul Timiș, decedat la 2 decembrie 1993. În 1971 a fost exmatriculat pentru încercarea de trecere frauduloasă a frontierei, absolvind Liceul de Filologie-Istorie din Timișoara abia în 1978. A fost membru activ al cenaclului literar „Pavel Dan” al Casei de Cultură a Studenților din Timișoara și fondator al cotidianului *Timișoara* și al Societății Timișoara, totodată participant, ca lider, la Revoluția din Decembrie 1989. Rămâne însă implicarea, nevoia de libertate. Și faptul că în martie 1990 a adăpostit la el în casă redacția publicației *Timișoara*, aflată în căutarea unui spațiu stabil. Erau acolo redactori și cititori, personal tehnic și de la distribuție, în trei camere, unde el locuia cu tatăl său, soția și doi copii mici...

GEORGE ȘERBAN

Sufletul Proclamației de la Timișoara

În datele lui civile, George (Gheorghe) Șerban s-a născut în 25 iunie 1954 la Buzău și a murit în 31 decembrie 1998 la Timișoara. A fost absolvent al Facultății de Filosofie și Sociologie din cadrul Universității „Alexandru Ioan Cuza” din Iași. A ajuns prin repartitie profesor la un liceu din Timișoara, iar în 1987 a devenit asistent suplinitor la Institutul Politehnic „Traian Vuia” din Timișoara. A fost căsătorit cu Liana Șerban, având împreună un fiu, pe Alexandru. După Revoluție s-a manifestat drept unul dintre cei mai importanți ideologi ai noilor timpuri. Este cunoscut în special pentru faptul că este inițiatorul și cel mai important autor al Proclamației de la Timișoara. A deținut funcția de vicepreședinte și apoi președinte al Societății Timișoara. A lucrat ca jurnalist la ziarul *Timișoara*, pe care l-a și condus în calitate de redactor-șef și de director general. A fost deputat P.N.Ț.C.D. de Timiș între 1996 și 1998.

George Șerban face parte din clasa rară a ideologilor veritabili. Cuprinzător și exact, cu cunoștințe temeinice în privința științelor social-politice, cunoștințe dobândite adesea pe căi proprii, greu accesibile, principalul autor al Proclamației de la Timișoara avea să dovedească nu doar că era un cunoscător al principiilor politice și sociale fundamentale, ci și faptul că avea capacitatea uimitoare de a opera cu ele. Îl caracteriza o dialectică profundă, una răsturnată însă, cu puteri reversibile, fapt venit în contradicție cu setul de principii politice vehiculat în România înainte de Revoluția din decembrie 1989. Nu vreau să insist asupra acestui subiect și să-l încălesc, ci doresc doar să precizez că George Șerban a cunoscut profund pseudoprincipiile impuse forțat de comuniști, precum și faptul că acestea sunt false, iar caducitatea lor nu putea să ducă decât la reinstalarea temeiurilor profunde ale democrației, libertății de opinie, pluripartidismului și a legilor bune și care să fie respectate.

Idei înlănțuite logic

După victoria Revoluției, ideologul timișorean, bănățean prin adopție, avea să demonstreze și o capacitate enormă de a dezvolta idei pertinente și de a le urmări cu tenacitate vreme de mai mulți ani. Și nu este puțin lucru, într-o

societate marcată de încropeli, idei de suprafață și incapacitatea de efort, de a finaliza proiecte. George Șerban lucra după reguli clare, simple și avea un stil ordonat. Stilul lui de comunicare era unul direct, folosind cuvintele cu sensul lor propriu, iar ideile și le exprima în propoziții construite clar, în fraze înlănțuite logic, fără înflorituri inutile. Atunci când avea ceva de explicat, când argumenta și dorea să fie înțeles pe deplin, recurgea la un discurs mai amplu, demonstrația curgea din aproape în aproape, epuizând un subiect înainte de a trece la altul. Sistemul acesta îi era propriu în conversațiile uzuale de zi cu zi, atât în redacția ziarului *Timișoara* sau la Societatea Timișoara, cât și în replicile schimbate cu politicieni sau cu prieteni. Aceste elemente proprii de discurs se văd cu prisosință în scris, în articolele publicate, dar mai ales în documentele redactate, căci dovada cea mai bună privind claritatea și suplețea argumentării este dată chiar în Proclamația de la Timișoara.

Era, mai degrabă, un om introvertit, unul ce nu se expunea prea ușor, având o reținere față de etalarea a ceea ce putea fi nu legat neapărat de intimitate, ci mai ales de a acorda importanță unor aspecte care nu aveau această calitate. Altfel, mai ales în relația cu cei apropiați, căci nu știu câți prieteni a avut în adevăratul sens al cuvântului, George putea fi jovial, deschis, amator de o glumă bună, ba și copilăros, uneori. O umbră gravă, discretă, plana însă mereu asupra a ceea ce făcea. Sugestivă pentru modul cum gândea George Șerban și despre cum știa să pună problemele este o relatare de la întâlnirea pe care trei membri ai Societății Timișoara o avuseseră cu Ion Iliescu. Timișorenii reclamau un dialog, însă unul pe picior de egalitate, deci nu o simplă audiență la un demnitar cu funcție mare. Dialogul era mai mult decât necesar și între diferitele sectoare ale societății românești, trăitoare de aspre confruntări, unele chiar de stradă, la acea dată.

Această tentativă de dialog avea să eșueze, deoarece delegația Societății Timișoara înțelegea să-și mențină și să-și promoveze ideile ce o animau: „Întrevederea s-a desfășurat într-o atmosferă relativ destinsă, miza nefiind satisfacerea unor revendicări, ci numai obținerea acordului pentru un dialog. Ceea ce n-a împiedicat totuși delegația timișoreană să reafirme ideile din Proclamație și să acuze practicile nedemocratice de care uzează F.S.N. pentru a păstra puterea: contrademonstrații, dezinformări, instigări, calomnii, cult de personalitate... I s-a atras de pildă atenția domnului Iliescu asupra faptului că la niciunul din mitingurile electorale ale domniei sale nu s-a scandat «Jos comunismul!», dar s-a scandat «Jos Timișoara!» și lozinci de genul «Iliescu

apare – soarele răsare». (Nici Ceaușescu n-a atins performanța lui Kim Ir Sen de a fi comparat cu soarele)».

IOSIF COSTINAȘ

Nevoia intervențiilor personalizate

Iosif Costinaș a fost ca jurnalist un om implicat. Și a făcut astfel prin declinarea și în scris a calității de reporter, personalizându-și intervențiile. A făcut-o nu pentru a se lustrui pe sine, ca să amintim de expresia folosită de Eminescu, de a se scoate în evidență, ci pentru a întări cele spuse, de a întări spusele celorlalți și a le valoriza și prin calitatea sa de ziarist martor sau chiar implicat în evenimente. În general, jurnalistul scrie la persoana a treia, abordarea fiind una cât mai obiectivă, cât mai impersonală. Uneori, mai ales în lucrările științifice ori în abordările polemice (spre exemplu) este folosit pluralul modestiei: *noi considerăm că...* în loc de *eu consider că...* Costinaș credea, poate, că această abordare mai academică ține de formalism, ba chiar de o falsă modestie, una chiar ipocrită. Ca ziarist dinamic însă persoana I singular a abordării jurnalistice îi era necesară atât pentru a se prezenta pe sine, dar mai ales pentru a se delimita de ceilalți. Procedul înseamnă păstrarea unei mici distanțe față de interlocutor, distanță nepermisă de pluralul modestiei. Formula „Noi considerăm că ne-am făcut datoria față de țară” poate avea efecte devastatoare dacă este folosită în legătură cu militarii care au deschis focul asupra demonstranților din cazarma din Calea Lipovei. Distanța se cere păstrată și față de interlocutorii considerați apropiați, prieteni ai autorului, deoarece Costinaș vrea să le lase personalitatea și imaginea întregi, neumbrite de asocieri ce pot genera confuzie.

Stilul acesta prietenesc de abordare la persoana I singular îi era propriu și în viața lui Iosif Costinaș, căci făcea parte din categoria oamenilor care nu se formalizează și nici nu au mari orgolii de apărut. Pe de altă parte, nici nu era vorba de o persoană zglobie și de care să te apropii ușor. Prin afirmarea eului jurnalistic propriu (însă numai acolo unde era nevoie, nu în exces), cititorul era surprins, ca apoi să fie introdus în lumea adunării informațiilor și redactării textului, spațiu în care, în mod obișnuit, publicul nu are acces. Omul de presă aducea, astfel, un plus de informație, dar și reușea să contureze mai bine faptele și atmosfera. Drept urmare, textul căpăta în consistență, limpezime și dinamism. Exemplară în privința acestei abordări este prezentarea (*introducere, intro, chapeau, șapou*) făcută la un interviu publicat în revista *Orizont* nr. 5, din 2 februarie 1990: „Unul dintre oamenii care au intrat, meteoric, în existența

mea este locotenent-colonelul Petre Ghinea. În dimineața zilei de 23 decembrie '89, m-am postat, purtând o cocardă tricoloră la piept – aceasta fiind în acel timp (care, acum, mi se pare foarte îndepărtat) cea mai elocventă legitimație – m-am postat, deci, în fața Comandamentului Garnizoanei Timișoara din Piața Libertății. Scopul meu era, la început, pur gazetăresc. Printre transportoare blindate, mitraliere antiaeriene, ostași și ofițeri marcați de oboseala unei nopți albe, în care fusese deslănțuit un adevărat război urban de gherilă, printre zecile de tineri veniți, voluntar, să ajute Armata, printre feluriții gură-cască (netemători, spre mirarea mea, de rafalele pornite din automatele teroriștilor), printre teleaști și reporteri străini, l-am remarcat pe ofițerul Petre Ghinea”.

O viață trăită intens

Boem într-o oarecare măsură, Iosif Costinaș era adeptul unei vieți trăite intens, însă de care să te și bucuri la un pahar de vin sau cu o mâncare bună în față. În scris însă, ca jurnalist, a dat dovadă de o tenacitate ieșită din comun. Și-a urmărit subiectele cu scrupulozitate și le-a redactat cu o oarecare pedanterie, în care se vede aplecarea spre amănunt, argumentarea fiind deplină și, uneori, aproape sofisticată. Manuscrisele lui erau întotdeauna clare, curate, pe coli albe și imprimare la mașina de scris, aceasta fiind prevăzută mereu cu bandă nouă sau aproape.

Iosif Costinaș a dus o activitate intensă ca activist civic. A pus bazele Forumului cetățenesc, organism care avea să funcționeze în colaborare cu Societatea Timișoara, dar independent de aceasta, profitând de un cadru specializat și, în același timp, mai liber de acțiune. Obiectivul era unul cât se poate de limpede: demascarea foștilor securiști și a informatorilor acestui organism de represiune din vremea comuniștilor. Eforturile depuse au fost titanice, căci reprezentanții vechiului și noului regim nu doreau să-i lase pe reprezentanții societății civile să-și vâre nasul prin dosare. Reprezentanții Forumului cetățenesc sunt purtați dintr-un loc în altul, fără să ajungă la mult-căutatele dosare. Semnificativă este, în acest sens, relatarea făcută de la întâlnirea cu noul comandant al Garnizoanei militare: „Îndrumați de domnul locotenent-colonel Bot Vasile (o parte din dosare se află la Garnizoana militară Timișoara), ne prezentăm în ziua de 5 mai, în jurul orei 10, la Comandamentul Garnizoanei. Suntem primiți, cu o excepțională amabilitate, de domnul colonel Ilie Marin, comandantul garnizoanei. Dumnealui înțelege imediat de ce vrem

să... ajungem la dosarele pe care Securitatea le-a întocmit, repetăm, în mod abuziv, concetățenilor noștri în urma denunțurilor și informațiilor culese de la informatorii plătiți și neplătiți”. Dezamăgire însă, căci la Garnizoana militară nu erau decât dosarele întocmite de ofițerii de contrainformații din armată.

Iosif Costinaș avea să dovedească însă tenacitate, căci a bătut pe la multe porți și a obținut informații și documente interesante. Nu a ajuns la deconspirarea Securității ca poliție politică, căci nici în ziua de astăzi nu există suficientă voință politică pentru a o face. Ce-i drept, unii pași, mărunți, au fost făcuți prin înființarea Consiliului Național pentru Studierea Arhivelor fostei Securități, dar a cărui activitate a fost tot timpul sabotată, adesea prin îngrădiri legale, dar imorale! Cu toate acestea, activitatea Forumului cetățenesc a fost una intensă și relevantă, multe persoane care au suferit de pe urma securiștilor și informatorilor acestora fiind ajutate să scoată adevărul la iveală.

La biografie trebuie să adăugăm că Iosif Costinaș s-a născut în 16 februarie 1940 în București. A trăit însă cei mai mulți ani la Timișoara, implicat fiind în activitatea cinecluburilor. A scris și cărți de proză, însă publicistica s-a dovedit marea sa pasiune. În vara lui 2002, când a fost văzut pentru ultima dată, înainte de atât de misterioasa lui dispariție, avea doar 62 de ani și multe, foarte multe proiecte...

INDICE DE NUME

Achimescu, Ildico: 44, 70
Abruda, Traian: 5
Albu, Vasile: 69
Aldan, Ana: 103
Apetrei, Cristi: 49
Ardelean, Radu: 5
Armanca, Brîndușa: 5, 108
Arieșanu, Ion: 82
Asoltanei, Costică: 106
Atanackovic, Mirko: 100, 101
Atudoroaie, Gheorghe: 39, 105, 124, 125
Babeți, Adriana: 12, 81
Babeți, Coriolan: 119
Badea, Gheorghe: 143
Barbu, Dani (Dinu): 31, 32
Băcanu, Petre Mihai: 12
Bădilescu, Nicolae: 113, 114, 135, 145
Băran, Georgian: 42
Bălan, Radu: 29, 32, 33, 34, 36, 39, 70, 86, 127, 128
Bănicioiu, Ion: 60
Bărbat, Ioana: 47, 142
Bărbat, Lepa: 142
Bărbat, Vasile: 142
Bânciu, Ioan: 46, 117, 149
Bânciu, Leontina: 117, 149
Beceli, Karol: 147
Bendariu, Eugen: 76
Benea, Trofin: 132
Bobu, Emil: 74
Bociort, Axente: 51
Bogdan, Cornel: 5, 100, 103, 104, 105, 107, 108
Boia, Lucian: 112
Boldureanu, Ioan-Viorel: 5

Bonțe, Aurelia: 77
Bordoș, Doru: 127
Bot, Vasile: 166
Brandl-Ghergha, Mariana: 5
Brucan, Silviu: 30
Bucur, Viorel: 74, 106, 150
Bulza, Teodor: 24, 32, 70
Bunaru, Eugen: 81, 118
Bush, George: 19, 20, 35
Butunoi, Gheorghe: 121, 122
Buzatu, Marin: 139
Buzatu, Robert: 137
Buzea, Tudorel: 43, 55
Calogherea, Constantin: 137
Cerneț, Laurențiu: 107
Cernicova-Bucă, Mariana: 5, 85
Chișa, Elisabeta: 97
Chițac, Mihai: 75, 123, 125, 128, 133
Cinade, Dorel: 58
Ciocârlie, Livius: 135
Ciobotea, Radu: 5
Ciornei, Ioan: 140
Ciucă, Valentin: 56, 121
Colțescu, Viorel: 81
Coman, Ion: 45, 52, 127, 141
Corpodeanu, Ion: 74, 121
Costinaș, Iosif: 5, 6, 8, 12, 81, 85, 86,
96, 97, 100, 103, 107, 165, 166, 167
Cozmiuc, Constantin: 5
Crăciun, Gheorghe: 99
Crăciun, Ioan: 5, 120, 132
Csizmarik, Ladislau: 42
Damian, Dumitru: 88
Dan, Ioan: 78, 79, 103
Dancea, Ioan: 24, 43, 46

David, Petru: 5
Davideanu, Dorin: 5
Dăescu, Dumitru: 137, 138, 139
Dănilă, Ruja Rodica: 55
Dăscăleascu, Constantin: 50,98,141
Deaconescu, Vasile: 5
Deheleanu, Ion: 150
Diaconescu, Dănuț: 119
Dima, Simion: 24, 46
Doboșan, Donka: 147
Doboșan, Gabriela: 147
Drăghicescu, Nicolae: 108, 109
Dressler, Milan Leonard: 64, 65, 66, 118
Drumeș, Valeriu: 5
Dumbrăveanu, Anghel: 35, 81
Durac, Nicolae: 138
Elena, Adelina: 86, 87
Epure, Lia-Lucia: 5, 55
Ferchiu, Nicu: 135
Florescu, Eugen: 100
Foartă, Șerban: 5, 112, 135
Fortuna, Lorin: 43, 54, 152
Gagy, Ladislau: 5
Gheorghiu, Lucian: 5
Ghibea, Dorel: 142
Ghilezan, Marius: 5
Ghinea, Petru: 74, 96, 166
Gigi, Mihai: 43
Golberine, Willy: 79, 80
Gorbaciov, Mihail: 17, 18, 19, 35
Grama, Emil: 149
Guleș, Ovidiu: 5, 32, 135, 137
Gușe, Ștefan: 104, 133, 141
Harsany, Nicolae: 5, 135
Harsany-Pășca, Doina: 5, 89, 116, 124

Hațegan, Ioan: 152
Hîrța, Ilie: 96
Honecker, Erich: 19
Horvath, Ioan: 149
Ignat, Petru: 123, 125, 137
Iliescu, Ion: 30, 31, 34, 36, 37, 162
Indrieș, Alexandra: 5, 122
Ionel, Nicolae: 135
Ionică, Lucian: 5
Iordache, C. Antoaneta: 82, 83, 88
Iordache, Claudiu: 81, 83, 113, 115, 118
Iordănescu, Ștefan: 84
Jivkov, Teodor: 18, 35
Jurcă, Remus: 5
Lână, George: 5, 116
Jinga, Constantin: 150
Joițoiu, Constantin: 115, 142
Koos, Alexandru: 129, 130
Kovacs, Zoltan: 152
Lăzărescu, Mircea: 122
Leia, Sorin: 123
Luchian, Ion: 55
Macri, Emil: 75, 104, 125, 139
Marcu, Ion: 97
Marcus, Solomon: 112
Marin, Ilie: 166
Marineasa, Gabriel: 5
Marineasa, Viorel: 5, 12, 81, 88, 89,
92, 95, 99, 100, 106, 112, 113, 124, 158
Matei, Ilie: 45, 127
Mazowieszczy, Tadeusz: 19
Măgureanu, Virgil: 38, 105
Mănescu, Manea: 74
Mântăluță, Aurel: 42
Mândrilă, Dan: 135, 139, 141, 145, 146, 147, 148

Medeleț, Florin: 46, 47
Micu, Constantin: 63
Mihalcea, Florian: 5,129
Mihăieș, Mircea: 12, 81,82, 100, 135
Miheț, Ioan: 129
Mihit, Dorel: 120
Milin, Miodrag: 83, 87, 91, 95
Mitruțiu, Mircea: 5, 136, 141
Mitterannd, Francois: 19
Mițiga, Victor: 76
Mladenov, Petru: 35
Molnar, Ilona: 105
Monoran, Ion: 5, 6, 72, 81, 90, 112, 113,
114, 115, 120, 130, 157, 158, 159
Moraru, Petru: 53, 76, 77
Motica, I. Radu: 45
Moț, Petru: 86, 88, 140
Mureșan, Mircea: 97, 100
Nagy, Imre: 19
Negruțiu, Lucian: 5
Neumann, Victor: 99
Nicoară, Florin: 115
Nicolaescu, Sergiu: 51
Nuță, Constantin: 53, 77, 104, 106, 107, 125, 132, 139
Ognean, Daniel: 135
Olasz, Maria: 135
Olteanu Tudor-Mihai: 5
Onisei, Octavian: 120, 121, 122, 123
Oprea, Sorin: 41, 92
Opriș, Nicolae: 73
Orban, Traian: 7
Orza, Adrian: 145, 146
Oțeliță, Aurel: 114
Oțeliță, Irina: 114

Pamfil, Eduard: 112
Papp, László: 93, 106
Paraschiv, Dominic: 44, 121, 122, 123
Paris, Ianoș: 78, 102
Pârvu, Nicolae: 81
Petre, Constantin: 46
Petrescu, Vladimir: 130, 131
Pleșu, Andrei: 112
Pleșu, Cornel: 76
Popa, Eleonora: 47
Popa, Florin: 42
Popescu, Gheorghe: 44, 45, 55, 88, 114, 140, 147
Popescu, Ion: 74, 104, 125
Popovici, Cornel: 24
Popovici, Dan: 5, 20
Popovici, Jeanne-Marie: 5
Popovici, Vasile: 5, 12, 72, 88, 92, 95, 100,
106, 112, 113, 114, 115, 118, 124, 135, 136
Pora, Mircea: 5, 113
Postelnicu, Tudor: 52, 74, 141
Preisach, Herbert: 41
Proks, Romulus Marius: 12, 92, 95, 100, 106, 118
Rado, Gino: 7
Răileanu, Gheorghe: 64
Ritivoi, Toma: 128
Robu, Alexandru: 102
Roman, Nicolae: 135
Savu, Ioan: 56
Sămânță, Marcel: 5, 115, 120
Sânmartinean, I. Gheorghe: 6, 116
Schmidt, Edgar: 129
Secheșan, Gheorghe: 5, 31, 32, 81, 135, 136, 137, 141
Secu, Cornel: 99, 112
Selegean, Dacian: 135
Sima, Traian: 74, 104

Simion, Eugen: 112
Soljenițan, Alexandr: 87
Sorincău, Ioan: 5
Stan, Ion: 24, 46
Suciu, Tiberiu: 52
Szabo, Eva-Angelica: 5
Szabo, Lucian-Vasile: 113, 114, 116, 120
Șelaru, Alexandru: 63
Șerban, George: 5, 6, 94, 116, 124, 161, 162
Tașcău, Grigore: 132
Teodorescu, Filip: 105, 125
Timofte, Nicolae: 140
Tinu, Radu: 8, 105, 125
Todoran, Eugen: 90, 91
Tolcea, Marcel: 5, 31, 61, 62, 70, 71, 72,
81, 111, 112, 114, 120, 135, 136
Tókes, László: 8, 12, 18, 20, 21, 25, 75, 84, 85,
87, 88, 92, 94, 95, 100, 102, 105, 106, 140, 150
Traian Pop Traian: 115
Urdea, Angelu: 94
Ungureanu, Cornel: 12, 81, 82, 83
Untilă, Corina: 150
Vaida, Corneliu: 56
Vartiade, Ștefan: 24, 46
Văleanu, Adrian: 46
Vărcuș, Claudiu: 132
Veverca, Iosif: 78, 102, 107, 133
Vighi, Daniel: 5, 12, 67, 71, 81, 99,
113, 115, 118, 120, 124, 135, 136
Viorică, Radu: 5
Vîlceanu, Nicolae Paul: 127
Zimmerman, Harald: 5, 51, 63, 120
Zâmbroianu, Gheorghe: 107
Zub, Alexandru: 112

CUPRINS

De unde plecăm.....	5
O revendicare: libertatea presei.....	9
De la mișcare populară la revoluție.....	16
Un <i>Drapel</i> (foarte) <i>roșu</i>	24
Schimbarea care schimbă puțin.....	28
Saltul în realitate al revistei <i>Orizont</i>	81
Asaltul stereotipiilor cu <i>Timișoara</i>	111
Necruțătoarea <i>Gazetă de Vest</i>	135
Un <i>Amic (in) Amic public</i>	145
Reverberațiile publicației <i>Ecou 17</i>	149
Ion Monoran.....	157
George Șerban.....	161
Iosif Costinaș.....	165
<i>Indice de nume</i>	168